

IVANKA RACKOV

**IZ POZORIŠNOG ALBUMA
SUBOTICE**

Subotica
1977.

PREDGOVOR

Ivanka Rackov, književnik i pozorišni kritičar, dobro je poznata ljubiteljima pozorišne umjetnosti u Subotici i Vojvodini. Veći dio svoga života posvetila je pozorištu ne samo kao gledalac već i propagator umjetnosti boginje Talije, pišući godinama prikaze i kritike o predstavama kako subotičkog tako i drugih pozorišta u Vojvodini i van nje, bilježeći sve što je vezano za ličnosti glumaca, reditelja, scenografa, kostimografa, dramskih pisaca, kompozitora i drugih, spasavajući od zaborava mnoge značajne ili manje značajne trenutke u razvojnom putu pojedinih pozorišta a naročito Narodnog pozorišta — Népszínház-a u Subotici.

Pored stalnog praćenja rada i života subotičkog teatra, Ivanka Rackov, iz godine u godinu, redovno prati sve što se događa na Sterijinom pozorju, Susretima vojvođanskih pozorišta, BITEF-u, te mnogim smotrama i festivalima amaterskih pozorišta i dramskih družina Subotice i Vojvodine. I o svim navedenim manifestacijama odnosno predstavama koje se izvode na istima takođe donosi prikaze i obavještenja, što najbolje govori o njenoj spisateljskoj i društvenoj angažovanosti. Pored toga, Rackova je i saradnik mnogih publikacija koje se isključivo bave problematikom pozorišne umjetnosti.

Ovoga puta, a povodom 30. godišnjice postojanja i djelovanja Narodnog pozorišta — Népszínház-a u Subotici, Ivanka Rackov nam se predstavlja svojom novom knjigom IZ POZORIŠNOG ALBUMA SUBOTICE. Tako je, konstatujemo, i ona dala svoj značajan prilog ovoj proslavi. A da bi došla do svog priloga — knjige, čovjeku se nameće zaključak da je Rackova morala uložiti mnogo volje, truda i znanja kako u prilazu tako i u realizaciji same knjige i svega što joj je prethodilo.

Knjiga IZ POZORIŠNOG ALBUMA SUBOTICE nije ni monografija ni studija, što najbolje govori i njen naslov. Ovo je knjiga koja se sastoji od niza kraćih ili dužih članaka i napisa, utisaka i analitičkih osvrti, i portreta o jednom broju glumaca i reditelja. Rackova i nije imala drugih pretenzija već da doprinese stvaranju jednog sigurnijeg, trajnijeg osnova i podsticaja za daljni rad na izučavanju i kulturnom i društve-

nom valorizovanju mjesta i uloge pozorišnog života u Subotici, zahvatajući ga u jednom širem vremenskom rasponu od pojava prvih pozorišnih predstava negdje polovinom XVIII vijeka pa sve do naših dana.

Odslikavajući pozorišni život u Subotici u njegovim krupnijim i značajnijim potezima Ivanka Rackov je u knjizi glavne akcente stavljala na glumca, reditelja, pisca i repertoar, što knjigu čini zanimljivom kako za teatrologe tako i za sve poklonike pozorišne umjetnosti. Radeći na ovoj knjizi Rackova je, pored svog dugogodišnjeg studioznog praćenja rada i života Narodnog pozorišta — Népszínház-a u Subotici, koristila u istraživačkom radu staru štampu i druge publikacije od 1874. do 1975. godine iz fondova Gradske biblioteke u Subotici i Biblioteke Matice srpske u Novom Sadu.

Knjigu je Rackova podijelila u tri poglavlja i to: 1. Zgrada sa korintskim stubovima, 2. Iz pozorišne prošlosti Subotice, i 3. Tri decenije Narodnog pozorišta — Népszínház-a.

U prvom poglavlju nas vodi iz događaja u događaj od prvih pozorišnih predstava nekih njemačkih i mađarskih dramskih družina, podizanja zgrade hotela »Pešte« 1853. i pozorišta 1854. godine u kojoj su se izvodile i pozorišne predstave, požara 1915. godine koji je uništio dio zgrade namijenjen pozorištu, i opravke zgrade 1926., pa sve do konačnog preuređivanja i osposobljavanja zgrade za potrebe rada profesionalnog teatra koji će se formirati neposredno po oslobođenju Subotice u novoj Jugoslaviji.

U prvom dijelu drugog poglavlja, zanimljivom i aktuelnom ne samo za Suboticu, Rackova hronološki opisuje i bilježi sedamnaest poznatih gostovanja Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada, koja su realizovana u Subotici u vremenu od 1862. do 1914. godine. U drugom dijelu ovog poglavlja, od sezone do sezone, Rackova daje pregled pozorišnog života u Subotici između dva svjetska rata, osvrćući se i na pokušaje osnivanja profesionalnog pozorišta i neuspjehe u vezi s tim. U trećem dijelu istog poglavlja autorica zaključuje da je pozorišni život u Subotici između dva rata bio relativno razvijen ali neujednačen, te da je repertoar, uglavnom, podešavan za inteligenciju i tadašnje slojeve povlašćenog građanstva.

U trećem poglavlju Ivanka Rackov donosi u osnovnim crtama panoramu najmarkantnijih događaja u tridesetogodišnjem pređenom putu Narodnog pozorišta — Népszínház-a u Subotici od 1945—1975. godine. Zналаčki je odredila i vremenske i programatske faze evoluiranja Pozorišta i to: »Pionirsko doba 1945—1950«, »Mladalačko doba 1951—1955« i »Zrelo doba 1956—1975«. Da bi ovo poglavlje bilo što potpunije, što autentičnije, Rackova je preuzela iz lista subotičkog teatra »Naša pozornica — Színpadunk« broj 1 sezona 1975/76. pregled cjelokupnog umjetničkog

osoblja od 1945—1975. odnosno i pregled repertoara po dramama i sezonama i uklopila ih u isto.

Knjizi IZ POZORIŠNOG ALBUMA SUBOTICE, nesumnjivo, poseban pečat daju portreti Lajče Lendvaja, Slave Bulgakov, Jelke Asić, Ane Skenderović, Klare Peić, Eržike Kovačević, Geze Kopunovića, Petra Radovanovića, Lasla Patakija, Marije Čeh Sabo, Ištvana Sabo i Mihalja Viraga, koje je Ivanka Rackov pisala sa mnogo smisla za toplu i realističnu riječ.

Ivo Popić

ZGRADA SA KORINTSKIM STUBOVIMA

ZGRADA SA KORINTSKIM STUBOVIMA

Prve pozorišne predstave

Zgrada sa korintskim stubovima krase centar Subotice više od 120 godina, podignuta je 1854. No pozorišni život u Subotici mnogo je stariji, skoro čitav vek.

Prema poslednjem istraživanju Alojza Ujesa (*Reč dve o tradiciji, XIX susret vojvođanskih pozorišta, Subotica, 1969*) prva pozorišna predstava u Subotici održana je 1747. godine na hrvatskom jeziku u franjevačkoj *Gramatikalnoj školi*, a izvedena je krajem školske godine, za roditelje i đake. Otada je uobičajeno da učenici krajem školske godine priređuju predstave na hrvatskom, mađarskom ili latinskom jeziku, što se vidi iz izveštaja franjevačke gimnazije.

Nema pismenih podataka o tome kada je održana prva predstava nekog profesionalnog pozorišta. Ištvan Ivanji u knjizi *Istorija slobodnog kraljevskog grada Subotice* (Szabadka, szabad. királyi város története, Szabadka, 1886.) pretpostavlja da su prve nemačke profesionalne grupe gostovale u Subotici osamdesetih godina XVIII veka. Kasniji istraživači pozorišnog života u Subotici prihvatili su 1780. godinu. Takvo mišljenje iznosi i Balint Kasa u svojoj doktorskoj disertaciji *Istorija nemačkog pozorišta u Subotici* (A szabadkai német színjátszás története, Szabadka, 1975). Međutim Alojz Ujes, u već pomenutom članku, prema gostovanju nemačkih družina u Osijeku 1845. i Temišvaru 1760. pretpostavlja da su se one u Subotici svakako morale pojaviti već oko 1760—1770. godine. Tek iz 1793. postoji akt kojim se traži cenzurisanje pozorišne predstave, 1803. pak dozvola za igranje pozorišnoj trupi Antona Haina. Od tada su nemačke pozorišne trupe verovatno češće navraćale u Suboticu, a od 1821—1826. bile su stalni gosti u gradu. Tako je i Anton Hain 1824. dobio dozvolu za tromesečno gostovanje, o čemu postoje dokumenti u Arhivu grada Subotice. Predstave su držane u Šulcovoj kafani.

Predstave na mađarskom jeziku počele su se davati u Subotici 1816. To zaključujemo na osnovu molbe peštanske mađarske trupe »*Nemzeti Játzó Társaság*« (Narodno igračko društvo) od 4. jula 1816. iz Halaša upućen magistratu slobodnog kraljevskog grada Subotice (Színházi Életünk I.

— Gerold László, Forum, 1976. str. 7) i plakata na mađarskom jeziku, pisanog rukom o predstavi *Claviga* u izvođenju gore navedene pozorišne družine pod direktorom Kilenijem. — Ovaj plakat je nađen u porodičnoj arhivi Vojnić

4.

Subotici

Ma
 A Nemzeti Színház
 a Kilenyi Igazgatója alatt;
 Egy Komor Spanyol Színház 5 & 7 V.
 eren művészt alatt;
Clavigo.

Clavigo, Királyi Archivarius	-	Kilenyi
Carlos, comte baratta	-	Bécsy de
Deaumarcais	-	Cherrier de
Marie	-	Tefvencs
Sophie	-	Böösje de
Guilbert, comte Sage	-	Thellier de
Bueno.	-	Nagy de
Saint George	-	Pegyeri de
Inas Clavignat	-	Bálnai de
Halott nő, Kifejt.	-	Martinj de

Kendődi két partj Coara

Prvi plakat na mađarskom jeziku za predstavu »Claviga« održane krajem 1816. godine u Subotici

de Bajša, a danas se nalazi u Istorijskom arhivu grada Subotice u Fondu Vojnić de Bajša, 27. kutija, omot VI/5. Istina, plakat je bez datuma, ali se na poledini nalazi priznanica, kojom Simon Vojnić tvrdi da je primio 12 forinti kao pripomoć od Pilasanovića, datirana sa 1. januarom 1817.

Po tome zaključujemo da je Vojnić na starom plakatu, nemajući pri ruci drugu hartiju, napisao priznanicu. Prema tome Kilenjijeva družina gostovala je u Subotici u jesen ili zimu 1816. i verovatno imala uspeha kod publike. Jer kad se pojavila posle dve godine 1818. vrlo je lepo primljena od magistrata. Ustupljena joj je velika sala za ispite u gimnaziji, a dobila je i besplatan ogrev i osvetljenje. Ali kako su više vlasti smatrale da gimnazija nije pogodna za držanje pozorišnih predstava, određeno joj da igra u kafani *Crni orao*. Kafana je bila dosta nepodesna. Podijum za muziku služio je kao pozornica, na koju su glumci ulazili kroz prozor pomoću lestava. I kafana i pozornica bile su osvetljene lojanim svećama, koje su se dimile. Posle Kilenjijeve trupe dolazile su u Suboticu i druge mađarske pozorišne družine, a rastao je i interes kod građanstva za pozorišne predstave, te je magistrat 1826. adaptirao balsku dvoranu u *Građanskoj kasini* za pozorišne predstave. Od tada počinje intezivniji pozorišni život u Subotici, pa se javlja potreba za gradnjom pozorišne zgrade.

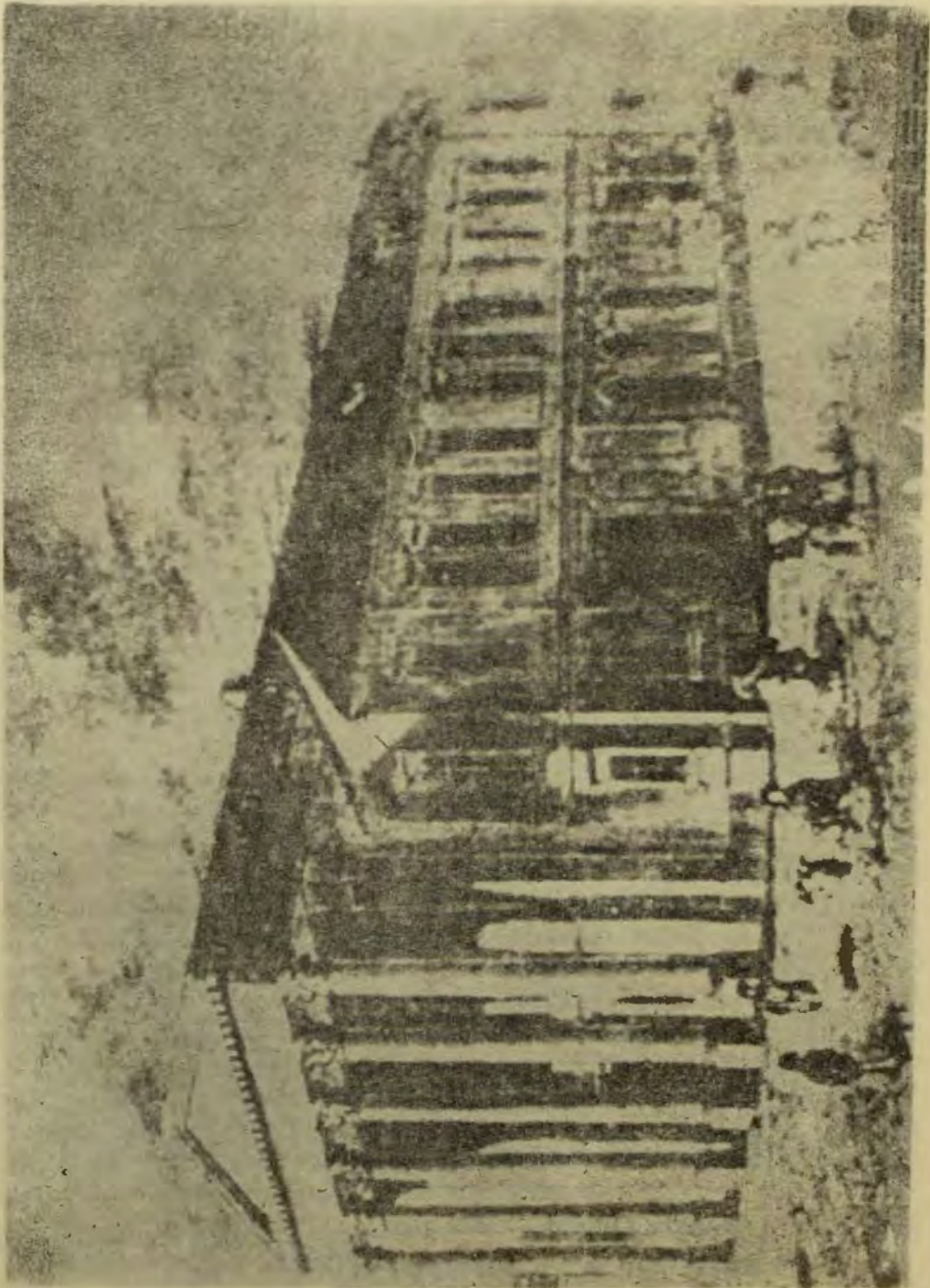
Gradnja pozorišta i hotela

Magistrat je još 1845. planirao gradnju pozorišta i jednog reprezentativnog hotela. U Istorijskom arhivu u Subotici nalaze se planovi pozorišta Janoša Skuletija datirani 1845. godine. No gradnja hotela je usledila tek početkom 1848. kada je i udaren temelj pozorišne zgrade. Revolucija 1848. godine prekinula je gradnju. Interesantno je napomenuti da se nedovršeni hotel spominje u romanu Bogoboja Atanackovića *Dva idola* čiji je prvi deo štampan 1851, a drugi 1852. Radnja u romanu se dešava za vreme revolucije, dok se finale odigrava u Subotici, u maju 1849. U XVIII glavi pod naslovom *Gubilište* opisuje se kako tri rodoljuba, Mladen, Ivan i Đorđe, izlaze iz Gradske kuće pod naoružanom stražom i okruženi konjanicima prolaze kroz masu naroda. Njih vode na gubilište. Kad su došli na raskršće »gde se velika varoška gostionica zida... u isti časak puknu dve puške. Mladen i Ivan padnu mrtvi, zatim opali treći i Đorđa pogodi u čelo... Mnogi poglede na tu stranu otkud su puške pukle: a na zidu gostionice, koja je tek upola sazidana bila, vio se barjačić srpske narodne boje... Ispremetaše svud i sve po novom zdaniju, tražeći one koji su to učinili...«

Hotel je dovršen 1853. a pozorište je sagrađeno 1854. I hotel i pozorište gradio je građevinar Janoš Skuleti iz Subotice. Unutrašnje uređenje sale i opremanje pozornice izvršio je Đerđ Telepi, peštanski glumac i zanatlija — umetnik. Ostalo su uradili peštanski i subotički majstori. Po svemu sudeći pozorišna sala bila je slična ostalim pozorišnim dvoranama građenim za vreme Austrije, sa dva sprata loža i

parterom, kao što je, na primer, osječko, segedinsko i druga pozorišta.

Dvorana je imala 450 sedišta i 48 loža, tapaciranih u raznim bojama. Gradnja pozorišta stajala je 10,309 forinti i 52

Zgrada pozorišta 1854. godine

krajcare. Iznad korintskih stubova stavljen je natpis SZÁLLODA »PEST VÁROSHOZ« (Hotel Pešta). Hotel je u to vreme bio, izgleda, važniji od pozorišta.

Pozorište je svečano otvoreno 16. decembra 1854. predstavom *A két Barcsai* (Dvoje iz porodice Barčai) od Jošike Mikloša u izvođenju pozorišne družine *Endrea Latabara*. U predstavi su učestvovali, kao gosti, i neki poznati peštanski glumci.

Pozorištem je upravljao pozorišni odbor, koji je svake sezone konkursom birao direktora Gradskog pozorišta. Prve sezone po otvaranju konkurisalo je, na primer, četiri pozorišne družine sa direktorima, među njima i jedna nemačka, izgleda, poslednji put.

Pozorišna sezona je obično trajala 6—8 meseci, od oktobra do aprila. Pored mađarskih pozorišnih družina u Subotici je od 1862. do 1914. sedamnaest puta gostovalo i Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada, obično u proleće, po odlasku mađarske pozorišne družine.

Opravka pozorišne zgrade izvršena je posle pedeset godina, u leto 1904. Stavljjen je nov krov, pozorišna dvorana je omalana, povećan je broj sedišta, a uređena je i pozornica. Tada je iznad korintskih stubova stavljen natpis *VÁROSI SZÍNHÁZ* (Gradsko pozorište). Sezona je otvorena u renoviranoj zgradi 1. decembra 1904. operetom *Aranyvirág* (Zlatno cveće) od Martoša i Huske.

Požar u pozorištu

Pozorišna zgrada nije preživela prvi svetski rat. Izgorela je u zoru 11. marta 1915. Jutarnje izdanje lista *Bácskai Hírlap* (br. 113 od 11. marta 1915.) masnim i krupnim slovima samo obaveštava građanstvo: »Pozorište gori. Jutros u pet časova izbilo je požar u pozorištu i još traje«. U večernjem izdanju *Bácskai Hírlap* (br. 114 od 11. marta 1915.) na vrlo dramatičan način opisuje požar. U pet časova 11. marta zvana su bružala, vatrogasne sirene zavijale, dok je pozorište gorelo. Za nekoliko minuta stigli su vatrogasci i 200 vojnika, ali je već sve bilo kasno. Požar je izbio na prvom spratu u ložama. I za tren plamen je obuhvatio salu. Staro drvo, štof i hartija kojom su bile tapacirane lože, isušene drvene stolice u parteru, buknule su neočekivanom brzinom i pretvorile salu u ogromnu buktinju, tako da vatrogasci nisu, i pored najbolje volje, ništa mogli da učine polivajući je vodom. Tada su požurili da bar spasu pozornicu, ali je plamen bio brži i zahvatio je plišanu zavesu, pa se preneo na pozornicu, sa koje su vatrogasci jedva uspeli nešto da spasu. U plamenu je propala čitava privatna garderoba glumaca koji su učestvovali u večernjoj predstavi *Tündérlaki Lányok* (Devojke iz vilenjaka) Jenea Heltaja.

Gust dim se pojavio i u hodnicima hotela Pešte, pa su gosti do šest časova napustili zgradu. Ali hotel vatra nije zahvatila jer je između pozorišta i hotela bio betonski zid.

Poznati umetnik Jan Kubelik priredio je koncert u subotičkom pozorištu 9. marta 1915, te je 10. marta, dan uoči požara, na jednom ručku izjavio kako skoro nije sreo tako divnu publiku i tako prijatnu i lepu dvoranu kao u Subotici. A već sutradan u pozorišnoj dvorani i na pozornici: voda i blato, krhotine stakla i nagorelog drveta, krpe i razni otpaci, izgorela vrata i pocrneli zidovi. Glumci su se odjednom našli na ulici, i to njih oko 60. Direktor pozorišta Jožef Nadaši i Pozorišni odbor učinili su sve da pomognu glumcima do kraja sezone. Pozorišni odbor dao je prilog od 2000 kruna, Jan Kubelik 200, a bioskop Lifka 500 kruna. Osim toga glumci su dali i tri kabaretske predstave u velikoj sali hotela Pešte. Pozorište je izgorelo u četvrtak, a već u nedelju i ponedeljak su održane predstave. Posle toga glumci su otišli u Novi Sad na dve nedelje, a kako ih nije hteo primiti Pečuj, to je Nadaši završio sezonu, već 1. aprila 1915.

Privremeno pozorište u hotelu Pešti

Nekoliko dana posle požara Pozorišni odbor je 16. marta rešio da podigne jedno velelepno kamerno pozorište jer Subotica ne može ostati bez pozorišta. Ali se uskoro uvidelo da je ratno vreme i da ove svoje zahteve momentalno moraju odbaciti. Stoga je Pozorišni odbor rešio da uredi jedno privremeno pozorište u Velikoj sali hotela Pešte. Direktor pozorišta Jožef Nadaši odmah se dao na posao i uspeo je, uz pomoć Pozorišnjog odbora, da preuredi veliku hotelsku salu za pozorišne predstave. Uz malu pozornicu sagrađena je i garderoba za glumce. Sala je prijatno omalana: malo zlata, malo somota u ložama, prijatan foaje sa garderobom i bifeom — i privremeno pozorište je sasvim dobro delovalo.

Ono je svečano otvoreno 18. novembra 1915. Stiglo je puno pozdravnih telegrama iz pojedinih pozorišta. Svečanost je otvorio Gradski orkestar pod dirigentskom palicom Ernea Lanjia, a pozorišna družina Jožefa Nadašia izvela je operetu *Tiszavirág* (Tisin cvet, Vodeni cvet) od Aladara Rannjia.

Pozorišna trupa Jožefa Nadašija gostovala je do 1918. svake sezone u Subotici u privremenom pozorištu i izvodila uglavnom operete i muzičke komedije, a klasike samo subotom popodne za đake. Poslednji put je gostovala u sezoni 1917/18 od 1. decembra 1917. do 24. aprila 1918. I dok su se carstva rušila, Subotica se zabavljala veselim operetama. U jesen 1918. Nadašijeva trupa gostovala je u Novom Sadu, a po programu trebalo je da započne sezonu 16. novembra u Subotici. Došla je, međutim, nešto ranije zbog ulaska srpske vojske u Novi Sad. Neke su glumice još pre ulaska srpske vojske pobile u Peštu, a Nadaši je sa garderobom i izvesnim brojem glumaca došao u Suboticu, i u saglasnosti sa

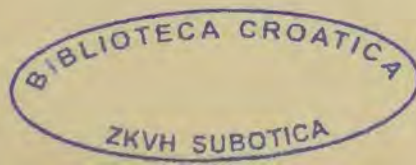
Pozorišnim odborom rešio da počne sezonu 14. novembra. Međutim, kako je srpska vojska ušla u Suboticu 13. novembra, pozorište nije počelo sa radom. Glumci su igrali preferansa po kafanama, a Nadaši je izjavio da čvrsto veruje da će sezonu početi 21. novembra jer misli da Srpska komanda mesta neće praviti smetnje. I ranije su se takmičili sa Srpskim narodnim pozorištem iz Novog Sada, pa će i sad nastaviti to plemenito takmičenje (Bácsmegyei Napló, br. 226 od 17. novembra 1918, Subotica). Nadaši se ljuto prevario. Sa pozornice Gradskog pozorišta u Subotici mađarska reč se nije čula u toku vladavine velikosrpske buržuazije u Kraljevini SHS, ni u kraljevini Jugoslaviji.

Početak decembra 1918. u Subotici je stiglo *Bosansko-hercegovačko pozorište* i otvorilo sezonu 22. decembra. Pozorišni orkestar je odsvirao himnu a zatim je ansambl prikazao Nušićevu komediju *Svet*. U oktobru 1919. gostovalo je *Vojničko pozorište Petra Hristilića*. Tek u jesen 1920. osnovan je prvi Pozorišni odbor, i tada je tek počelo organizovanje pozorišnog života u Subotici. Predstave su davane do kraja 1926. u privremenom pozorištu, u hotelu Beograd (ranije Pešta).

Gradnja nove pozorišne zgrade

Već 1921. godine rešeno je da se podigne malo kamerno pozorište. Inženjeri Kosta Petrović i Ištvan Vaci pripremili su nacrt, zbog lošeg finansijskog stanja gradnja je odložena. Tek kad je 1924. Gradska uprava odobrila 1,000.000 dinara za gradnju pozorišta, a Ministarstvo prosvete 300.000, rešeno je da se gradi pozorište većih razmera. Nacrte za novo pozorište izradili su inženjeri Kosta Petrović, Franja Frelih, Adam Gutvajn i arhitekta Vasa Stefanović. Prema predračunu zgrada bi stajala preko deset miliona, a grad je tada raspolagao samo sa 1,600.000. Plan je stoga skresan na trećinu, tako da gradnja staje svega 1,750.000. U međuvremenu je Gradska štedionica u Subotici ponudila vrlo povoljan zajam od milion dinara za unutrašnje uređenje pozorišta i postavljanje bioskopa. Gradnja pozorišta počela je 15. februara 1926. a završena je 15. decembra iste godine. Novoizgrađeno pozorište svečano je otvoreno 10. januara 1927. predstavom *Carska nevesta* Rimskog — Korsakova u izvođenju Opere Narodnog pozorišta iz Beograda.

Upravni odbor Gradskog pozorišta rukovodio je pozorištem i bioskopom. Predsednik *Upravnog odbora* obično je bio gradonačelnik, a među članovima se obavezno nalazio i direktor Gradske štedionice. Svi oni koji su se nadali da će Subotica sada dobiti stalno pozorište, ubrzo su se razočarali. Pozorišna zgrada postavljena je na čisto komercijalnu bazu. Njome je faktički upravljala Gradska štedionica. Ona

je vodila knjige i administraciju i nastojala je da što pre naplati svoj dug putem bioskopskih predstava. Zato je odredila da se pozorišne predstave mogu davati samo ponedjeljkom i utorkom, a ostali dani u sedmici bili su namenjeni bioskopu. Bioskop je u to vreme i inače konkurisao pozorištu i potiskivao ga, a pogotovo je ovde favorizovan.

Posle otvaranja nove pozorišne zgrade nekoliko sezona je gostovalo Narodno pozorište iz Beograda sa Operom, Baletom i Dramom po dva dana u nedelji, ali su se oblasna pozorišta, kao na primer Novosadsko-osječko, bunila jer im se nije isplatilo da nedeljno daju samo dve predstave, a da u ostale dane gostuju u Somboru i Senti. Čak i u pozorišne dane bioskopske predstave su održavane do osam časova, a u pola devet je počinjala pozorišna predstava, pa su neka pozorišta negodovala zbog toga. Kad je u proleće 1932. izbila bioskopska afera zbog toga što je blagajnica bioskopa uz pomoć jednog službenika Gradske štedionice proneverila 300.000 dinara, *Gradski senat* je uzeo u svoje ruke Gradsko pozorište i raspisao licitaciju za pozorišnu zgradu. Pod pritiskom javnosti pozorišnu zgradu je dobio Dr Petar Konjović, upravnik Novosadsko-osječkog pozorišta za sezonu 1932/33. Nezadovoljan malom najamninom, *Gradski senat* je već u proleće 1933. raspisao licitaciju za bioskop, pod uslovom da se u toku sezone mora ustupiti sala bar za 30 pozorišnih predstava. I tako je, iz komercijalnih razloga, u novoj pozorišnoj zgradi pozorište došlo u drugi plan. Takvo stanje je potrajalo do sloma Kraljevine Jugoslavije. U Subotici je gostovalo poslednji put Hrvatsko narodno kazalište iz Zagreba od 1. do 7. marta 1941.

Za vreme fašističke okupacije sa subotičke scene čula se samo mađarska reč. Prvo je nastupila pozorišna trupa Kardoša iz Segedina, tokom juna 1941. a kasnije je gostovala samo sa ponekom predstavom. Međutim, sezonu je držala pozorišna trupa Kezeš Geze (Közés Géza) iz Sekešfehervara (Stoni Beograd) od februara do kraja maja 1942, te 1943 i 1944. godine.

U socijalističkoj Jugoslaviji

Pozorišna zgrada sa korintskim stubovima tek u jesen 1945. postaje stalna kuća dva profesionalna pozorišta. *Hrvatsko narodno Kazalište* i *Magyar Népszínház* (Mađarsko narodno pozorište) svedoče o bratstvu i jedinstvu naroda i narodnosti Vojvodine.

Kako pozorišna zgrada nije građena za potrebe stalnog pozorišta, to nije imala ni prostorije za probe i administraciju. Prvi upravnik Hrvatskog narodnog kazališta, Lajčo Lendvai, uspeo je da iseli Poresku upravu iz prostorija hotela *Beograd* i da ceo prvi sprat adaptira za administraciju i sale

za probe. Posle dvadeset godina od zidanja zgrade, osetila se potreba za renoviranjem, pa je drugi upravnik Hrvatskog narodnog kazališta Emil Karasek izvršio generalnu opravku zgrade 1948. Na pozornicu su postavljeni pokretni portali i snabdevena je savremenim tehničkim sredstvima. Sala je omalana, stavljena su nova sedišta, sredina je probijena, tako da je umesto 747 sala sada ima svega 687 sedišta.

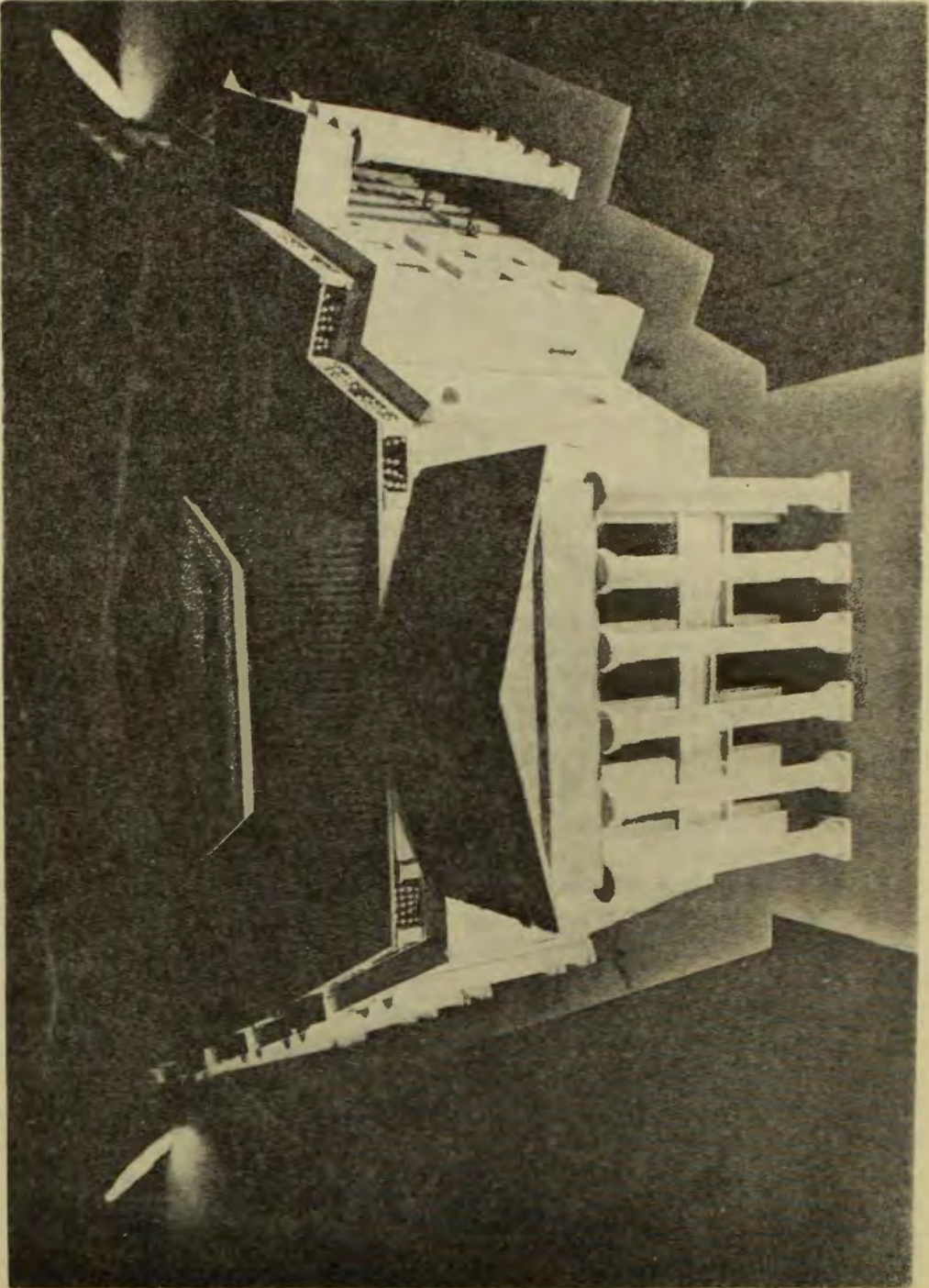
Posle spajanja dve pozorišne kuće u jednu (9. januara 1951.) u *Narodno pozorište — Népszínház* sa Hrvatskom i Mađarskom dramom, kao i Muzičkom granom, koja prerasta u Operu, novi upravnik Narodnog pozorišta Josip Jasenović dao je sagraditi pokretnu pozornicu 1952, a u proleće 1953. iseljen je bioskop Zvezda iz nekadašnje sale privremenog pozorišta, pa je ta sala adaptirana za predstave kamernog tipa, a nazvana je Malom salom.

Pozorišna zgrada je do 1974. povremeno popravljana i krpljena, dok 15. juna 1974. nije inspeksijska služba zabranila rad pozorištu zbog potpune istrošenosti električnih instalacija. U toku leta upravnik Vitomir Ružić organizovao je generalnu opravku električnih instalacija, a pored toga i malanje unutrašnjih prostorija. U pozorišnoj sali su postavljena tapacirana sedišta bez prolaza u sredini, tako da sad ima svega 517 mesta u sali. Uređene su i dve prijatne sale za odmor. Pod je prevučen tepihom pa je tako Subotica dobila vrlo ugodnu pozorišnu salu. Tokom leta 1975. cela zgrada je spolja okrečena i doterana.

Buduće pozorište

U pozorišnom foajeu već nekoliko godina pažnju posetilaca privlači maketa budućeg pozorišta. Još 1970. rešeno je da se izvrši potpuna rekonstrukcija sadašnje pozorišne zgrade u građevinu u čisto baroknom stilu. Tom prilikom bi se podigao još jedan sprat, sazidala bi se još jedna pozorišna sala, kao i prostorije za potrebe Dečjeg pozorišta. Predviđena je i letnja pozornica sa pokretnim krovom u dvorištu. Nacrte za rekonstrukciju zgrade izradio je Nebojša Delja, arhitekta iz Beograda.

Ta velelepna zgrada, taj divni san, po svemu sudeći postaće stvarnost tek za nekoliko godina, na radost svih radnih ljudi Subotice, a pogotovo ljubitelja pozorišta.

*Maketa buduće zgrade Narodnog pozorišta — Népszínháza
(autor: Nebojša Delija, arhitekta iz Beograda)*

IZ POZORIŠNE PROŠLOSTI SUBOTICE

GOSTOVANJE SRPSKOG NARODNOG POZORIŠTA U SUBOTICI (1862—1914)

Srpsko narodno pozorište je u toku više od pola veka, od 1862. do 1914. godine, gostovalo u Subotici sedamnaest puta, prosečno svake treće godine, i predstavljalo najmilijeg gosta, i za Srbe i za Bunjevce. Obično u proleće, kako bi otišla neka mađarska putujuća družina koja je u Subotici davala predstave od jeseni, dolazilo je kako su Bunjevci govorili »naše pozorište«, na mesec-dva. Srpsko narodno pozorište odigralo je važnu ulogu u buđenju nacionalne svesti u Bunjevaca, i širenju narodne kulture. A bilo je i važan faktor u razvijanju bratstva i među Srbima i Bunjercima, kao i osećanja da pripadaju jugoslovenskoj narodnoj zajednici.

Interesantno je pratiti taj razvoj u toku pola veka.

Gostovanje prvo — 1862.

(14. IV—16. V)

U to vreme u Subotici nije izlazio ni jedan list, pa o tom prvom gostovanju doznajemo iz pisama Boška Vujića, Jovanu Đorđeviću, tadašnjem upravniku Srpskog narodnog pozorišta. Pred dolazak pozorišta osnovan je Pozorišni odbor u kojem su bili Dr Stojković, B. Vujić, S. Manojlović, B. Šarčević, baron Rudić, i dr. Po glumce su poslata kola i oni su razmešteni kao gosti kod pojedinih domaćina. Boško Vujić čak u jednom pismu od 1. IV 1862. predlaže Đorđeviću da gostovanje započnu nekim junačkim komadima, kao što su *Ajduci* ili *Miloš Obilić*.

Srpsko narodno pozorište prikazalo je na tom prvom gostovanju svega četrnaest predstava, uglavnom dela domaćih pisaca, najviše od Sterije. Pored istorijskih drama iz srpske prošlosti, nalazimo i komedije Kocebua, te Šilerovu dramu *Spletka i ljubav*. Posle predstave Sterijine *Pokondirene tikve* Vujić piše Đorđeviću 20. IV kako subotička publika voli istorijski epos, a nikako pak vesele i šaljive komade, a 29. IV javlja kako je velik uspeh postigla predstava *San*

Ansambel Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada 1864.

Kraljevića Marka, da je bilo prisutno 600—800 gledalaca, kao i da je naslov privukao i Mađare i Bunjevce. U istom pismu piše i o uspehu Šilerove drame *Spletka i ljubav* naglašavajući da su se bojali, jer su tu predstavu već u Subotici davale nemačke i mađarske pozorišne družine.

Gostovanje drugo — 1866.

(26. II—29. III)

I ovo gostovanje uglavnom je organizovao Boško Vujić i to teškom mukom. Srpsko narodno pozorište tom prilikom nije dobilo salu u Gradskom pozorištu, već dvoranu hotela »Pešta«. Repertoar je ovom prilikom bio sasvim drukčiji nego na prvom gostovanju. Od Sterije je prikazan samo *Miloš*

Milka Grgurova u ulozi »Debore«
u istoimenom komadu S. H. Mozentala
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek —
inv. br. 271)

Obilić, a bilo je još nekoliko dela iz nacionalnog repertoara, kao: *Zidanje Ravanice* i *Kraljević Marko i Arapin* od Atanasija Nikolića, *Mejrima* od Matije Bana, *Mirko Mrkonjić* od Đorđa Maletića, te *Zmajev Šaran*. Na repertoaru su preovlađivale šaljive igre s pevanjem od stranih pisaca. Od mađarskih poznatih pisaca nalazimo Jožefa Sigetija (*Stari baka i njegov sin husar*), Edea Sigligetija (*Vojnički begunac*) i Karolja Obernjika (*Đurađ Branković*).

Kako u Subotici još ne izlaze novine, to Boško Vujić u opširnom pismu u »Zastavi« (br. 16 od 31. marta 1866) piše uglavnom o kreacijama pojedinih glumaca. Na početku primećuje da se može opaziti velika razlika i u glumi i u ponašanju članova Srpskog narodnog pozorišta od pre četiri godine.

»U glumi je bilo neko prelazno stanje između dilentanizma i stručnosti, a iz nomadske raskalažnosti prešlo se u pravilno zakonito ponašanje«. Što se tiče glumaca, primećuje da su svi uglavnom napredovali, naročito Ružić i Nedeljković. Od novih članova ističe Milku Grgurovu, koja ima dara i volje.

Gostovanje treće — 1874.

(10. V—21. VI)

Gostovanje je započelo Subotičevim *Milošem Obilićem* a završeno je Okrugličevom *Saćuricom i šubarom*. Sa uspehom su ponovljeni: *Stari baka i njegov sin husar* Sigetija kao i *Spletka i ljubav Šilera*. Naročitog uspeha imala je Skribova *Jelva, ruska sirotica*. Publiku je ushitila S. Sajevička u ulozi Jelve. Od značajnih dela još su izvedena: *Kralj Lir* od Šekspira, *Marija Stjuart* od Šilera i *Život je san* od Kalderona. Pored *Vojničkog begunca* od Sigligetija prikazana je i *Mamica*. Trifkovićev komad *Mladost Dositelja Obradovića* nije naročito uspeo, recenzent primećuje da ga treba dramaturški preraditi, iako je »Ružić Dositelja savršeno odigrao«. Predstavu *Žene u ustavnom pravu* Kolomana Tota, pohodili su i Mađari u velikom broju, a Ružić i Ružička osvojili su publiku. Na opšti zahtev Srpsko narodno pozorište je produžilo gostovanje, umesto tri nedelje ostalo je šest nedelja.

Gostovanje četvrto — 1881.

(15. III—15. V)

O ovom gostovanju našli smo, na žalost, malo podataka jer 1881. u Subotici ne izlaze bunjevačke novine, a pojedini

listovi na mađarskom jeziku koji su tada izlazili u Subotici, danas se mogu naći samo u Budimpešti. Jedino u novosadskoj »Zastavi« (br. 57 i 58.) nalazimo nekoliko dopisa iz Subotice, verovatno od Boška Vujića, o gostovanju Srpskog narodnog pozorišta 1881. u ovom gradu. Sudeći po tim dopisima predstave su bile na umetničkoj visini, a poseta, uglavnom, dobra. Naročito se ističe uspeh Sigligetijevog *Ciganina* za kojeg dopisnik primećuje »da je Lukić (Ciganin) nesravnjen, i da *Ciganina* ni jedno mađarsko pozorišno društvo bolje ne daje«. Hvali još predstavu *Čaša vode* Skrba, i kaže: »Predstavljalo se s najvećom elegancijom, dijalog je tekao dobro. Dekoracije su bile ukusne. Rajkovička (Kraljica) igrala je graciozno i dostojanstveno«, ističe i igru Ružičke, Ružića i Lenke Hadžića. Na predstavi *Niz bisera* Karla Holtaja sudeo je i mađarski glumac Bokur, poznati komičar. Pevao je operske arije između činova i za to dobio honorar od 25 forinti, jer je bio u materijalnoj oskudici.

Dimitrije Ružić
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 221)

Dopisnik iz Subotice osvrće se i na pisanje mađarskih listova o gostovanju Srpskog narodnog pozorišta. Primećuje da »najpristojnije piše »Szabadkai Közlöny«. List je otvorio stalnu rubriku u kojoj prati pojedine predstave, naročito ističe glumu Ružića, Lukića i Markovića, sestre Hadžićeve i Rajkovićku i visoko ocenjuje rad Srpskog narodnog pozorišta, da se »i sama mađarska pozorišta mogu ugledati na njega«. Za list »Szabadkai Ellenör« kaže da još nije dao opširniju kritiku o gostovanju, samo zahteva da se daju komadi iz nacionalne istorije.

Somborski mađarski list »Bácska« javlja u dopisu iz Subotice da je Srpsko narodno pozorište sa omladinskim mađarskim društvom dalo vanrednu predstavu u korist podizanja spomenika mađarskom književniku Kalmanu Totu prikazavši prvi čin *Zidanja Ravanice*. Pozorište je bilo puno, a čist prihod je iznosio 300 forinti. Isti dopisnik javlja 29. maja da je Srpsko narodno pozorište završilo gostovanje u Subotici sa Obernjikovim *Đurđem Brankovićem*.

Gostovanje peto — 1884.

(13. IV—2. VI)

U »Nevenu«, koji je te godine počeo da izlazi u Baji, nema pomena o gostovanju Srpskog narodnog pozorišta. Jedino je mađarski list »Bácskai Ellenör« koji je u stvari bio sopstvenost Age Mamužića, s pažnjom pratio predstave, komentarisao ih i redovno donosio repertoar za celu nedelju. Srpsko narodno pozorište započelo je gostovanje predstavom *Miloš Obilić Sterije Popovića* a završilo predstavom *Kraljević Marko i Arapin* Atanasija Nikolića. U toku gostovanja od domaćih omiljenih komada prikazana je *Saćurica i šubara*, *Zidanje Ravanice*, a od novih *Graničari* od J. Frojdenrajha, *Stevan, poslednji bosanski kralj* Milana Popovića, za tim *Izbiračica*, *Francusko—pruski rat*, *Pola vina — pola vode*, od Koste Trifkovića. Od stranih pisaca nalazimo i nekoliko značajnih literarnih dela: od Šekspira, *Mletački trgovac* i *Otelo*, od Šilera *Viljem Tel*. Zatim dolaze omiljeni mađarski komadi s pevanjem: *Ciganin Sigligetija*, *Seoska ruža* Edea Tota, a onda sledi čitav niz lakih francuskih i nemačkih komedija.

U listu »Bácskai Ellenör« (br. 15, 16, 17, 18, 20, 21 i 22) pored obavezne najave sedmičnog repertoara nalazimo i kritičke primedbe na pojedine predstave i glumačka ostvarenja. Ružić je u to vreme nosio repertoar, pa se ističe u ulozi Miloša Obilića, Šajloka a izvanredan je bio kao stari kaplar Šimon, dok kao Viljem Tel nije potpuno uspeo. Komad *Ciganin* je u svakom pogledu uspeo jer su protagonisti Lukić i Lenka Hadžić bili izvrsni. *Seoska ruža* je, međutim, osta-

vila loš utisak, jer ansambl nije raspolagao dobrom pevačicom. Osim toga, prevod je slab, a mnogo je izostavljeno.

Gostovanje šesto — 1888.

(7. IV—20. V)

Prilikom ovog gostovanja »Neven« se nije oglušio već u rubrici »Sitnarije« javlja: *Srpski glumci u Subotici*. Do 20 i više sigara će prirediti srpsko narodno glumačko društvo u Subotici u Varoškom kazalištu. 7. aprila je započelo sigre i daje svake nedilje, utorkom, četvrtkom, subotom i nediljom.«

»Bácskai Ellenőr« (br. 16, 17, 19, 20, 21 i 22) opet prati gostovanje i donosi sedmični repertoar. Prvo javlja kako je Srpsko narodno pozorište započelo gostovanje pred punom dvoranom, a zatim kao i 1884, predstavlja najbolje snage

Draga Ružić
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 234)

družine, Ružićku, Vujićku, Lukićku, Maksimovićku, Ružića, Dobrinovića, Lukića, Miljkovića, Dimitrijevića i Milojevića. Uz put primećuje da je repertoar za prvu sedmicu sastavljen samo od stranih komada, pa bi Pozorište bolje činilo kad bi davalo komade i iz narodnog života.

Posle ove primedbe na repertoaru su se našli *Miloš Obilić*, *Saćurica i šubara* i još nekoliko novih dela, među kojima i *Lipa Bunjevka* od glumca Velje Miljkovića, nastala pod uticajem njegovog boravka u Subotici 1884. To je prvi pozorišni komad iz bunjevačkog narodnog života. Pored dela omiljenih mađarskih pisaca Sigetija, Sigligetija i Tota, javlja se i Gergelj Čiki sa dva komada, *Buburići* i *Crna Pega*. Antonije Hadžić, tadašnji upravnik, pozvao je Čikija u Suboticu u 6. maja svečano ga je sa celim ansamblom dočeka na stanici. Gergelj Čiki je prisustvovao 7. maja svečanoj predstavi komedije *Crna pega* i doživeo je velike ovacije. Posle predstave, na večeri u kafani *Jagnje*, glumci su poklonili autoru pozlaćen stoni pribor za pisanje, a on pravo Srpskom narodnom pozorištu da igraju sva njegova dela.

Gostovanje sedmo — 1892.

(13. IV—31. V)

O ovom uspelom gostovanju Srpskog narodnog pozorišta piše i »Neven« u broju 5, pod naslovom »*Srpski glumci*«, obaveštavajući čitaoce da će iz Sombora doći naše pozorište i na prvi dan Uskrsa »započeti igre«.

U narednom broju »Nevena« nalazimo iscrpan izveštaj o celom gostovanju. Po njemu sudeći repertoar je bolji nego 1888. jer je pored već dobro poznatih i omiljenih istorijskih drama i komada iz narodnog života, izveden i veći broj novih, kao *Zadužbina cara Lazara* i *Miloš u Latinima* Milorada Šapčanina i *Nemanja* Miloša Cvetića. I Šapčanin i Cvetić prisustvovali su izvođenju svojih dela u Subotici. Glumac Velja Miljković je sa uspehom preradio dramu Atanasija Nikolića *Kraljević Marko i Arapin*, protkao je Galovom muzikom i uspeo da oduševi Subotičane. Prvi put se javlja i *Podvala* Milovana Glišića. Od savremenih mađarskih pisaca izveden je *Čelik čovek* Gergelja Čikija i *Seoska lola* Edea Tota.

Uspehu ovog gostovanja doprinela je i Zorka Teodosić, član Narodnog pozorišta iz Beograda, svojim učestvovanjem u komadima Šapčanina i Cvetića, a naročiti uspeh je postigla kao Roza u *Seoskoj Loli*.

(11. IV—17. V)

Ovo je svakako jedno od uspehlikih gostovanja. Započelo je predstavom *Maksim Crnojević* Laze Kostića, a završeno oproštajnim koncertom. Pozorišni odbor je ovom prilikom sastavio repertoar po ukusu publike. Odabran je izvestan broj komada iz nacionalne istorije: *Nemanja*, *Zadužbina cara Lazara*, *Kraljević Marko* i *Arapin*, zatim nekoliko iz narodnog života s pevanjem: *Saćurica* i *šubara*, *Šokica*, *Lipa Bunjevka* a kao novo *Jabuka* od V. Miljkovića, dva omiljena mađarska komada *Ciganin* i *Seoska lola*, dok je novitet bila *Ridokosa* Šandora Lukača u prevodu. Izveden je i veći broj komedija stranih pisaca, od kojih se publici najviše svidela *Marija, kći pukovnije* Bluma. Tada se prvi put javio i Ibzen sa svojom poznatom dramom *Nora*.

Zorka Teodosićka ovog puta je gostovala u predstavama *Ridokosa* i *Marija, kći pukovnije*, te na oproštajnom koncertu. Svojim divnim glasom oduševila je publiku pa je posle predstave *Ridokose* dobila divan venac i zlatan sat. Na crvenoj traci na vencu zlatnim slovima je pisalo:

»Ridokosoj punoj dara
Ridokosoj punoj čara
Ridokosoj punoj žara
kojoj u nas nema para«

O gostovanju su pored »Nevena« pisale i »Subotičke novine«, koje su počele izlaziti 1893. U broju 5. »Neven« pozdravlja dolazak Srpskog narodnog pozorišta i hvali glumca, a u broju 6 se sa žalošću konstatuje da je Pozorište otišlo, i nastavlja: »Već u prošaštom broju Nevena rekosmo naše pohvalno mišljenje blagodarnom dilovanju tih živih nosioćah i širiteljah narodne prosvite, i što onda rekosmo ono bijaše opet izliv i izraz svih iskrenih rodoljubah i prijateljah«. Ali posle pohvale dolazi i kritika u pet taćaka: 1. da se ubojstva ne vrše na sceni, 2. da predstave »*Otkriće Amerike* i *Marija, kći pukovnije* nisu za subotičko općinstvo, 3. da se ubuduće Saćurica i šubara daju van preplata i da prosjaci budu bolje obučeni, 4. da je i u *Šokici* odelo manjkavo, 5. da se ćim pre nabave dobri pevaći, što društvu nedostaje.

U »Subotićkim novinama« br. 22. nalazimo ćlanak *Pregled rada srpske narodne pozorišne drućine* pod pseudonimom Cenzor. Pisac ćlanka smatra da je repertoar bio raznovrstan, ali misli da su neki komadi mogli i izostati, jer nisu za subotićku publiku. Što se tiće glumaca, pored već afirmisanih starijih sa radošću pozdravlja podmladak. Samo i on zamera što nema dobrih pevaćica, pa zato opširno piše o gostovanju Zorke Teodosićke.

Gostovanje deveto — 1896.

(21. V—10. VI)

Nije imalo uspeha kao ranija jer je palo baš u vreme najvećih radova, te je prouzrokovalo 500 forinti deficita.

Deveto gostovanje je započelo predstavom *Balkanske carice* kneza Nikole Petrovića a završeno je *Krajiškinjom* Petra Krstonošića. Izvedeno je svega 14 predstava, pored onih omiljenih kod publike, već toliko puta ponovljenih, prikazano je i nekoliko novih komada stranih pisaca, a od Gergelja Čikija *Gospodska sirotica*.

»Neven« (br. 5 i 6) i »Subotičke novine« (od 17—26. br.) kao i obično revnosno su pratili gostovanje. U »Nevenu« je pisao izvesni Čandarević u stilu kako su se opisivale Materice ili Veliko prelo, navodeći ko je sve od Bunjevaca i Srba posećivao pozorište, odajući hvalu Antoniju Hadžiću i srpskim glumcima. Istina, došao je na red i repertoar, a

Pera Dobrinović
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 7605)

u odeljku o glumcima konstatuje kako su Bunjevci naročito zavoleli Peru Dobrinovića, a zatim ređa i ostale prvake družine.

U »Subotičkim novinama« kritiku piše Boško Vujić. Naročito mu je uspeo članak »Odlazak srpskog narodnog pozorišta iz Subotice«, u kojem između ostalog naglašava da se »ne može ni za jedan komad kazati da nije dobro odigran, jer svaki je glatko i tečno tekao«, a za komade stranih pisaca koji se nisu svideli publici nalazi opravdanje u tome što su pružili prilike pojedinim glumcima za značajna glumačka ostvarenja u stilu poznatih peštanskih umetnika.

Gostovanje deseto — 1898.

(17. IV—22. V)

Na repertoaru je bio veći broj omiljenih istorijskih komada i komada iz narodnog života s pevanjem, od novih tu je *Maksim Mite Kalića*, a prvi put se javlja i Ivo Vojnović sa dramom *Psihe*. Prikazano je i novo delo Gergelja Čikija *Baka*. Srpsko narodno pozorište počinje da neguje i operetu te nastupa sa *Lepom Galateom* Supea i operetom *Jovančini svatovi* Karea i Barbijea. Na repertoaru je i čitav niz šaljivih igara koje se prikazuju prvi put. Među njima nalazimo i *Karlovu tetku* Tomasa Brandomana i *Prisnog prijatelja* Sardua.

»Subotičke novine« (od. 11—21. broja) redovno su obavestavale publiku, prvo o pripremama za dolazak Srpskog narodnog pozorišta, a kasnije su redovno donosile sedmični repertoar. Tek u 21. broju počeo je da izlazi opširan pregled celog gostovanja. List je, na žalost, prestao da izlazi, što je najavljeno u 22. broju, tako da imamo samo delimičan prikaz ovog po svemu zanimljivog gostovanja. Članak je bez potpisa jer se pisac obično na kraju potpisivao. Po stilu i načinu pisanja to nije Boško Vujić, već neki mlađi čovek, verovatno Šandor Rajčić, prijatelj i zagovornik Srpskog narodnog pozorišta. On na početku konstatuje kako je Srpsko narodno pozorište napredovalo za poslednje dve godine i da ga neki mađarski listovi upoređuju sa peštanskim Nemzeti Színházom (Narodnim pozorištem). Zatim vrlo opširno piše o prvacima pozorišta, Ružiću, Lukiću i Dobrinoviću i u nedoumici je kojem da da primat pa zaključuje da je u tom divnom trojstvu Ružić snaga, Lukić sila toga bića, a Dobrinović srce i duša istoga. Prvakinje pozorišta upoređuje sa pticama: Vujićka je orao, Lukićka — sivi soko, Markovića — mila grlica, Bakalovića — bila golubica, Stefanovića — slavuj.

Dr Dušan Petrović je počeo da izdaje u Subotici list »Bačvanin« od 24. aprila 1898. To su prve srpske novine u Subotici, štampane ćirilicom. Od prvog broja lista prati kretanje Srpskog narodnog pozorišta, ali ne nalazimo u njemu opširnije napise o gostovanju u Subotici. Kao kvalitet družine ističe skupnu igru glumaca i lep glas Stefanovićeve i Tucakovićeve, koje su kao stvorene za subrete.

Gostovanje jedanaesto — 1901.

(14. IV—27. V)

Počelo je predstavom *Pribislav i Božana Dragutina Ilića*, a završeno operetom *Mamzel Nituš*, Mojaka i Miloa. Pored omiljenih komada iz narodnog života s pevanjem: *Đide*, *Šokice*, *Saćurice i šubare*, *Krajiškinje*, *Lipe Bunjevke*, prvi put su na ovom gostovanju izvedeni i *Devojačka kletva* Ljubomira Petrovića, *Vračara*, Velje Miljkovića, *Svatovi* Dragutina Ilića, i komedija Branislava Nušića *Običan čovek*. Među većim brojem stranih komedija nalazimo i *Madam San Žen* Sardua, *Ženski rat* Skriba, *Froman i Resler* Alfonsa Dodea, a naročitog uspeha imala je kod publike šaljiva igra *Luda posla* Šentana i *Mrlja koja čisti* Ečegereja.

»Neven« opet najavljuje dolazak Srpskog narodnog pozorišta u broju 4, a u broju 5. i 7. daje opširne kritike o uspehu pojedinih predstava i glumačkim ostvarenjima. Sudeći po napisima, nepoznati recenzent je dobar poznavalac pozorišne umetnosti jer o nekim komadima, te godine prvi put izvedenim u Subotici, nema baš visoko mišljenje. Za Nušićevog *Običnog čoveka* primećuje: »Sam komad po svom sadržaju više je slab nego dobar, ali umetnost Markovičke, Lukičke, Dobrinovića i Dinića i ostalih glumaca, ipak su publiku zadovoljili.« Slabi su komadi i *Devojačka kletva* i *Svatovi*, a od propasti spasli su ih glumci. Piscu *Lipe Bunjevke* zamera što slabo poznaje bunjevački narodni život. Naročito hvali predstave: *Mrlja koja čisti*, *Ciganin*, *Saćurica i šubara*, *Seoska lola*, *Zidanje Ravanice* — zbog uspehli glumačkih ostvarenja.

Gostovanje dvanaesto — 1904.

(26. III—27. IV)

U to vreme upravnik je Branislav Nušić, pa su se na repertoaru našle tri njegove drame: *Knez Ivo od Semberije*, *Pučina* i *Tako je moralo biti*, prvi put su prikazani još i komadi domaćih pisaca *Car Dušan* Miloša Cvetića, *Naši seljani* Milana Popovića i dve jednočinke Ilije Vukićevića: *Sre-*

ća i ljudi i *Poslednji ideal*. Od stranih šaljivih igara naročito je toplo primljena *Čikina kuća* od Mjasnickog, kao i Gogoljev *Revizor*.

»Neven«, kao i obično, pozdravlja dolazak Srpskog narodnog pozorišta i prikazuje pojedine predstave. Recenzent ima sluha za prave vrednosti, pa za *Revizora* primećuje: »Mnogo smo se smijali, ali pored sveg vidi se piščeva intencija, da nije za smij pisan ovaj komad, nego da učimo iz njega«. Komadu *Car Dušan* prigovara što je »katolička i pravoslavna vira jako istaknuta jedna protiv druge, nije slobodno taki komad pristaviti u Subotici, gdi Bunjevci i Srbi u najlipšoj slozi i bratstvu žive«. Za Nušićeve drame kaže da su pune ideja, ali su karakteri nejasni; smatra da je drama *Tako je moralo biti* bolja, u njoj se naročito istakla Markovička, koja je prosto briljirala. Publika je uživala u pravoj narodnoj igri i pesmi na predstavi *Naši seljani*. Primećuje kako na predstavama nedeljom po podne glumci skraćuju tekst, kao na predstavi *Đide*, jer su gledaoci, obično, deca.

Gostovanje trinaesto — 1906.

(21. IV—24. V)

Po svemu sudeći izvođački nivo ansambla Srpskog narodnog pozorišta bio je na zavidnoj umetničkoj visini. To zaključujemo i po napisima u »Nevenu«, kao i po kritikama u listu na mađarskom jeziku »Szabadkai Közlöny« (Subotički glasnik).

Gostovanje je počelo predstavom *Đide* i u toku prve sedmice prikazano je još nekoliko komada stranih pisaca, kao *Toska* Sardua, Ofenbahova opereta *Ženidba pri fenjerima*, šaljiva igra od Pleca *Očarani knez* i *Babje leto* od Mejaka i Halevija — javlja »Neven«, a o ostalim predstavama nema ni reči. Recenzent u »Nevenu« se u superlativima izražava o pojedinim glumačkim ostvarenjima, naročito hvali Dobrića kao Maksima u *Đidi* i u *Očaranom knezu*. U *Toski* su se naročito istakli Markovička (*Toska*), Spasić (*Kavardosi*) i Vasiljević (*Skarpija*), »tako vištu igru samo smo videli od glumaca u mađarskom pozorištu u Pešti«, zaključuje recenzent. Po završenom gostovanju, »Neven« se oprostio od pozorišta, sa napomenom da je publika, za radost i zadovoljstvo koje su im priredile, lepim poklonima darivala Markovičku, Lukičku, Spasičku i Matejičku.

»Szabadkai Közlöny« donosi tri napisa o gostovanju Srpskog narodnog pozorišta, izgleda iz pera profesionalnog pozorišnog kritičara. U prvom članku (br. 17) data je opšta ocena o celom ansamblu: »S dana na dan pred punim pozorištem daje predstave Srpsko narodno pozorište. Ovoj velikoj poseti uzrok je igra na visokom umetničkom nivou.

Glumac u svakoj ulozi umetnički odgovara svom zadatku, i ovi odabrani glumci i glumice mogli bi u ma kojem velikovaroškom pozorištu zauzeti mesto. Ove nedelje je bila na programu *Toska* i sa izvanrednom umetničkom snagom je izvedena«. A u idućem članku »*Srpsko pozorišno društvo*« (br. 18) nastavlja u tom tonu: »... Pogledajmo srpsku putujuću družinu, i učimo se od njih. Nije najveća muka što ne razumemo njihov jezik. I tako možemo da zaključimo da

Milka Marković kao »Toska«
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 216)

su ... istinski umetnici. Repertoar im nije naročito modern, to ne uzimamo u obzir. Igraju klasike, slabe narodne komade, po našem ukusu, koji nacionalne a ne socijalne probleme tretiraju, komedije i opere. Retko do reči dolazi Čehov i Gogolj. Ali što se tiče igre! O igri — čovek na početku sipa samo banalne fraze. Gluma je izvanredna, naročito u proznim komadima«. Pisac ovih redova tako izvanrednu glumu video je samo kod glumaca Lesingovog pozorišta. »Ne znamo čija je to zasluga — KOLEKTIVNA IGRA — to bi bio prigovor našim primadonama. To je njihova

prednost, i to ih stavlja za nekoliko glava iznad naših provincijskih družina... Istina, da je njihov glumac rezultat dugih godina zajedničkog rada, pa su se navikli jedni na druge«. U trećem članku *Srpski glumci* zadržava se na pojedincima, ali pre toga kaže kako je mađarska pozorišna družina, koje je napustila Suboticu bila slaba. »Sad na kraju gledamo umetnost, i to zanimljivu umetnost. Osećamo i neku promenu kod njih, Stara patetična škola zamenjena je modernom realističkom glumom«. I kao predstavnika te najmodernije glume navodi Markovićku, koja igra prirodno i bez ikakve poze »u lakrdijama, tragedijama, u komadima iz narodnog života; epizode sa istom ambicijom kao naslovne role«.

Gostovanje četrinaesto — 1908.

(2. V—31. V)

Na repertoaru se pored već poznatih i omiljenih komada nalazio i izvestan broj novih dela domaćih pisaca, i to *Baron Franjo Trenk* Josipa Eugena Tomića, *Uskočkinja* I. Mrguda, sa muzikom Ise Bajića, komedija *Svet Branislava Nušića* i drama *Golgota* Milivoja Predića. Od popularnih mađarskih komada izvedena je *Divljuša* Stevana Gencija, a od opereta, pored *Mamzel Nituš* i *Slepi miš* sa muzikom Štrausa, i *Muš pred vratima* sa muzikom Ofenbaha, kao i izvestan broj zabavnih francuskih komedija.

»Neven« je pažljivo pratio celo gostovanje, prikaze je pisao Josin (Šandor Rajčić), dilovođa Zemljodilske štedionice. On naročito ističe igru Markovićke, Dobrinovića, Spasića, Lukića, i pevanje Spasićkino. Zamera glumcima što nedeljom po podne igraju »nesvojno« i brzaju.

Gostovanje petnaesto — 1910.

(29. IV—5. VI)

Repertoar je vrlo privlačan i atraktivan za široku publiku, mnogo je omiljenih komada iz narodnog života, a za građane je pripremljen veći broj francuskih komedija i opereta. Izuzetno se nalazi na repertoaru veći broj domaćih većih dela, i to: »*Čučuk Stana* Milorada M. Popovića, *Jelisa-veta*, *Kneginja crnogorska* Đure Jakšića, *Smrt Majke Jugovića*. Ive Vojnovića, *Janković Stojan* Jovana Protića, *Sablja Kraljevića Marka* od Jovana Đorđevića i Antonija Hadžića, *Svakom svoje*, slika iz narodnog života Ljube Milovanova, *Pepeljuga* i *Jesenja kiša* od Nušića.

Na početku 1910. godine omladina okupljena oko »Nevena« preuzela je uređivanje lista, na čelu sa Šandorom Raj-

čićem, kao urednikom, koji i ovog puta prati gostovanje Srpskog narodnog pozorišta, i pored kulturnog, ističe i politički i nacionalni značaj Srpskog narodnog pozorišta u razvoju nacionalne svesti naroda.

Ocenjujući pojedine predstave Rajčić se naročito zadržava na novim domaćim delima. Za *Čučuk Stanu*, kojom je gostovanje započelo, primećuje: »Slab komad, nije mogao probuditi zanimanje općinstva. Glumci su učinili sa svoje strane sve što su mogli...« Međutim *Jelisaveta* i *Smrt Majke Jugovića* postigle su veliki uspeh kod publike. Za *Jesenju kišu* pak kaže: »Komad je dosta dobar, samo ima dosta dosadnih prizora«.

Gostovanje šesnaesto — 1912.

(4. V—31. V)

Počelo je ne nekim istorijskim delom ili komadom iz narodnog života s pevanjem, već Leharovom operetom *Drotar* a tako je i nastavljeno pa je izveden *Grof Luksenburški*, zatim je došao Kalmanov *Jesenji manevar*, Štrausov *Slepi miš*. Od opera na repertoaru su bile *Prodana nevesta Smetane*, *Cavalerija rusticana* Maskanjića, *Na uranku* Stanislava Biničkog i *Knez Ivo od Semberije* Ise Bajića. Pored toga izvedeno je prvi put i nekoliko značajnih literarnih dela, kao *Koštana* Borisa Stankovića sa muzikom Petra Krstića, *Zulumčar* Svetozara Čorovića, *Hasanaginica* Alekse Šantića, *Ideali* Đure Trifkovića i Sterijin *Kir Janja*, ponovljene su Nušićeve komedije *Svet* i *Običan čovek*, a od stranih dela značajno je izvođenje Šekspirovog *Ričarda III*. Ako tome još dodamo omiljene komade za narod, repertoar je mogao da zadovolji sve ukuse građanstva.

»Neven« u rukama mladih od mesečnika prerasta u nedeljni list (1911), te je sad Šandor Rajčić u desetak brojeva *Nevena* (7, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 21, 22 i 23) pisao povodom šesnaestog gostovanja Srpskog narodnog pozorišta mnogo opširnije i detaljnije o pojedinim predstavama i glumačkim ostvarenjima.

On već posle predstave *Drotara* primećuje: »Družina je jača u operetama nego pre dve godine. Kranjčević je napredovao i njegovo pevanje kao *Drotara* zadivilo je publiku. Nova sila u pevanju je Dinulović«. Srpsko narodno pozorište, proširujući svoj repertoar operetama i operama, angažovalo je pored Kranjčevića i Dinića još i Jovanovičku i Savičku, a mnogi mlađi glumci bili su izvrsni pevači, koje Rajčić hvali. No za istinska velika literarna dela nije imao sluha, tako je za njega *Koštana* slab komad, jer se u njemu samo peva i pije, iako se Matejićka trudila kao *Koštana*. Za *Kir Janju* primećuje: »Nešto slabija šaljiva igra. Ovde je Dobrinović

vanredno tešku ulogu, ali je ispunio izvrsno«. *Zulumčar* je: »divan i zanimljiv komad«, a i *Ideali* su naišli na dopadanje kod publike, jer je »komad zanimljiv, ali se oseća romantizam u njemu.« Šekspirov *Ričard III* »osvojio je publiku jer je vanrednu veliku i tešku ulogu igrao Vasiljević sa toliko veštine, da je upravo zadivio općinstvo, koje ga je nebrojano puta izazivalo i sa urnebesnim pljeskanjem pozdravljalo«.

U članku »Otišli su« (»Neven« br. 24) Rajčić se oprašta od Srpskog narodnog pozorišta, i konstatuje: »Od godine do godine diže se broj poštivaoca našeg pozorišta, pa evo došli smo već do toga, da je pozorište malo. Ove sezone je već bio nepoznat izraz *prazna kuća*. Ovo inače zaključuju i završni računi, koji pokazuju 3084 kruna čistog prihoda, što dosad još nikad nije dostignuto«.

Gostovanje sedamnaesto — 1914.

(6. V—3. VI)

Repertoar je bio, kao i obično, podešen uglavnom za široku publiku, a izvedeno je i nekoliko novih opereta. Nismo mogli doći do kompleta »Nevena« iz 1914. godine jer nedostaju brojevi 20, 21 i 22, pa zato nemamo potpun uvid u repertoar poslednjeg gostovanja Srpskog narodnog pozorišta.

U »Nevenu« (br. 19) u članku *Srpsko narodno pozorište*, povodom početka gostovanja ukratko se rezimira značaj Srpskog narodnog pozorišta za građane Subotice u toku pola veka. »Nakon dvogodišnjeg čekanja ponovo su došli naši obljubljeni prijatelji članovi Srpske narodne pozorišne družine. Mi ih veselim srcem dočekasmo, jer su nam oni uvijek načinili ne samo niz ugodnih večeri, nego su vazda vrlo mnogo doprineli našoj prosvjeti. Oni su mnogo truda uložili, da narod upozna, oblubi i pohada pozorište. Ovaj mnogogodišnji trud donša već vrlo lepih uspjeha. Naš narod je velikim korakom napridovao u prosvjeti putem Srpskog narodnog pozorišta«.

Odlazak Srpskog narodnog pozorišta nije samo prilika za izliv osećanja, već i pogodan trenutak da se postave izvesni zahtevi, zato je i zanimljiv članak »*Zbogom*« (»Neven« br. 23). Autor konstatuje da je »*srpsko pozorište uspešno kulturno oružje u Subotici*« i zato se »mora oberučke prihvatiti.« Srbi i Bunjevci uz pomoć Mađara moraju poduzeti akciju da se »*Srpskom pozorištu godišnje stalno vrime i mesto odredi u našem varoškom pozorištu*, jer dopust da se Srpsko pozorište može tu sigirati *ne primamo kao milost nego mi imamo na to pravo, prvo jer je pozorište naše, drugo jer je srpska pozorišna sagra kod nas umna potreba, i dužni smo se starati za tu potrebu*«.

Povodom proslave 90 godina Srpskog narodnog pozorišta

Kada je Srpsko narodno pozorište u decembru 1951. svečano proslavilo 90 godina svoga rada, »Hrvatska riječ« (14. decembra 1951.) donela je u sažetom vidu uspomene advokata Dr Jovana Manojlovića.

»...Upravo je sada sedamdeset godina kako sam pristupovao prvi puta u životu, kao devetogodišnji dječak, kazališnoj predstavi Srpskog narodnog pozorišta. Sjećam se svega kao da je jučer bilo... Gledao sam *Mariju Stjuart* sa Rajkovićkom, a u ulozi Elizabete bila je Lukićka. Bila je to sjajna predstava i golema manifestacija ljepote našeg jezika i visoke razine srpske pozorišne umjetnosti... Srpsko narodno pozorište dolazilo je u Suboticu skoro svake godine do 1914...

Narod Subotice primio je glumce kao svoje najmilije goste. Poneki intelektualci, pa i imućni seljaci, borili su se za pojedine glumce i glumice da ih pogoste i nisu im dali da žive po hotelima, nego su im stavljali na raspoloženje svoje »čiste gostinjske sobe«...

Što se tiče repertoara? Mogu da vam kažem da je repertoar za gostovanja sastavljao — protivnom svim principima samostalnog pozorišta i pozorišne umjetnosti uopšte — Pozorišni odbor našeg građanstva. Trudili smo se da repertoar zadovolji kako široke narodne mase, tako i inteligenciju. Repertoari su bili šareni i dobri, ali bio je upravo princip da se svake godine obavezno prikazuju tri komada: *Marko Kraljević i Arapin*, *Saćurica i šubara*, te *Šokica*. Narod je zahtijevao ove komade, koje smo mi već napamet znali, i uživali smo ih zajedno s narodom.

Kako smo odgajili buduću publiku, omladinu? Na vrlo jednostavan način: cijelu galeriju i gornji red loža razdijelili smo školskoj i ostaloj omladini besplatno. Omladina je također do zadnjeg mjesta popunjavala pozorište, tako da je svaka predstava bila odigrana pred punom salom. Poslije kako je omladina rasla, ona je kupovala karte, jer je u svojoj mladosti navikla na pozorište...

...Pozorišna publika bila je svečano obučena na svakoj predstavi. ...Zajedno smo se veselili nenadmašnom Peri

Dobrinoviću, velikom komičaru, kao i klasičnoj umjetnosti Dimitrija Ružića i Ružićke, Lukića i Lukićke, pjevača Markovića, udove Save Rajkovića, Miše Dimitrijevića i Lenke Hadžić, Teodosićke, i mnogih drugih. Jednom prilikom davali su jednu dramu glasovitog mađarskog dramatičara Čiki Gergelja u srpskom prevodu. Čiki je prisustvovao predstavi i poslije nje je rekao: »Neću da uvrijedim budimpeštanske glumce, ali ova srpska predstava bila je bolja. Srpski umjetnici igraju kao najveći umjetnici koje sam dosad video...«

Mađarska inteligencija dolazila je također na predstave čije je komade poznavala sa mađarskih pozorišnih predstava, i izražavala se, zajedno sa svojom lokalnom štampom, najpohvalnije o našim predstavama. One su bile zaista pravo otkrovenje...«

POZORIŠNI ŽIVOT IZMEĐU DVA RATA

U periodu između dva rata, od decembra 1918. do aprila 1941, Subotica nije imala stalno pozorište, već je samo u toku sezone gostovalo neko putujuće pozorište, a posle zidanja nove pozorišne zgrade ugledna državna pozorišta, i to najviše 30—40 dana. Do zidanja nove pozorišne zgrade pozorišne predstave su se održavale u privremenom pozorištu (danas Mala sala) hotela »Beograd«, na vrlo skućenoj i nepodesnoj pozornici, te je i pozorišni život u to vreme bio dosta neredovan, iako je bilo i zanimljivih gostovanja. No tek po zidanju nove pozorišne zgrade Upravni odbor nastojao je da u Subotici gostuju samo afirmisana pozorišta u zemlji.

Odmah po oslobođenju Subotice, već u decembru mesecu gostovalo je u Subotici *Bosansko-hercegovačko pozorište* od 22. decembra 1918. do 1. februara 1919, a u jesen 1919. gostovalo je *Vojničko pozorište Petra Hristilića* od 4. oktobra do 2. novembra.

Prva sezona u oslobođenoj Subotici je svećano otvorena, pozorišni orkestar odsvirao je Srpsku himnu Davorina Jenka, tajnik pozorišnog društva, Radivoj Dinulović je recitovao svoju pesmu u prozi *Živela Jugoslavija*, a zatim je izvedena Nušićeva komedija *Svet*. Predstave u pretplati su davane svaki dan, a nedeljom i van pretplate, po podne i uveće. Poseta je bila dosta slaba, verovatno zato što je repertoar bio sličan predratnom repertoaru Srpskog narodnog pozorišta: mnogo komada iz narodnog života s pevanjem, *Šokica*, *Đido*, *Devojačka kletva*, *Seoska Lola*, *Ciganin*, pa već poznata Ogrizovićeva *Hasanaginica*, Stankovićeva *Koštana*, kao i Nušićeve komedije *Svet* i *Običan čovek*, a i strani repertoar je već viđen u Subotici u izvođenju Srpskog narodnog pozorišta. Iako je *Bosansko-hercegovačko pozorište* bio sasvim solidan ansambl sa horom i orkestrom, ipak se nije mogao takmičiti sa predratnim ljubimcem Subotičana, Srpskim narodnim pozorištem. »Neven«, sada dnevni list, sa simpatijom i pažnjom prati pojedine predstave donosi povoljne ocene, a povodom odlaska piše: *Danas će se navećer konaćno spustiti zastor i svršiti se njina sezona. Mi ćemo uvijek sjećati se njih kao prve laste našeg kazališnog života, koji su nakon grozne bure doletjeli...*«

Vojničko pozorište Petra Hristilića nije naišlo na naročito dobar prijem kod zvaničnih vlasti u Subotici, jedva su dobili dozvolu, i to prvo samo na tri dana, pa im je kasnije dozvola produžena. Ali publika je trupu lepo primila. Gostovanje su započeli *Šokicom*, zatim su sledili *Graničari*, *Đido*, *Hajduk Stanko*, *Devojačka kletva* i drugi komadi iz narodnog života s pevanjem. Iako je i njihov repertoar bio sličan predratnom repertoaru Srpskog narodnog pozorišta, ipak su imali više uspeha od Bosansko-hercegovačkog pozorišta (sala je uvek bila puna) jer su imali dobre pevače, iako nisu imali orkestar. »Neven« je samo nekoliko puta notirao da gostuje u Subotici Vojničko pozorište, dok je list »Magyar Újság« (Mađarske novine) sa simpatijom pratio njihovo gostovanje.

Osnivanje pozorišnog odbora i neuspela sezona 1920 21

Kako tokom 1920. nije zalutalo u Suboticu nikakvo putujuće pozorište, to je u jesen »Neven« pokrenuo anketu o osnivanju jednog stalnog amaterskog pozorišta sastavljenog od inteligencije i o osnivanju pozorišnog odbora. Na insistiranje »Nevena« održan je sastanak predstavnika dva kulturna društva »Nevena« i »Maticе« 16. oktobra 1920. pod predsedništvom Time Vojnić Tunića. Na tom sastanku izabran je prvi pozorišni odbor u koji su ušli *Tima Vojnić Tunić*, gradski senator, *Kosta Petrović*, gradski inžinjer, *Lazar Orčić*, gradski veliki beležnik, *Miroslav Mažgon* bankarski činovnik i *Jovan Palavestra*, urednik »Slobodne štampe«.

Pozorišni odbor je već 20. oktobra sklopio ugovor sa Osječkim kazalištem o gostovanju u toku sezone 1920/21, i odredio repertoar za mesec novembar i decembar. Po ugovoru Osječko narodno kazalište bi gostovalo u toku sezone svakog meseca po šest dana, sa 3—4 predstave.

Za svoje prvo gostovanje, od 20—25. novembra, Osječani su odabrali program namenjen širokoj publici, i to *Protekciju* i *Narodnog poslanika* od Nušića, *Graničare* Frojdenrajha, Smetaninu operu *Prodana nevesta*, a Molijerovog *Tvrđicu* za đake. Odziv publike je, međutim, bio vrlo slab, na reprizi *Graničara* sala je zvrjala prazna. Čak je i »Neven« u članku *Subotička kulturna mizerija* vrlo oštro reagovao na slab odziv publike i na njeno nekulturno ponašanje na predstavama. Inače, »Neven« je pohvalno pisao o pojedinim predstavama i glumačkim ostvarenjima.

Na drugom gostovanju, od 16. do 21. decembra, Osječani su izveli popularnu Verdijevu operu *Travijata*, dve opere — Ofenbahovu *Lepu Jelenu* i *Gejšu* Sidni Džonsona, kao i komediju *Dobar frak* od Dregelja koja je kod publike imala najviše uspeha.

Na trećem gostovanju, od 24. februara do 3. marta 1921, Osječani su prikazali dve opere, Pučinijevu *Madam Beter-*

flaj i Rosinijevog *Seviljskog berberina*, kao i dve komedije, *Gospodu od Maksima* i *Čvor od Pecie*.

Poseta je i na drugom i trećem gostovanju bila slaba, pa su Osječani prekinuli ugovor jer su pretrpeli štetu od 50.000 kruna. »Neven« (br. 48 od 2. marta 1921) apeluje da grad plati deficit, da bi Osječani nastavili gostovanje.

Ruska opereta iz Kijeva pod upravom Jakoba Dolčinskog gostovala je u Subotici od 4. do 30. aprila 1921. i izvela je 11 ruskih opereta, sa zapaženim uspehom jer je imala dobre pevače.

U sezoni 1921/22. nije bilo u Subotici gostovanja jer Pozorišni odbor nije uspeo da sklopi ugovor ni sa Osječkim, a ni sa pozorištima iz Novog Sada i Beograda jer nije pristao da plati subvenciju. U Subotici je u to vreme postojalo nekoliko mađarskih diletanskih društava što su svake nedelje davala predstave, koje su rado posećivali i Srbi i Bunjevci, ljubitelji pozorišta. Štampa je apelovala da se osnuje jedno srpsko-bunjevačko diletansko društvo. Tako je osnovano *Akademsko diletansko društvo*, uglavnom od studenata prava, koje je planiralo da svake nedelje daje predstave u Gradskom pozorištu. Ali je ono bilo kratkog veka.

Akademsko diletansko društvo otvorilo je sezonu 27. novembra 1921. Nušićevom komedijom *Običan čovek*, pa je 23. decembra prikazalo *Dva narednika* u preradi Nikole Đurkovića, zatim 30. decembra *Učitelja Flakmana* Ota Ernesta Šmita, a 14. i 15. januara 1922. *Đidu* Veselinovića i Brzaka. Za predstavu *Đide* kostimi su dobijeni od Narodnog pozorišta iz Beograda. Tek u jesen 1923. društvo je opet počelo s radom pod upravom ranijeg reditelja Akademskog diletanskog društva dr Belića i dalo je svega jednu predstavu — 26. decembra 1923, koja se sastojala od dva komada: *Povratak* od Srđana Tucića, dramaturga Osječkog kazališta i komediju *Čika iz Amerike* nepoznatog pisca u preradi Teofanovića. Po pisanju »Nove pošte« predstavu je bila slaba. I Akademsko diletansko pozorište konačno se ugasilo, prikazujući već davno prevaziđena dela.

U jesen 1922. u Subotici se iznenada pojavio Radivoj Dinulović, raniji tajnik Bosansko-hercegovačkog pozorišta, sa svojom trupom. I uspeo je da ubedi Pozorišni odbor da se u Subotici osnuje Gradsko pozorište. On je obećao da će tokom sezone od 1. novembra 1922. do 31. marta 1923. gostovati u Subotici najugledniji umetnici iz Beograda, Zagreba, Novog Sada i Sarajeva. Dinulović je bio vrlo vešt menadžer svoje trupe i uspeo je da za Gradsko pozorište u Subotici dobije od Ministarstva prosvete 100.000 dinara, od kralja 30.000, od grada Subotice mesečno 2000, pored besplatne sale i osvetljenja, a ulaznice su oslobođene poreza.

Gradsko pozorište je svečano otvoreno 3. novembra 1922. godine. Posle odsvirane himne, veliki komediograf Branislav Nušić, u svojstvu načelnika Umetničkog odeljenja Ministar-

stva prosvete, otvorio je Gradsko pozorište, a zatim je izveden prigodan program, sastavljen od solo pesama i recitacija. Gradsko pozorište počelo je sa radom 4. novembra 1922. i prikazalo Ogrizovićevu *Hasanaginicu*. Repertoar Dinulovićeve trupe, koja je bila uglavnom sastavljena od nekadašnjih članova Bosansko-hercegovačkog pozorišta, sastojao se od komada iz narodnog života s pevanjem i standardnih opereta, već poznatih Subotičanima iz predratnog gostovanja Srpskog narodnog pozorišta, kao i Bosansko-hercegovačkog odmah posle rata. Dinulović je u novembru uspeo da privuče i zainteresuje publiku gostovanjima nekoliko poznatih umetnika. Tako je 6. i 7. novembra gostovao Pera Dobrinović u *Kir Janji* i *Pljusku*, 10. i 11. novembra Cvijanović, lirski tenor iz Zagreba, u *Jesenjim manevrima* i *Seoskoj Loli*, 18. novembra, Olivijeri Ilić, članica Novosadskog pozorišta u *Koštani*, a 25. novembra Beogradski balet sa primabalerinom Klaudijom Isačenko. No vremenom je poseta bivala sve slabija, tako da je u februaru pozorište u glavnom zvrjalo prazno, te je Dinulović 4. marta 1923. naglo napustio Suboticu i otišao u Bečkerek (Zrenjanin).

»Neven« je s pažnjom pratio rad Gradskog pozorišta, dosta povoljno ocenjujući pojedine predstave, samo je zamerio što je *Lipa Bunjevka* Velje Miljkovića data sa slabim poznavanjem Bunjevaca, jer su na sceni bili bosanski seljaci, a ne Bunjevci. Pravu ocenu o Dinulovićevoj trupi dao je list »Bačvanin« u članku Naše pozorište (br. 7 od 1923). Evo jednog odlomka: »Pozorište pored nekoliko dobrih snaga, ima i takvih koji su diletanti, početnici, i zbog toga u celokupnosti svojoj ne stoji na onom nivou na kojem bi trebalo da se nalazi u Subotici. Komadi nisu uvek baš najbolji, a dekoracija pozorišta je siromašna i primitivna, tako da ona nema dovoljno privlačne snage na onu našu publiku koja je navikla da posećuje pozorište.« Posle prestanka izlaženja »Nevena« krajem 1922. godine u Subotici je od 1. jula 1923. počelo da izlazi novi dnevni list »Severna pošta«, nezavisni opšte slovenski informativni dnevnik, koji od 16. septembra iste godine uzima naziv »Naša pošta«. Od prvog broja na stranicama ovog lista Drago Štajger piše plamene članke o pozorišnom životu u Subotici pod pseudonimom *Arbiter*. Inače pesnik sa dosta širokim obrazovanjem, Drago Štajger diže glas protiv učmalosti u kulturnom životu Subotice, i na prvom mestu zahteva da se smeni Pozorišni odbor, sastavljen od bankara i službenika, te da se sastavi nov od ljudi koji imaju veze sa umetnošću. Naročito zamera Pozorišnom odboru što je šakom i kapom pomagao i podržavao Radivoja Dinulovića, lošeg glumca i još goreg reditelja. Nezadovoljan je i gostovanjem Novosadske opere, koja je 22. i 23. izvela u Subotici *Tri devojčice* Šuberta i *Knjeginju čardaša* Imrea Kalmana, pošto se iz opere ništa ne može naučiti. Kako se u Subotici vrše pripreme za zidanje nove pozorišne zgrade, on predlaže da se u gradu os-

nuje intimno dramsko pozorište sa pokretnom scenom, na kojoj bi se izvodila moderna drama u savremenom stilu. To je prvi glas za jedno savremeno pozorište, a protiv pozorišta prošlosti koje je još uvek trajalo na subotičkoj sceni. On smatra da Subotica treba da dobije stalno pozorište, i zato ga još dok se nova zgrada ne sazida treba osnovati, makar od pozajmljenih glumaca iz drugih pozorišta.

Pod uticajem štampe i javnosti Pozorišni odbor je morao povesti veću brigu o pozorištu, pa je za sezonu 1923/24 angažovao Novosadsku operu i operetu, uz subvenciju od 10.000 dinara.

Pokušaja za stvaranje Gradskog stalnog pozorišta nalazimo i krajem 1925. Trupa je sastavljena od grupe diletanata i nekoliko profesionalnih glumaca. Stub pozorišta su Robert Matijević i Bunička, profesionalni glumci. Matijević vodi pozorište, režira a i glumi glavne uloge, »dobro, s puno temperamenta i smisla za efekte«, a gđe Bunić »uloge su smišljene, obrađene i diskretna boja daje im naročitu draž«, piše u »Književnom severu« od 1. februara 1926. u članku Naše pozorište. Tu opet nalazimo i dr Belića kao režisera, a od diletanata ističe M. Topalović, M. Stojanović, Medaković, S. Svetković, Zaklan, Vujić, Savić i Suvajdžić. A od gospođica istakle su se u glavnim ulogama Antićeva i Isakovića. Pozorište je započelo sa radom 22. decembra 1925. i prikazalo komediju Branislava Nušića *Običan čovek* u režiji Matijevića. Prema pisanju »Književnog Severa« predstava je uspela na veliko zadovoljstvo mnogobrojne publike. No najveći uspeh bilo je izvođenje drame Srđana Tucića *Truli dom* u režiji Belića, u kojem su se naročito istakli Topalović, »kao glumac od krvi«. »On je dao sa dobrom i udubljenom studijom, ličnost bolesnog i prevarenog muža«, kako piše »Književni Sever« (br. 10 od 1. januara 1926). U januaru je prikazana i *Šokica*, popularan komad za narod. A zatim je čak prikazan čitav niz predstava, i to *Narodni poslanik* od Branislava Nušića, *Zulumčar* od Svetozara Čorovića, *Hasanaginica* od Ogrizovića, *Razbojnici* od Fridriha Šilera i *Hoće žena da vidi papu*. Kao naročiti uspeh pozorišta smatra se gostovanje Vavre Nine 21. januara u *Hasanaginici*. Izgleda da se i ovo pozorište ugasilo, jer kasnije nemamo nigde u štampi podataka.

Do 1927. imamo posle toga samo povremena gostovanja Novosađana tj. Narodnog pozorišta iz Novog Sada i dva gostovanja Hudožestvenog teatra.

Gostovanje novosadske opere i operete

Po ugovoru sa Pozorišnim odborom Novosadska opera i opereta gostovale su u Subotici od 5. do 21. februara 1924. i izvele 24 predstave. Po oceni Drage Štaglera u »Novoj pošti«

najbolje su uspele opere *Toska* i *Travijata*, a odmah za njima *Rigoletto* i *Madam Beterflaj*, najslabije je izvedena *Prodana nevesta*. Od opereta najviše uspeha kod publike su imale *Bajadera* i *Tri devojčice*. Od operских pevačica istakla se Adamovič i Arhipova, a u operetama Dubajić i Olivijeri, dok su se od pevača istakli Vrbanjac, Klemenčić, Odžić i Dubajić.

Posle ovog uspelog gostovanja Novosadska opera i opereta su do otvaranja nove pozorišne zgrade gostovale još nekoliko puta, ali samo po nekoliko dana za vreme katoličkih velikih praznika, Božića i Uskrsa. Tako su u toku 1924. gostovale još dva puta. Na katolički Uskrs gosti su prikazali *Trubadura* od Verdija, *Hofmanove priče* od Ofenbaha, herojsku operu *Nikola Šubić Zrinjski* Ivana Zajca i operetu *Plava ptica* od Lehara, a za katolički Božić iste godine su izveli *Rigoleta* od Verdija, *Evgenija Onjegina* od Čajkovskog, *Korneviljska zvona* od Planketa, *Madam Pompadur* Lea Fala i *Lepu Jelenu* Ofenbaha. Tokom 1925. godine gostovala je samo opereta i to na katolički Božić i prikazala *Gejšu* Sidnija Džonsa, *Poljačku krv* Oskara Nedbela, *Igračicu Kaću* Z. Zilbera, *Knjeginju čardaša* Imrea Kalmana, *Verenicu Njegovog Veličanstva* Josifa Rajhenića i *Holandsku ženicu* Imrea Kalmana. I na katolički Uskrs 1926. gostovala je samo opereta i izvela *Gejšu*, *Knjeginju čardaša*, *Groficu Maricu* i *Fraskitu*.

Gostovanje Hudožestvenog teatra

Na svom prvom gostovanju u Subotici od 8. do 12. marta 1924. moskovski Hudožestveni teatar prikazao je *Višnjik* i *Ujka Vanju* Antona Čehova, *Selo Stepančikovo* Fjodora Dostojevskog i *Bitku života* Dikensa. Drago Štagler je u »Novoj pošti« pisao sa iskrenim oduševljenjem o realističkoj umetnosti hudožestvenika još pre njihovog dolaska, a u toku gostovanja sa poetskim nadahnućem o pojedinim predstavama. Iz njegovih napisa doznajemo da su hudožestvenike na železničkoj stanici dočekali mnogobrojni građani, da su se fijakerima dovezli do kafane *Jagnje* i da su razmešteni kao mili gosti po privatnim kućama. U toku gostovanja publika je bila oduševljena njihovom umetnošću i burno ih je pozdravljala. Poslednje večere priređen im je banket u kafani *Jagnje*, kojem su prisustvovali samo funkcioneri grada. Hudožestvenike je u toku večere pozdravio Dr Orčić, a odgovorila je Germanova, podvukavši kako loša pozornica nije umanjila njihovu želju da za ljubav Subotičana odgovore svojom umetnošću.

»Naša pošta« je uoči svake predstave donosila opširan sadržaj dela, a Drago Štagler posle predstave lirski intonirane prikaze. Posle predstave *Selo Stepančikovo* on piše da je Pavlov prevazišao Fomu Fomiča, a Križevskaja je na nedostižnoj visini bila u neobičnoj teškoj ulozi egzaltirane Tatja-

ne Ivanove. Na kraju zaključuje: »Šta da se piše o igri bogomdanih umetnika, za koje se ne može kazati da li su veći u ispoljavanju svoje gigantske snage ili u nemom položaju osoba, koje ne otvaraju usta, a ipak se vidi da žive očima, rukama, celim telom«.

Posle predstave *Ujka Vanje* piše: »Sinoć su Hudožestvenici ispevali himnu promašenim životima. U ulozi Jelene Andrejeve nastupila je gđa Marija Germanova, velika, nenadmašna umetnica i duša teatra. Svaka reč koja bi se o njoj napisala smanjila bi njen značaj, zasenila bi svetlost, sa kojom nas je zasula«. Pa Dikensovu *Bitku života* u dramatizaciji Krasnopoljske i njenoj interpretaciji glavne role: »Sinoć, 10. marta 1924, na onoj rugobi što se naziva pozornica Subotice, otpevala se himna ljubavi sestrinske, osetio se miris prošlih dana, u lepoti zakucala su srca, kojih je nestalo sa pričom... Kroz zvezdane noći, koje se pale nad Suboticom, preleteo je jedan sjajan meteor«.

Na svom drugom gostovanju u Subotici od 28. aprila do 4. maja 1925. Hudožestveni teatar je prikazao *Višnjik* Čehova, *Ženidbu* Gogolja, *Na dnu* Gorkoga, *Braču Karamazove*, *Selo Stepančikovo* Dostojevskog i *Ženu s mora* Ibzena.

O gostovanju Hudožestvenika ne piše ni »Neven« ni drugi listovi, već samo *Bunjevačke novine*, jer je »Naša pošta« prestala da izlazi. »Bunjevačke novine« obaveštavaju građanstvo o dolasku hudožestvenika, a u toku gostovanja o njihovom sjajnom uspehu i prepunom pozorištu, te između ostalog primećuju: »Magijskom snagom su nam očarili oči i čula, opili svest, i mi smo uživali... Rusi ne igraju i ne glu-me, na pozornici — oni žive, tako žive na pozornici, kao u stvarnosti. U tome je njihova nedostižna veličina i snaga«.

U »Književnom severu« (knj. I br. 3 1925) nalazimo napis o gostovanju hudožestvenika sa inicijalom MK. (verovatno sam urednik Milivoje Knežević). Članak počinje nekako pompezno: »Opet nam dođoše Hudožestvenici i šest večeri koje proživismo sa njima behu šest svetla i draga praznika«. Posle repertoara prikazuju i pojedine umetnike. »Opet videsmo otmenu i osećajnu Germanovu, izrađenog velikog tipskog majstora Pavlova, solidnog i snažnog Masilova, a onda inteligentnog Šarova, odlične tipove Sjerova, i Grečeve, valjanog Komisarova, svetlu Krasnopoljsku i razdraganu Križanovsku, i druge i druge«.

Pozorišni život u Subotici od 1927. do 1941. godine

Nova pozorišna zgrada sagrađena je tokom 1926. i svečano otvorena 10. januara 1927. *Carskom nevestom* Rimskog — Korsakova u izvođenju Opere Narodnog pozorišta iz Beograda.

Gradska uprava pošto nije dobila državnu subvenciju, rešila je 1. da će se pozorišne predstave priređivati samo gostovanjem državnih i oblasnih pozorišta; 2. da će se pozorišne predstave održavati najviše dva puta nedeljno, a u ostale dane davaće se bioskopske predstave jer prihodom od bioskopa treba da se otplati dug Gradskoj štedionici, za unutrašnje uređenje pozorišta i bioskopa, kao i eventualni deficit prilikom pojedinih gostovanja. Pozorištem je upravljao Upravni odbor Gradskog pozorišta od pet članova, a morao je na prvom mestu voditi brigu o finansijskoj strani jer je u Pravilniku naglašeno: »korisno rukovoditi, za račun opštine Subotica, sa celokupnim preduzećem, gradskim pozorištem, bioskopom i svečanom koncertnom salom«. Upravni odbor je nastojao da u Subotici stalni gost bude Narodno pozorište iz Beograda, te da ono prihvati Gradsko pozorište u Subotici za »svog posinka«, kako je pisao gradonačelnik Ministru prosvete u Beogradu, jer je »ovo pozorište doprinelo u ovom kratkom vremenu, u prvom redu da se je u našem slavenskom življu podigao ponos i samopoštovanje, a kod Neslovena (Mađara i Jevreja) postiglo se veliko priznanje i poštovanje naših narodnih institucija«.

Opera Narodnog pozorišta iz Beograda smatrana je u to vreme kao najbolja u srednjoj Evropi, pa nije ni čudo što je izazvala interes u Subotici. No Narodnom pozorištu u Beogradu nije odgovaralo da jednom mesečno gostuje u Subotici, već je obećalo da će svake godine otvarati sezonu, i dati još nekoliko predstava godišnje.

Prva sezona 1927. u novoj zgradi

Narodno pozorište iz Beograda u toku sezone gostovalo je nekoliko puta, Opera je izvela *Tosku* 11. januara, *Rigoletto* 19. aprila, *Madam Beterflaj* 20. aprila, *Bal pod maskama* 11. jula, *Minjon* 12. jula i *Jevrejku* 13. jula. Balet je prikazao *Kopeliju* i *Polovecki logor* 11. januara i *Labudovo jezero* 1. februara, a Drama Nušićevog *Narodnog poslanika* 22. februara i Šekspirovu *Ukročenu goropad* 23. februara. »Neven« je samo notirao ova gostovanja Narodnog pozorišta iz Beograda, dok su listovi na mađarskom jeziku vrlo pohvalno pisali. U prvoj sezoni u novoj zgradi gostovala su i dva pozorišta iz Novog Sada: Srpsko narodno pozorište sa *Đidom* i *Koštanom* i Narodno pozorište, obično nazivamo Novosadsko pozorište, gostovalo je dva puta, prvo sa Dramom i prikazalo *Rodaku iz Varšave* 18. januara, i *Uzornog muža* 17. januara, zatim sa Operetom i izvelo *Lepu Jelenu* 11. aprila i *Kloklo* 12. aprila. Narodno kazalište iz Osijeka gostovalo je dva puta sa Dramom i prikazalo *Dr Sabo Juci* 7. februara i *Antoniju* 8. februara, a *Nasilno ukonačenje* 13. juna i *Peg srce moje* 14. juna, te dva put sa Operetom i izvelo 24. i 25. januara *Adieu*

Mimi i Terezinu, a 14. i 15. februara *Cigansku ljubav* i *Groficu Maricu*.

Na svom prvom putovanju po Balkanu glumci bivšeg čuvenog Rajnhartovog pozorišta iz Berlina posetili su i Suboticu 23. aprila 1927. i prikazali Šoovog *Pigmailona*. Hanibah, jevrejsko pozorište iz Praga, prikazalo je u Subotici pet predstava uglavnom iz jevrejskog života, *Der Talmudist* i *Der Idiot* 7. i 8. juna, *Dybuk* 20. juna, zatim *Kol Nidrech* i *Kralja prosjaka* 29. i 30. avgusta.

Tomislav Tanhofer
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 7615)

Sezona 1927/28 je zanimljiva i raznovrsna. Sezoni je otvorila Opera Narodnog pozorišta iz Beograda 3. oktobra *Travijatom*, a 4. oktobra je izvela *Aidu*, zatim *Pikovu damu* 26. novembra i obeležila godišnjicu otvaranja nove pozorišne zgrade predstavom *Borisa Godunova* 10. januara 1928. Balet Narodnog pozorišta z Beograda gostovao je sa *Žizelom* 8. novembra 1927. i *Očaranom lepoticom* 11. januara 1928, a Drama pak sa *Đidom* i *Ridokosom*, 25. i 26. oktobra 1927.

Hrvatsko narodno kazalište iz Zagreba te sezone gostovalo je prvi put u Subotici i prikazalo Ibzenovu dramu *Aveti* kao i jednu francusku komediju Pola Žeraldija *Kad bi htela*, 12. i 13. marta 1928.

I Ljubljanska opera se te sezone prvi put pojavila na Subotičkoj sceni 27. i 28. marta 1928. sa romantično komičnom operom *Marta* od Flotena i *Fidelijom* od Betovena. »Neven« je sa mnogo pohvala propratio gostovanje Ljubljanske opere.

Početkom 1928, i pored brojnih gostovanja, štampa je opet pvela akciju oko osnivanja stalnog pozorišta u Subotici od članova Novosadskog narodnog pozorišta i Osječkog narodnog kazališta. Međutim, 15. aprila 1928. zaista je došlo do spajanja ova dva pozorišta u *Narodno pozorište za Severne oblasti*, ali sa sedištem u Novom Sadu. To pozorište se obično nazivalo Novosadsko-osječko pozorište.

Ovo novoosnovano pozorište gostuje u Subotici od 7. maja do 28. juna 1928. Ansambl je bio vrlo solidan a imao je izvestan broj talentovanih glumaca, koji su istovremeno bili i dobri reditelji. To su bili Tomislav Tanhofer, Aca Gavrilović, Lidija Masvjatova, i Zora Vuksan — Barlović. Tu je, zatim, velika dramska umetnica Ida Pregarec, kao i Mica Gavrilović, pa i Ivica Tanhofer, odlična u stranim komedijama, sjajan komičar Toša Stojković, spretan prvi ljubavnik Joza Martinović, kao i današnji doajen Jugoslovenskog dramskog pozorišta Milivoje Živanović. Repertoar u prvoj sezoni novoosnovanog pozorišta nije donosio uglavnom ništa novo. Od domaćih dela pored *Šokice* prikazani su još *Graničari* Frojdenrajha, *Čvor Pecije* i Nušićeve komedije *Narodni poslanik*, *Sumnjivo lice*, *Svet* i *Gospođa ministarka*. Težište je bilo na stranom repertoaru, uglavnom na lakim francuskim komedijama. Od značajnih literarnih dela prikazan je Gogoljev *Revizor*, Ibzenova *Nora* i Šekspirov *Kralj Lir*.

Predstave su davane dvaputa nedeljno uveče i jednom po podne za đake.

Lazar Tešić u »Književnom severu« (br. 10/1928) daje opšti pregled na gostovanje Novosadsko-osječkog pozorišta i konstatuje: »Izbor repertoara je srećan, ali ne odabran. Više se želelo da se napuni kuća, nego da se deluje odgojno, bilo na umetničkom, bilo u nacionalnom pogledu. Radovali bi se da vidimo naš nacionalni repertoar u buduće«, da bi završio ironično: »Dekor uvek isti, garderoba siromašna, cene popularne.«

Sezonu 1928/29 karakterišu zapažena umetnička ostvarenja. Sezonu je otvorila Opera Narodnog pozorišta iz Beograda i izvela 12. novembra *Evgenija Onjegina* od Čajkovskog, a iduće večeri *Bajaca* Leonkavala, dok je 20. marta 1929. gostovala sa Verdijevim *Trubadurom*. »Hirlap« u superlativu piše o gostovanju Beogradske opere. Vladimir Gajdarov, poznati filmski glumac, i Olga Gzovski gostovali su u Subotici 1. februara 1929. i izveli odlomke iz *Zločina i kaz-*

ne Fjodora Dostojevskog, kao i delove iz *Života čoveka* od Andrejeva. U »Nevenu« (br. 6 od 1929.) konstatuje se da je Olga Gzovska bila bolja Sonja nego Gajdarev Raskoljnikov. Međutim, u »Književnom severu« (br. 5 od 1929) piše: »Gđa Gzovska i Gajdarov su nas razočarali, i nisu dali ono što smo očekivali«.

Novosadsko-osječko pozorište na svom drugom gostovanju u Subotici od 29. aprila do 19. juna 1929. došlo je sa sasvim novim repertoarom i dalo umetnički pečat celoj sezoni. I ovoga puta predstave su držane samo ponedeljkom i utorkom. Prvi put se na subotičkoj sceni javila jedna Krležina drama, i to *U agoniji*, zatim *Matija Gubec* Mirka Bogovića te prazvedba psihološke drame *Gabrijelovo lice* Josipa Kulundžića, a od poznatih dela dve Nušičeve komedije — *Protekcija* i *Gospođa ministarka*. Gro repertoara i ovoga puta su činila strana dela, pretežno komedije i lakrdije, među kojima nalazimo i značajna literarna dela, i to Tolstojevu *Anu Karenjinu*, Dostojevskoga *Idiota*, *Plemičko gnezdo* Turgenjeva i *Dobrog vojnika Švejka* od Haška.

O ovom uspelom gostovanju Novosadsko-osječkog pozorišta pisao je samo »Hírlap«. Prvom izvođenju Krleže na subotičkoj sceni »Hírlap« je posvetio punu pažnju, pre izvedbe drame *U agoniji* pisao je opširno o Krleži kao značajnom i velikom hrvatskom piscu, a zatim vrlo pohvalno o samoj predstavi u režiji Tomislava Tanhofera. Jožef Šuljok nalazi da je u predstavi *Matija Gubec* bilo nepotrebne patetike, ali hvali Acu Gavrilovića i kao reditelja i kao protagonistu. Za *Gabrijelovo lice* u režiji samog pisca misli da je bilo više diskusije i razmišljanja nego radnje. *Anu Karenjinu*, *Plemičko gnezdo* i *Idiota* režirala je Lidija Mansvjetova i nosila glavne uloge, pa Šuljok primećuje: »da samo ruska duša i bivši član Hudožestvenog teatra može osetiti lepotu i veličinu Turgenjeva«. Po kritičarevom sudu Tomislav Tanhofer je u *Idiotu* bio jednostavan i ubedljiv, a J. Martinović vrlo dobar kao Vronski. Aca Gavrilović je odlično interpretirao Švejka.

Sezona 1929/30 je kasno počela — ali izvanredno uspela. Do januara 1930. nije bilo gostovanja, a onda se javljaju dve emigrantske ruske pozorišne trupe *Hudožestveni teatar Praška grupa* gostovao je 8. i 9. januara 1930, sa Gogoljevom *Ženidbom* i dramom *Sirotinja nije greh* Ostrovsckoga. Đ. Beljanski u »Jugoslovenskom dnevniku« (od 11. januara 1930), novom dnevnom listu, u jednoj kratkoj belešci piše: »Odsutnost od otadžbine stvorila je nesigurnost ansambla Hudožestvenog teatra, njegove umetničke podloge«. Drugo emigrantsko pozorište, *Plava ptica* iz Berlina, kabaretskog tipa, gostovalo je 21. i 22. marta i izvelo šaren program na nemačkom jeziku, u kojem su se po oceni Đ. Beljanskog u »Jugoslovenskom dnevniku«, istakli pozorišni komad *U mesecu maju* i pesme *Burlaki*.

Opereta Narodnog pozorišta iz Beograda za vreme trodnevnog gostovanja (17, 18. i 19. februara) izvela je *Pagani-na* i *Carevića* od Lehara i *Španskog slavuja* Lea Fala. Beljanski opširno prikazuje sve tri predstave u »Jugoslovenskom dnevniku« i zaključuje da je Opereta Osječkog kazališta bolja od Beogradske.

Opera narodnog pozorišta iz Beograda gostuje tek 11. i 12. marta sa *Prodanom nevestom* od Smetane pod dirigentskom palicom Lovre Matačića i *Knezom Igorom* Borodina pod dirigentskom palicom Stevana Hristića. Beljanski u superlativima piše o obe izvedbe, naročito naglašava da je Knez Igor bio za Subotičane pravo otkrovenje.

Crnačka opereta Lujzijana na svojoj turneji po Evropi posetila je i Suboticu 1. i 2. marta 1930. Po pisanju Beljanskog u »Jugoslovenskom dnevniku«, *Lujzijana* Luja Dagleasa je prvoklasna senzacija zbog plesa i pevanja uz odličan džez orkestar.

Novosadsko-osječko pozorište na svom trećem gostovanju u Subotici (od 1. do 31. maja) imalo je i odličan repertoar i čitav niz predstava na izuzetno visokom umetničkom nivou. Osim Sterijinih *Rodoljubaca* prikazana su dela savremenih jugoslovenskih pisaca: *Gospođa Glembajevi* i *Leda* od Krleže, zatim *Misteriozni Kamić* Josipa Kulundžića, *Smrt Majke Jugovića* Ive Vojnovića, *Američka jahta u splitskoj luci* Milana Begovića i *3:1* Petra Petrovića Pecije. Od vrednijih stranih drama nalazimo na repertoaru *Bogojavljenjsku noć* od Šekspira, *Sneg* Pšibiševskog, i popularnog *Topaza* od Panjola. Od lakih komedija pažnju publike privukle su *Crkveni miš* od Fodora i *Naš popa kod bogatih* od Votela.

Čitavom gostovanju umetnički pečat dale su Gaveline režije *Rodoljubaca*, *Lede* i *Bogojavljenjske noći* o kojima je Beljanski pisao u superlativima. On je u »Jugoslovenskom dnevniku« s pažnjom pisao o nekih desetak predstava, a zatim se učutao. U »Književnom severu« (br. 6. od 1930) Veco Dulić (pseudonim Milivoja Kneževića) u članku *Gostovanje Novosadsko-osječkog pozorišta* ističe da su na repertoaru naročito bili zastupljeni domaći savremeni pisci. Od stranih dela najviše uspeha imali su kod publike *Naš popa kod bogatih*, *Crkveni miš*, *Tri put venčani* i *Topaz*. On smatra da je ansambl dobar i da je izveo čitav niz uspešnih predstava, naročito ističe gostovanje Branka Gavele i njegove izvanredne režije.

Međutim, po završetku gostovanja u »Jugoslovenskom dnevniku« (3. juni 1930) u članku *Gostovanje Novosadsko-osječkog pozorišta*, između ostalog, piše: »Repertoar je bio mnogo bolje udešen za najnovije komade i za višu inteligenciju, a manje za široke narodne mase«. Pisac članka smatra da je to išlo i na štetu kase primećujući kako su nekad u vreme gostovanja *Srpskog narodnog pozorišta* kuću punili patriotski narodni komadi i Nušićeve komedije.

Sam Gavela je odgovorio na ovaj napad u »Jugoslovenskom dnevniku« (17. juni 1930). On naglašava da nije smetnja što je repertoar bio literaran već što Subotica nema pozorišnu publiku, jer još nema pravih ljubitelja pozorišne umetnosti. Zatim primećuje kako je u Somboru sala bila besplatna, a u Subotici su morali da plaćaju procenat Gradske štedionici, koja upravlja pozorišnom zgradom. Osim toga bilo je i drugih smetnji: bioskopske predstave su održavane u pozorišnoj sali do 8 časova, a pozorišne predstave su počinjale u pola devet.

Sezona 1930/31 — sasvim osrednja. Sezonu je otvorio *Hudožestveni teatar — Beogradska grupa* sa Gogoljevim *Revizorom* 25. novembra, i prikazao još Dikensovu dramatisovanu priču *Cvrčak na ognjištu* 26. novembra. »Književni sever (br. 1 od 1931) u kratkom prikazu, između ostalog, piše: »Sve u svemu ovakva, kakva je, pokazala je velik napor da ostane u tradiciji slavni Hudožestvenika, koje smo ovoga puta samo videli u Pavlovu i Grečevoj«.

Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada prema rasporedu Banske uprave gostovalo je u Subotici od 3—29. januara 1931, iako se tome suprotstavila Gradska štedionica, zbog bioskopskih predstava. Repertoar je bio već poznat subotičkoj publici. Gostovanje je počelo Kostićevom dramom *Maksim Crnojević* u čast dvadesetogodišnjice od pišćeve smrti, te je pre predstave o Lazi Kostiću održao predavanje upravnik pozorišta Radoslav Vesnić. Zatim su sledili omiljeni komadi iz narodnog života *Sačurica i šubara* Okrugića, *Zona Zamfirova* Stevana Sremca, *Koštana* Borisava Stankovića, pa Nušićeve komedije *Put oko sveta* i *Narodni poslanik*. Od savremenih drama prikazana je psihološka drama Dušana Nikolajevića *Preko mrtvih* i dva dela upravnika Vesnića *Putem iskušenja* i *Brak iz ljubavi*, kao i komad iz bunjevačkog narodnog života *Put od dva do jednoga* subotičkog novinara Lazara Stipića. I komadi iz stranog repertoara bili su već poznati subotičkoj publici; *Ridokosa* od Lukača, *Crkveni miš* od Foroda, zatim *Olimpija* od Molnara, *Antonija* od Lendela, *Skampolo* od Nikodemija, *Tripud venčani* od Nikolsa, *Topaz* od Panjola. Nova dela iz strane literature su *Sveti plamen* od Moma i *Dani našeg života* od Andrejeva. Izvedene su i tri operete: *Knjeginja čardaša* od Kalmana, *Tri devojčice* od Šuberta, *Mis čokolade* od Grina.

Na stranicama »Jugoslovenskog dnevnika« u supeprlativima je pisano o pojedinim predstavama, verovatno u cilju propagande, jer je poseta bila vrlo slaba. I Vesnićeve drame su hvaljene, iako ih kasnije ne nalazimo na repertoaru, dok se Stipićeve komad iz bunjevačkog života, sa jasno izraženom propagandom jugoslovenstva, održao još nekoliko godina na repertoaru Srpskog narodnog pozorišta. »Književni sever« (br. 2. 1931) ovako je ocenio ansambl: »Inače anseml je neujednačen, bez velikih i značajnih protagonista, ali glumci

i ovakvi kakvi su davali su sav svoj napor da se nedostaci u igri što manje osete...«.

Sezona 1931/32 je vrlo siromašna, bolje reći nije je ni bilo. *Novosadsko-osječko pozorište* gostovalo je svega od 21. do 29. septembra 1931. i prikazalo četiri večernje predstave i dve popodnevne za đake jer se nije moglo složiti sa Gradskom štedionicom zbog bioskopa. Prikazan je mali odabran program stranih dela, i to: *Sveti plamen* Somerseta Moma, *X.Y.Z.* Klaubunda, *Lečnik u dilemi* Bernara Šoa, i *Kvadratura kruga* sovjetskog pisca Valentina Katajeva, a za đake su dati Nušićev *Svet* i Fodorov *Crkveni miš*. »Jugoslovenski dnevnik« je vrlo pohvalno pisao o svim predstavama, koje su bile dobro posećene, sem prve. Pozorišna trupa *The English Players* gostovala je 23. novembra 1931. sa Šoovom *Kandidom*. »Jugoslovenski dnevnik« (18. novembra 1931) donosi sadržaj *Kandide* po činovima, kako bi publika mogla da prati predstavu, ali kasnije ne nalazimo nikakvih podataka o samoj predstavi *Kandide*. To je sve što je izvedeno u sezoni 1931/32.

Istina, bilo je pregovora sa Srpskim narodim pozorištem iz Novog Sada i sa Narodnim pozorištem iz Beograda, ali je kamen spoticanja bio stalno bioskop. A kad je u proleće 1932. izbila bioskopska afera oko sume od 300.000 dinara koju je proneverila blagajnica bioskopa uz pomoć jednog službenika Gradske štedionice, Gradski senat je u svoje ruke uzeo pozorišnu zgradu i raspisao licitaciju za pozorište i bioskop. Na licitaciji je prvo dobio pozorište veleposednik Jaša Čović, ali je pod uticajem štampe i javnosti za sezonu 1932/33. pozorište dobio Dr Petar Konjović, upravnik *Novosadsko-osječkog pozorišta* za 150.000 dinara, pod uslovom da ima držati prvorazredne predstave.

Sezona 1932/33 — ne naročito bogata ali na umetničkoj visini.

Novosadsko-osječko pozorište, pošto je dobilo pozorišnu zgradu na licitaciji za sezonu 1932/33, otvorilo je sezonu 3. septembra i ostalo u Subotici do kraja meseca. Repertoar se sastojao od domaćih i stranih klasika, kao i savremenih dela. Težište je i ovog puta bilo na stranom repertoaru, kao, uglavnom, i na svim pozornicama u staroj Jugoslaviji. Od domaćih klasika prikazano je *Zlatarevo zlato* Augusta Šenoe u dramatisaciji Ivanića, a od savremenih pisaca dve već poznate Nušićeve komedije, *Običan čovek* i *Gospođa ministarka*, a prvi put se prikazuju *Dubrovačka trilogija* Ive Vojnovića, *Katinkini snovi* Todora Manojlovića, *Majčino srce* Petra Petrovića Pecije i *Vrзино kolo*, komedija iz seoskog života Joze Ivekovića. Od stranih dela na repertoaru je Sofoklova tragedija *Edip*, Gogoljev *Revizor*, zatim *Dani našeg života* Andrejeva *Na kraju puta* Šefera, *Periferija* češkog pisca Langera, *Lilijom* od Molnara, *Dobra vila* od Fodora,

opereta *Poljačka krv* od Oskara Nehbela, a za decu je prikazan *Dugonja, Trbonja i Vidonja Širole*.

Ansambl je mnogo dobio dolaskom reditelja *Vereščagina*, a izgubio odlaskom Ide Pregarac. Javile, su se, međutim, i nove snage dolaskom Slavice Kos i Ljubice Dragić. Milan Ajvaz se sve više afirmiše kao odličan komičar i stiče simpatije publike. Od mlađih glumaca ističu se Božo Drnić i Janko Rakuša, dok su Ivica Tanhofer i Tomislav Tanhofer izrasli u umetnike visokog ranga.

»Jugoslovenski dnevnik« sa simpatijom prati gostovanje, donosi nedeljni repertoar, kratke ali sažete informacije o delu uoči pojedinih predstava, verovatno iz pera reditelja, kao i beleške o pojedinim predstavama. Tek na kraju gostovanja pojavljuju se tri duže kritike potpisane samo inicijalima V. N. U tim kritikama naročito se ističe Gavelina režija Šeferove drame *Na kraju puta*, zatim izvrsne režije Vereščagina čitavog niza predstava, na prvom mestu *Revizora, Edipa, Periferije, Lilioma i Dana našeg života*. Pohvale je dobio i Kranjčević za uspele režiju operete *Poljačka krv*. Negativno su ocenjene predstave *Vrzino kolo* i *Katinkini snovi*. Interesantno je da nema ni reči o *Dubrovačkoj trilogiji*.

»Književni sever« (br. 9. od 1932) donosi osvrt na gostovanje Novosadsko-osječkog pozorišta od dobrog poznavaoća pozorišne umetnosti pod pseudonim *Spektator*. Kritičar prvo analizira repertoar: za »*Majčino srce* smatra da je tema nedovoljno dramski obrazložena, da su 1. i 3. čin dobri u *Katinkinim snovima*, a da je *Vrzino kolo* popularni komad nižeg reda«. Ističe sjajnu Gavelinu režiju ratne Šeferove drame *Na kraju puta*. Za Vereščaginovu režiju *Revizora* kaže da je kopija režije Pavlova iz Hudožestvenog teatra. Žali što u ansamblu nije više Ida Pregarac i što Ivica Tanhofer nije češće viđena na sceni. Hvali pojedina ostvarenja Ivica Kos i Ljubice Dragić, zatim Tanhofera, Drnića, Rakušu, Ajvaza, kao i starije glumce Gavrilovića, Aćimovića i Stojkovića.

Opera Narodnog pozorišta iz Beograda u drugoj polovini sezone gostovala je u tri maha sa po dve predstave. *Karmen* i *Seviljskog berberina* izvela je 13. i 14. februara, *Trubadura* i *Fausta* pak 13. i 14. marta, a operetu *Slepi miš* i balet *Don Kihot* 2. i 3. maja 1933. U »Jugoslovenskom dnevniku« nalazimo vrlo pohvalne kritike o beogradskim umetnicima. List sa zadovoljstvom konstatuje da Subotica ipak ima pozorišnu publiku jer je kuća uvek bila puna. No to nije čudo jer je *Karmen* tumačila Bugarinovića, Acučenu u *Trubaduru* Pinterovića, Grofa Almavivu Vladeta Popović, grofa Lunu Ertl, a Pihler Mefista i Toreadora. I balet *Don Kihot* je oduševio publiku, pošto je Dulčineju interpretirala Nataša Bošković, a *Don Kihota* Žukovski.

Još u toku sezone, dok rok zakupa dr Petra Konjevića nije istekao, Gradski senat je raspisao licitaciju za bioskop, pošto se izdavanje pozorišta pod najam ne isplati. Uzalud je »Jugoslovenski dnevnik« protestovao u članku *Jedna kobna odluka subotičke gradske uprave* (9. juni 1933) pozorište je izdato kao bioskop, uz obavezu da se u toku sezone daje bar 30 pozorišnih predstava. I odluka nije povučena.

Sezona 1933/34 sastojala se od svega 4 predstave. Gradonačelnik Ivković, braneci odluku o izdavanju pozorišta kao bioskopa, izjavio je u »Jugoslovenskom dnevniku« (13. juni 1933) da je Gradski senat u pregovoru sa Narodnim pozorištem iz Beograda o prikazu 24 drame, 6 opera i 4 baleta i da je spreman da pored besplatne sale, osvetljenja i ogreva, da i 50.000 dotacije. No sve se svelo na golo obećanje. Drama Narodnog pozorišta iz Beograda dala je u Subotici tokom cele sezone samo 4 predstave, 16. i 17. oktobra 1933. *Mašinu savest* Josipa Kulundžića i *Karijeru Joške Pučike* Ivana Stodela, a 18. i 19. novembra 1933. *Mister Dolara* Branislava Nušića i *Na trećem spratu* Lajoša Zilahija.

Kritika se vrlo povoljno izrazila o Kulundžićevoj drami *Mašina savest* sa temom iz sportskog života, a naročito o protogonisti Raši Plaoviću. I za predstavu *Karijera Joške Pučike* kaže se da je bila na zavidnoj umetničkoj visini, a naročito se ističe odlična igra Zlatkovića, kao nosioca glavne role. I *Mister Dolar* imao je velikog uspeha kod publike. Kellnera Žana tumačio je Zlatković, Marišku Mikulička, Matkovića Gošić, a predsednika kluba Bogić. Međutim, ozbiljne primedbe su stavljene Beograđanima što su došli sa bezvrednim komadom Lajoša Zilahija *Na trećem spratu*, koji ima vid kriminalne drame. No zbog spretne režije Radoslava Vesnića i atraktivne igre Ljubinke Bobić, komad je dobro primljen od publike.

Sezona 1934/35 — osrednja. *Sekcija Beogradskog narodnog pozorišta za Dunavsku banovinu* gostovala je u Subotici od 15. septembra do kraja novembra 1934. Ovo pozorište je osnovano krajem avgusta 1934. od članova beogradskog pozorišta i Srpskog narodnog pozorišta, ukinutog u maju 1934, i nekih članova oblasnih pozorišta. To pozorište je trebalo da deluje kao sekcija Narodnog pozorišta iz Beograda, koje bi ga snabdevalo garderobom i scenskom opremom, a i protogonistima za pojedine predstave. Upravnik pozorišta bio je Vitomir Bogić, prvak Narodnog pozorišta iz Beograda, francuski đak. On je repertoar za gostovanje u Subotici sastavio po svom ukusu i afinitetu pošto je uglavnom sam režirao sve komade i obično nosio i glavnu ulogu. Malo je vodio računa o ukusu subotičke publike. Gro repertoara činila su strana dramska dela, najviše francuska.

Otvaranje sezone bilo je vrlo svečano, pored izaslanika iz Novog Sada prisustvovao je i upravnik Narodnog pozori-

šta iz Beograda. Vojna muzika konjičkog puka odsvirala je himnu, potom je publiku pozdravio upravnik Narodnog pozorišta iz Beograda, a zatim Vitomir Bogić. Profesor Vida Jović održala je predavanje o Milutinu Bojiću i *Uroševoj ženidbi*, kojom je otvorena sezona. Beogradski umetnici Dara i Mata Milošević učestvovali su u predstavi.

Od domaćih dela, pored *Uroševe ženidbe*, prikazani su još Stankovićeva, *Koštana*, Nušićeve komedije *Gospođa ministarka*, *Svet* i *Ožalošćena porodica* te *Gospođa Glembajevi* Miroslava Krleže, sa protagonistima iz Beograda. Od stranih pisaca na repertoaru je bila *Osma žena* Savoara, *Kradljivac* Anri Berstena, *Lukrecija Bordžija*, Viktora Igoa, *Gospodin Alfonz Dime sina*, *Peg srce moje* Manersa i Mota, *Sveti plamen* Somerseta Moma i *Stari Hajdelberg* Majera Fostera. U toku gostovanja Opera Narodnog pozorišta iz Beograda izvela je 22. septembra *Samsona i Dalilu* Sen Sansa, a 29. septembra Pučinijeve *Boeme*, dok je Drama Narodnog pozorišta iz Beograda 17. septembra prikazala *Hamleta* sa Rašom Plaovićem u glavnoj ulozi i Darom Milošević kao Ofelijom.

Ansambl, sem Vitomira Bogića i Ivane Petri, nije imao značajnih glumaca, a ni repertoar baš nije bio po volji publici, tako da je poseta bivala sve slabija. Najviše uspeha kod publike imala je komedija *Osma žena*, koja je nekoliko puta ponovljena.

I »Jugoslovenski dnevnik« i nedeljni list »*Novo slovo*« pažljivo su pratili pojedine predstave, donosili nedeljni repertoar i kratke prikaze.

Sezona 1935/36 je nešto bolja od prethodne. Početkom sezone opet je počela akcija za osnivanje jednog stalnog amaterskog pozorišta u Subotici. Akciju je poveo »Neven«, koji je ponovo počeo da izlazi početkom 1935. pod uredništvom Jose Šokčića, kao režimski list. 29. septembra održana je osnivačka skupština u Gradskoj većnici, na kojoj je izabrana uprava i primljena su pravila *Udruženja za subotičko pozorište*. Za predsednika je izabran dr Josip Čović, za potpredsednike Matija Evetović i Joca Milekić, a za sekretare Josip Temeli i Slobodan Gradski.

Udruženje za subotičko pozorište svečano je otvorilo sezonu 10. decembra 1935. Posle sokolskog marša i predsednikovog govora o kulturnom značaju pozorišta izveden je komad *U zatišju* Uroša Dejanovića. Radnja se dešava za vreme prvog svetskog rata, 1915, u jednom selu blizu Valjeva. U komadu učestvuje oko 70 amatera, pa kritičar primećuje da to možda nije zgodno za početak jer se ponekad gubila povezanost u radnji, ali ipak neki amateri su bili odlični. »*Naše slovo*« (9. januar 1936) javlja da je »sa uspehom prikazana predstava Sterijine *Zle žene*, a da su u pripremi dve Nušićeve komedije *Analfabeta* i *Svinja*, zatim Glišićeva *Dva cvancika*, *Rasejani* od Kocebua, *Ludnica na prvom spratu*

od Lamberga i *Kulisa duša* od Jevrejinova«. Po svemu sudeći, posle druge predstave *Udruženje za subotičko pozorište* se raspalo jer ni u »Nevenu« ni u »Našem slovu« više ne nalazimo ni reči o njemu.

Kako *Sekcija Beogradskog narodnog pozorišta za Dunavsku banovinu* nije ispunila ono što se od nje očekivalo, Dunavska banovina joj je ukinula subvenciju i opet počela da subvencionise Srpsko narodno pozorište, koje je posle ukinute subvencije obnovljeno u proleće 1935. i nastavilo je da radi.

Srpsko narodno pozorište gostovalo je u Subotici od 6. februara do 1. aprila 1936, gotovo dva meseca. Pozorište je, naime, trebalo da ostane samo do 1. marta, ali je zbog zahteva publike gostovanje produženo za mesec dana. Prva predstava je bila omiljena *Šokica*, a potom je sve bilo u znaku Nušića. Izvedene su skoro sve njegove komedije: *Svinja*, *Analfabeta*, *Put oko sveta*, *Ožalošćena porodica*, *Narodni poslanik*, *Gospođa ministarka* i *Sumnjivo lice*. Poznati beogradski glumac Radenković igrao je Čoveka s nogom u *Putu oko sveta* i Agatona u *Ožalošćenju porodici*, a Žanka Stokić ministarku Živku. Od domaćih pisaca bile su još na repertoaru dve komedije Petra Petrovića Pecije: *Kad to ne sme niko znati* i *Pljusak* i *Amerikanska jahta u splitskoj luci* od Milana Begovića. Jedino značajnije strano literarno delo na repertoaru je *Zločin i kazna* Dostojevskog, a pored toga je izveden niz lakih komedija: *Naš popa kod bogatih* od Votela, *Milion muka* Valentina Katajeva, *Golemonov* Hrista Kostova, *Skampolo* Darija Nikodemija i druge.

Srpsko narodno pozorište je ovoga puta zaista zabeležilo veliki uspeh jer je bio dobar ansambl. Upravnik pozorišta bio je Dragoljub Sotirović, koji je i režirao, direktor Drame pesnik Žarko Vasiljević, reditelj Aleksandar Vereščagin, tajnik izvršni karakterni glumac Stanoje Dušanović, a u ansamblu su još bili Rahela Ferari, Radmila Petrović, Ljubica Levak, Đorđe Kozomora, Salko Repak, Dimitrije Marković, kao i odličan komičar Svetislav Savić.

»Naše slovo« je pohvalno pisalo o pojedinim predstavama, a po završetku gostovanja sa zadovoljstvom konstatuje da je ova sezona bila zadovoljavajuća, kako sa umetničkog tako i sa finansijskog gledišta, i zaključuje: »Pozorište može biti zadovoljno sa publikom a ova sa umetničkom igrom« (»Naše slovo«, br. 107 od 1936)

Prvo jugoslovensko komorno pozorište osnovano je u Subotici reditelj Aleksandar Vereščagin, koji je izgleda došao u sukob sa Srpskim narodnim pozorištem, početkom maja 1936. U ansamblu su bili i izvesni članovi Srpskog narodnog pozorišta, Ljubica Levak, Radmila Petrović, Đorđe Kozomora, Nikola Stojanović, Anatolije Maslov, kao i glumci iz drugih pozorišnih kuća, među kojima nalazimo i Emila Kutijara. *Komorno pozorište* je počelo s radom u Subotici

11. maja i do 15. maja prikazalo: *Tuđe dete* od Škvarkina, *Na trećem spratu* od Zilahija, *Svadbeni let* Milana Begovića, *Beograd nekad i sad* Branislava Nušića i *Niko* Ferenc Molnara. Dakle, lak i zabavan repertoar za malograđansku publiku. »Naše slovo« vrlo pohvalno piše o predstavama i primjećuje: »Trupa je zaslužila da joj publika pokloni više pažnje«. Posle gostovanja u Senti *Komorno pozorište* se vraća u Suboticu i od 6. juna daje predstave u Sokolskom domu, prikazujući već viđeno u Subotici: *Topaz* od Panjola, *Ništa bez muške glave* od Gardnera, *Na trećem spratu* od Zilahija i *3:1* Pecije. Potom se, kako izgleda, Komorno pozorište ugasilo.

Žarko Vasiljević
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 7616)

Sezona 1936/37 je u svakom pogledu uspjela. Sezону je otvorila *Beogradska opereta*, gostujući 16, 17. i 18. novembra 1936. »Naše slovo« (br. 140 od 1936) piše: »Trupa i pored svih nastojanja nije dala takvu igru, koja bi zadovoljila

publiku. Beogradska opereta treba da dostojno reprezentuje i umetnost i prestonicu«. Međutim, mađarski dnevni list »Napló« (Dnevnik), (br. 317, 318, 319 od 1936) daje vrlo pohvalne prikaze *Orlova*, *Kraljice čardaša* i *Grofice Marice*. Recenzet smatra da »Beograd ima vrlo dobru operetu, lepu primadonu, temperamentne subrete, elegantnog bonvivana, vrlo dobre epizodiste, ali vrlo slabe igrače. Narodno pozorište Dunavske banovine osnovano je u proleće 1936. sa sedištem u Novom Sadu i sa ciljem da stalno održava sezone u Novom Sadu, Kragujevcu i Subotici, gde je prvi put bilo od 6. marta do meseca aprila 1937. Predstave je davalo nedeljno triput, ponedeljnikom, utorkom i sredom. Ovo pozorište je do 1940. svakog proleća po mesec-dva dana držalo sezonu u Subotici.

Ansambl Narodnog pozorišta Dunavske banovine je bio vrlo dobar. To je, u stvari, bio ansambl Novosadsko-osječkog pozorišta, obogaćen izvesnim brojem članova Srpskog narodnog pozorišta. Reditelji su Vereščagin i Tomislav Tanhofer, a od glumaca su u ansamblu Ivica Tanhofer, Slavica Kos, Rahela Ferari, Milan Ajvaz, Svetislav Savić, Salko Repak, Rašković i drugi.

I repertoar je bio raznovrstan i odabran. Krležu opet nalazimo na repertoaru: u izvrsnoj Tanhoferovoj režiji prikazane su drame *U agoniji* i *Gospoda Glembajevi*. Prvi put je izvedena i socijalna drama *Sile Mile Dimić*, na osnovu Ćosićevog romana *Pokošeno polje*, odlično primljena od publike. Od Nušićevih komedija prikazane su: *Dr, Narodni poslanik* i *Put oko sveta*, kao i *Bez trećega* Milana Begovića. Na repertoaru je izvestan broj stranih drama značajne literarne vrednosti — *Revizor* i *Ženidba* od Gogolja, *Na dnu* od Maksima Gorkog, prvi put u Subotici je prikazan *Otac* od Strinberga, *Volpone* od Bena Džonsona, *Ljudi na santi* od savremenog češkog pisca V. Vernera. Tu je još i Fodorova *Matura*, Dikensov *Cvrčak na ognjištu*, kao i nekoliko lakih komedija.

»Naše slovo« je s pažnjom pratilo gostovanje, da bi na kraju pohvalilo repertoar i umetnički sastav ansambla, što stavlja u zaslugu upravniku Maletinu, dramaturgu i sekretaru Žarku Vasiljeviću, rediteljima Vereščaginu i Tanhoferu, pa zaključuje: »Skupna igra a ne zvezde, tako da smo sve njegove članove videli i u glavnim i u sporednim ulogama. To mnogo doprinosi kompletnoj i harmoničnoj igri, jer se ni jedan član ne favorizira na štetu ostalih«. (»Naše slovo«, br. 104 od 1937).

Sezona 1937/38 — na umetničkoj visini Narodno pozorište Dunavske banovine gostovalo je od 6. marta do kraja aprila 1938, a predstave je, kao i prošle sezone, davalo tri put nedeljno. Repertoar je bio spretno i sa ukusom sastavljen: pored značajnih savremenih dela obuhvaćeni su i popularni komadi iz narodnog života s pevanjem, što je u iz-

vesnom smislu ustupak subotičkoj publici. Od domaćih dela na repertoaru je gorka komedija Nušićeva *Pokojnik* i drama *Voda sa planine* Plaovića i Đokovića, kao i već omiljeni komadi *Hasanaginica*, *Đido*, *Graničari*, *Seoska Lola*. Od stranih dela naročito je uspeo Hamlet sa Tanhoferom kao protagonistom. I Šo se našao prvi put na subotičkoj sceni sa oporom komedijom *Zanat gospođe Vorn* (Ivona Petri u glavnoj ulozi). Sa uspehom su ponovljeni *Revizor*, *Ljudi na santi*, *Matura*. Prikazano je i nekoliko lakih komedija, *Tri put otac* Karpentera, *Crvene ruže* Alda Benedetija, *Čaša vode* od Skriba, *Dalila* od Molnara.

Milan Ajvaz
kao Načelnik u Gogoljevom »Revizoru« 1936. godine
(Vojvodanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 7601)

Ansambl je obogaćen Ivonom Petri, Stanojem Dušanovićem, Milanom Miljušem, Dujom Biljušem. Rahela Ferari se sve više afirmiše, a Milan Ajvaz postaje ljubimac publike.

Po završenom gostovanju »Naše slovo« (13. maja 1938) piše, između ostalog: »Trupa nas uverila da raspolaže sa

glumačkim snagama prvoga reda i da je sposobna dati sve, počev od lakih komedija do psihološke drame, kao i komade iz seoskog života. Trupa doduše ne raspolaže sa sopstvenom muzikom. Repertoar je bio besumnje dobro sastavljen. No odmah se primećuje da je Nušić bio slabo zastupljen samo sa *Pokojnikom*. Komad *Voda sa planine* bio je u ovoj sezoni najbolje primljen. *Graničari*, *Matura*, *Ljudi na santi*, *Đido*, *Seoska lola*, naišli su na najbolji prijem kod publike, koja je punila kuću, kad su davani ovi komadi«.

Sezona 1938/39 je loše ocenjena od kritike. Pozorište Dunavske banovine gostovalo je u Subotici od 1. marta do kraja aprila 1939. Poznat nam je samo repertoar izveden do 26. marta jer je »Naše slovo« od toga datuma prestalo da piše o pozorištu, nezadovoljno repertoarom. Taj stav je svakako bio i rezultat političke klime u Subotici. Evo šta piše »Naše slovo« (26. marta 1939 br. 243): »Zastupnici pozorišta su u očitijoj dekadenciji. Kako u glumcima i glumicama jačih kvaliteta, tako i u odabiranju i ukusu scenskih komada... pa će ostati ovo gostovanje ispod prosečnosti«. A na repertoaru od domaćih komada nalazili su se *Rastanak na mostu* Plaovića i Đokovića, Nušićeva *Ožalošćena porodica*, a ponovljeni su *Graničari*. Od stranih klasičnih dela izvedena su *Bogojavljenjska noć* Šekspira i *Mizantrop* Molijera, u sjajnoj kreaciji Tanhofer. Pasijska *Igra o mucu Isukrstovoj* Karla Šenhera obilovala je divnim scenama, suze je kod publike izazvao Tanhofer kao Isus i Ivona Petri kao majka Marija. Prikazano je i nekoliko lakih komedija: *Bucov* Žana Letranža sa izvrsnom Ivicom Tanhofer i Stanojem Dušanovićem, *Poslednji ples* Ferenca Hercega i *Priznanje* Franka Mora.

»Naše slovo« se javlja tek po završetku sezone: »Pozorišna sezona je bila dobra sa umetničkog gledišta... Da je Subotica grad intelingencije ništa se ne bi moglo prigovoriti. Subotica je grad seljačkog sveta, koji ima svoje kulturne potrebe. Seljački svet treba pozorište ali ne ono što mu je servirano u ovoj sezoni«. (»Naše slovo«, br. 239 od 1939). List zahteva da se ubuduće vodi briga o toj seljačkoj publici. Umetničko pozorište iz Beograda je 10. maja 1939. gostovalo sa *Dundom Marojem* Marina Držića. Dunda Maroja je igrao Nikola Popović, Mara Milan Barić, od glumica su se istakle Blaženka Katalinić, Olga Spiridonović i Mila Veličković. U predstavi su još učestvovali Viktor Starčić i Vinko Kolašinac, javlja »Napló« (br. 131 od 12. maja 1939).

Sezona 1939/40 po svemu sudeći je uspela, iako o njoj imamo malo podataka. Ni Gradska biblioteka u Subotici ni Biblioteka Matice srpske u Novom Sadu nemaju ni »Naše slovo« ni »Bunjevačke novine« od 1940. i 1941. Lokalni list »Subotičke novine« bio je čak neprijateljski raspoložen prema Narodnom pozorištu Dunavske banovine i pisao je samo o predstavama amatera, o *Zboru hrvatskih kazališnih dobro-*

voljaca. Samo je »Napló« dao nekoliko prikaza. Sudeći po njima Narodno pozorište Dunavske banovine gostovalo je u Subotici od početka aprila do kraja maja 1940. Predstava *Spletka i ljubav* Šilera održana je 13. aprila, u njoj su se naročito istakli Tomislav Tanhofer i Milan Ajvaz (»Napló«, br. 106 od 16. aprila 1940). Zatim sledi prikaz predstave *Gospođa polaže maturu* Stele Bekefi u odličnoj režiji novog mladog i talentovanog reditelja Pavla Šebeščana i u impre-

Stanoje Dušanović (1928)
(Vojvođanski muzej — Pozorišni odsek — inv. br. 7604)

sivnoj inscenaciji Milenka Šerbana, sa odličnim Tomislavom i Ivicom Tanhofer. (»Napló«, br. 117 od 27. aprila 1940). Kritika se naročito pohvalno izrazila o Šekspirovoj fantastičnoj komediji *San letnje noći*. Ističe se artistička inscenacija šume Milenka Šerbana i odlična igra Stanoja Dušanovića kao Oberona, kao i igra Aleksandra Stojkovića, Milice Nikolić, Radmile Petrović i Safeta Pašalića (»Napló«, br. 135 od 16. maja 1940). Izgleda da je poslednja predstava bila Begovićeve drama *Bez trećega*, koju su sa velikim uspe-

hom ostvarili Blaženka Katalinić i Tomislav Tanhofer («Napló», br. 147 od 28. maja 1940). To je bilo i poslednje gostovanje Narodnog pozorišta Dunavske banovine u Subotici.

U sezoni 1940/41 gostovalo je samo *Hrvatsko narodno kazalište* iz Zagreba od 1. do 7. marta 1941. «Napló» pažljivo prati gostovanje i donosi prikaze o pojedinim predstavama. Od domaćih pisaca prikazana su sledeća dela: *U agoniji* Miroslava Krleže, *Gospodsko dijete* K. Mesarića, *Bez trećega* M. Begovića i *Zrinjski* Tita Strocija, od stranih dela *Jesenji suton* Alvareza, *Supruga* Janoša Bokaja, *Žorž Danden*, Molijera, *Crkveni miš* Fodora i *Čaša vode* Skrba. Pored večernjih bilo je i nekoliko popodnevni predstava.

U ansamblu, pored prvaka Vike Podgorske i Dubravka Dujšina, nalazimo i Tomislava i Ivicu Tanhofer, kao i J. Martinovića, nekadašnje članove Novosadsko-osječkog, a kasnije Pozorišta Dunavske banovine. Tu su još Mila Popović, Đurđica Dević i Branko Špoljar. U drami *U agoniji* i *Bez trećega* istakli su se Vika Podgorska i Dubravko Dujšin, koji je sa uspehom ostvario i lik Zrinjskog. Pažnju publike privukli su i Ivica Tanhofer, Tomislav Tanhofer i Vjekoslav Afrić. Predstava *Zrinjskog* bila je u svakom pogledu odlična, pažnju su naročito privlačili bogati i divni kostimi («Napló», 65 od 4. marta 1941). Predstava *Gospodsko dijete* izvedena je pred punom kućom, ali zbog zagorskog narečja malo je ko razumeo ono što se na sceni govorilo. U predstavi su se istakli Mila Popović, Đurđica Dević, Ivica Tanhofer, Branko Špoljar i J. Martinčević («Napló», br. 56 od 7. marta 1941). Oproštajna predstava je bila *Žorž Danden* sa odličnim Jozom Martinčevićem i Ivicom Tanhofer. Pre početka III čina Marko Horvacki se zahvalio zagrebačkim umetnicima i predao im poklon od srebra u ime Hrvatske kulturne zajednice.

Zaključak

Pozorišni život u Subotici između dva rata bio je dosta raznovrstan, ali neujednačen, a što je najgore — ograničen na svega tridesetak predstava u sezoni. Gradski oci su želeli posle zidanja nove pozorišne zgrade da im bioskop otplati dug Gradskoj štedionici i zato su na prvom mestu gledali na finansijsku stranu. Na kraju su uzeli pozorišnu zgradu u svoje ruke i izdavali je poslednjih godina kao bioskop. Uzaludni su bili protesti štampe i zahtevi javnosti da Subotica, kao treći grad po veličini tada, dobije svoje stalno pozorište.

Repertoar prikazan između dva rata u Subotici bio je samo slika opštih kulturnih prilika i pozorišne klime u kapitalističkoj Jugoslaviji. Komadi prikazani do gradnje nove zgrade predstavljali su pozorište prošlosti pa je zato bio slab odziv publike. Posle I svetskog rata, revolucija, propa-

sti Nemačkog i Autro-ugarskog Carstva, svet je želeo da čuje nešto novo o čoveku i svetu u kome su se odnosi promenili iz temelja.

Jedan novi umetnički kvalitet, kao i tematski savremene tekstove, donosi tek od 1928. *Novosadsko-osječko pozorište*, koje je prvi put u Subotici prikazalo Krležinu trilogiju: *Gospodu Glembajevu*, *U agoniji* i *Ledu*, a na gostovanju 1930. tri Gaveline postavke, od kojih je najznačajnija *Rodoljupci*. Iako je težište i Novosadsko-osječkog pozorišta bilo na stranim delima, jer je to bila opšta karakteristika svih pozorišnih kuća u kapitalističkoj Jugoslaviji, ono je ipak davalo mesta, pored Nušića, i Kulundžiću, Begoviću, Vojnoviću, i značajnim delima iz stranog repertoara. Sličnu pozorišnu politiku nastavilo je i *Narodno pozorište Dunavske banovine*, koje pored Krležinih dela izvodi komade Plaovića i Đokovića, zatim Sile Mile Dimić, Nušićeve gorke komedije *Ožalošćena porodica* i *Pokojnika*, dok je *Srpsko narodno pozorište* ostalo u starim tradicijama, negujući nacionalni repertoar i komade za narod s pevanjem.

Iako je Subotica tada bila prevashodno seljački grad, pozorišni repertoar bio je namenjen uglavnom tankom sloju građanstva. Nebriga o širokim narodnim slojevima, koji su tražili aktuelne teme, a nisu ih interesovali metafizički i psihološki problemi, niti lake francuske komedije, bila je ranjiva tačka svih pozorišnih kuća u Kraljevini Jugoslaviji.

Istinski ljubitelji pozorišne umetnosti imali su prilike da, pored Kačalova i Germanove, vide i velike umetnike iz Beograda i Zagreba, Osijeka i Novog Sada, Rašu Plaovića, Žanku Stokić, Viku Podgorsku, Dubravka Dujšina, Tomislava i Ivicu Tanhofer, Stanoja Dušanovića i mnoge druge.

KRATAK OČERK NA RAN

NAJSTARIJE PUPINČIĆA — NEPUNČIĆA I SUBOTIĆA

Tri decenije su prošle od kada je ovaj časopis prvi put izašao na svetlo dana. U ovom broju predstavljamo vam kratki osvrt na prošlost i sadašnjost ovog časopisa. U ovom broju predstavljamo vam kratki osvrt na prošlost i sadašnjost ovog časopisa. U ovom broju predstavljamo vam kratki osvrt na prošlost i sadašnjost ovog časopisa.

U ovom broju predstavljamo vam kratki osvrt na prošlost i sadašnjost ovog časopisa. U ovom broju predstavljamo vam kratki osvrt na prošlost i sadašnjost ovog časopisa. U ovom broju predstavljamo vam kratki osvrt na prošlost i sadašnjost ovog časopisa.

TRI DECENIJE

**KRATAK OSVRT NA RAD
NARODNOG POZORIŠTA — NÉPSZÍNHÁZA U SUBOTICI**

Zgrada sa korintskim stubovima, koja krasi centar Subotice, bila je više od devedeset godina samo privremeno stanište raznih putujućih pozorišnih družina, i tek u socijalističkoj Jugoslaviji postaje stalna kuća dva profesionalna pozorišta. Nekoliko meseci po završetku drugog svetskog rata, Predsedništvo Narodne skupštine AP Vojvodine je 19. septembra 1945. donelo odluku da se formiraju u Subotici *Hrvatsko narodno kazalište* i *Magyar Népszínház* (Mađarsko narodno pozorište) da svedoče o bratstvu i jedinstvu naroda i narodnosti Vojvodine.

Za prvog upravnika Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici postavljen je Lajčo Lendvai, rukovodilac amaterske grupe *Pozorišni odsjek grada Subotice*. On se odmah povezoao sa Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu i Osijeku da bi angažovao izvestan broj profesionalnih glumaca i teh-

**SVEČANO OTVARANJE
HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U SUBOTICI**

U nedelju 28 oktobra 1945 g. u velikoj dvorani Gradskog kazališta

PREMIJERA

MATIJA GUBEC

(SELJAČKA BUNA)

Historijska tragedija u 5 činova (11 slikal od Mirka Bogovića

izvoda članova Hrvatskog Narodnog Kazališta u Subotici, sa učešćem članova Ilirsko-karolinškog orkestra i bareta XVI divizion
Kazališni direktor: Branko Šušteršič

Scenograf: Borislav Deželić

Početak izvedbe u 8 sati na veče. Prvi put izveden u Subotici 28. 10. 1945. g. prve izvedbe

Preprodaja ulaznica na k-čajnici blagajni

Plakat prve premijere Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici

ničko osoblje. Na početku prve sezone angažovano je svega 14 glumaca, i to: Ivona Petri, Jelka Šokčević-Asić, Dubravka Deželić i Dražen Grinvald iz Zagreba, Ante Kraljević i Sreta Avramović iz Osijeka, Lajčo Lendvai, Slava Bulgakov, Ana Skenderović, Stevan Popović, Geza Šabić, Miroslav Mažgon, Ljiljana Medaković i Dušan Medaković iz Subotice. Ovaj mali ansambl ispomagali su u prvi mah slušaoci *Dramskog studija*, osnovanog u jesen 1945, dok nisu položili ispite i od 1. januara 1946. postali redovni članovi kuće. Hrvatsko narodno kazalište u Subotici otvorilo je prvu sezonu 28. oktobra 1945. i prikazalo *Matiju Gubeca* Mirka Bogovića u režiji Branka Špoljara, gosta iz Zagreba.

Ištvan Latak, poznati napredni vojvođanski pisac, postavljen je za prvog upravnika Mađarskog narodnog pozorišta u Subotici. On je odmah preko dnevnog novosadskog lista »Magyar Szó« raspisao konkurs za prijem glumaca u novoosnovano mađarsko pozorište, prvo te vrste u Jugoslaviji. Latak nije ostao samo na tome, već je lično krenuo po Vojvodini da ubjeđuje mlade amatere da ostave svoja redovna zanimanja i da se posvetu glumačkom pozivu. Na audiciji održanoj 1. oktobra 1945. u prostorijama *Népköra* primljeno je 20 članova, među kojima nalazimo već izvestan broj sa značajnim stažom u amaterskim ili profesionalnim pozorištima, kao što su bili Laslo Pataki, Šandor Šanta, Mihalj Kunji, Rudolf Nemet, Marija Čeh Sabo, Ištvan Sabo, Đerđ Feješ, Zoltán Godanji i drugi. Posle prijema članova odmah se prešlo na spremanje komada iz oslobodilačke borbe jugoslovenskih naroda *Boszorkánytánc* (Ples veštica ili Vrzino kolo) poznatog mađarskog pisca Bele Balaza, koji je ovo delo napisao u toku rata, dok je bio u emigraciji u Sovjetskom Savezu. Komad je režirao Laslo Pataki i igrao glavnu ulogu. Mađarsko narodno pozorište počelo je s radom 29. X 1945.

Oba pozorišta u toku trideset godina, od 1945. do 1975, prošla su kroz nekoliko faza, kako u odnosu na samu organizaciju, tako i u pogledu repertoarske politike i scenskog izraza. Iz finansijskih razloga *Hrvatsko narodno kazalište* i *Mađarsko narodno pozorište* spojili su se 9. januara 1951. u jednu kuću — *Narodno pozorište* — *Népszínház* sa tri posebna ansambla, koje su sačinjavali: *Hrvatska drama*, *Mađarska drama* i *Muzička grana*, koja od jeseni 1952. prerasta u *Operu*, da bi se već krajem sezone 1953/54 ugasila. Svaki ansambl je imao svoju upravu, ali je zajednička bila administracija i tehnička služba. Prema pozorišnom Statutu od 1958. *Hrvatska drama* dobila je naziv *Drama na srpskohrvatskom jeziku*, a *Mađarska drama* pak *Drama na mađarskom jeziku*.

Iako svaka periodizacija vodi šematizmu, mi ćemo ipak pokušati da, radi lakšeg i preglednijeg izlaganja, razvojni put u toku tri decenije prvih profesionalnih pozorišta u Subotici podelimo na nekoliko etapa jer smatramo da i umet-

ničke ustanove imaju svoje detinjstvo, mladost i zrelost. Prema tome bismo period od 1945. do 1950, do spajanja obe pozorišne kuće u jednu, nazvali *Pionirsko doba*, period od 1951. do 1955, koji posle spajanja odlikuje naročiti polet i odu-

Magyar Népszínház Szubotica

Előadás 1-2

Hétfőn és kedden

Október 29-én és 30-án

Hétfőn és kedden

ELSŐ IZBEN

Boszorkánytánc

Írta: Balázs Béla

Dráma 3 felvonásban (öt képben)

Rendező: Pataki László

SZEREPLŐK:

Méhes, tanítónő	Tótvölgyi Anna
Ar. Öregmester	Tótvölgyi Mária
Martinyi, városi orvos	Gyöngyi Sándor
Weyringere, székely székely	Dolák László
Porgacs István, székely halász	Ágostoni István
Érdemes, székely polgármester	Ócsa István
Csángó, székely örmény	Székely István
Borsos, székely székely	Székely István
Méhes, tanítónő	Gyöngyi Sándor
Tótvölgyi Anna	Pataki László

Teljeskörű Magyarországi és külföldi elosztás a Magyarországi Színházak és Társulatok Szövetsége által. A Magyarországi Színházak és Társulatok Szövetsége által kiadott programok és tájékoztatók a Magyarországi Színházak és Társulatok Szövetsége honlapján érhetők el.

Kérdés: pontosan este fél 8 órakor

Plakat prve premijere Mađarskog narodnog pozorišta u Subotici

ševljenje, kao i traženje novih puteva — *Mladalačko doba*, period od 1955—1975, vreme kada oba ansambla sazrevaju, stasaju i dobijaju određenu umetničku fizionomiju — *Zrelo doba*.

Pionirsko doba

U prvoj godini svoga rada oba pozorišta borila su se sa raznim teškoćama. Ušli su takoreći u praznu zgradu, kroz koju su skoro čitav vek prolazile razne pozorišne družine. Ali zanos i oduševljenje pomogli su da se sve teškoće prebrode. Garderobu u prvi mah skoro nisu imali, pa su nastupili u svojim ili pozajmljenim odelima; za predstavu *Koštanje* sami učesnici u predstavi su šili odela. Često su i nameštaj za pojedine predstave dobijali od poznatih u gradu. Scenograf oba pozorišta Berislav Deželić snalazio se kako je znao i umeo. U štampi se ponekad nalazila primedba povodom prikazivanja neke predstave — da je ta soba ili kuća već viđena na nekoj ranijoj predstavi. Probe su održavane u hladnom foajeju, a predstave u januaru i februaru 1946, zbog nedostatka ogreva, nisu održavane u zgradi sa korintskim stubovima već po okolnim selima i omladinskim domovima u gradu. I pored svih tih teškoća oba pozorišta su u prvoj sezoni dali po 12 premijera i preko sto predstava.

*Istvan Latak (1910—1970),
književnik i prvi upravnik Mađarskog narodnog
pozorišta u Subotici 1945.*

Već u drugoj sezoni bilo je lakše. Lajčo Lendvai, upravnik Hrvatskog narodnog kazališta, uspeo je da iseli Poresku upravu is hotela »Beograd«, te je čitav sprat adaptiran za potrebe pozorišta, za probne sale i za kancelarije za administraciju. Postepeno se počeo stvarati i pozorišni fundus. Posle dve godine Lajčo Lendvai odlazi u Beograd da studira režiju, a za upravnika Hrvatskog narodnog kazališta dolazi Emil Karasek, iskusan pozorišni čovek, reditelj i glumac. On je dao profesionalnu fizionomiju Hrvatskom narodnom kazalištu, a uticao je i na formiranje Mađarskog narodnog pozorišta. U leto 1948. on je izvršio renoviranje pozorišne sale — sredina je probijena, a scena prilagođena savremenim tehničkim zahtevima.

Obe pozorišne kuće su u prvo vreme, boreći se sa materijalnim i kadrovskim problemima, nastojale da u novim društvenim uslovima i revolucijom izmenjenim društvenim odnosima postanu u pravom smislu narodne, i da široke narodne slojeve, jednu novu publiku, privuku u pozorište, ponekad i administrativnim putem, ukoliko to nije uspevalo samo repertoarom. U toj prvoj etapi repertoarska politika oba pozorišta uslovljena je intencijama našeg socijalističkog društva, kao i vladajućom političkom i kulturnom klimom u to vreme. Oba pozorišta su primat dala domaćim klasicima i savremenim sovjetskim piscima.

Na repertoaru Hrvatskog narodnog kazališta pored dela dubrovačkih pisaca Marina Držića *Dundo Maroje* i *Plakir*, Ivana Gundulića *Dubravka* i *Ljubavnika* nepoznatog dubrovačkog pisca XVIII veka, nalazimo i komedije Jovana Sterije Popovića *Laža* i *Paralaža*, *Pokondirena tikva*, *Tvrđica*, *Ženidba* i *udadba*, kao i komedije Branislava Nušića *Gospođa ministarka*, *Pokojnik*, *Narodni poslanik*, zatim dramatisovana dela Stevana Sremca *Pop Ćira* i *pop Spira*, *Zona Zamfirova* i Augusta Šenoa *Zlatarevo zlato*, tu je i oštri kritičar kapitalističkog društva Ivan Cankar *Kralj Betajнове*, *Za dobro naroda*. Nisu zapostavljeni ni savremeni ni domaći pisci, Miško Kranjec, *Put u zločin*, Matej Bor *Noć u Globokom*, Miroslav Feldman *Iz mraka*, Joža Horvat *Prst pred nosom*.

Mađarsko narodno pozorište ima na repertoaru od mađarskih klasika dela Ferenc Molnara *Liliom*, Žigmonda Morica *Sári Bíró* i *Ludas Matyi*, Kačoh Pongraca *János Vitéz*, Đerđa Šarkezija *Dózsa György* i Edea Siglegetija *Csikós*. Od savremenih mađarskih pisaca nalazimo dela Lajoša Zilahija *Fatornyok* i Đule Haja *Tiszazúg*. Na repertoaru su i dela prevedena sa srpskohrvatskog jezika; najviše je zastupljen Branislav Nušić (*Sumnjivo lice*, *Gospođa ministarka*, *Pokojnik* i *Ožalošćena porodica*) a tu su još i Joža Horvat (*Prst pred nosom*) i Drago Žerve (*Reakcionari*).

Među stranim autorima dominiraju savremeni sovjetski pisci Konstantin Simonov, Valentin Katajev, Vasilije Škvarkin i drugi, a od ruskih klasika zastupljeni su Gogolj, Ostrov-

ski i Gorki, u oba pozorišta. Od stranih klasika obe kuće igraju dela Molijera, Goldonija i Šoa. Interesantno je da na repertoaru oba pozorišta nalazimo antirasističku američku dramu *Duboki su koreni* od Arnolda D'Isoa i Džemsa Goua. Mađarsko narodno pozorište je više pažnje posvetilo stranim klasicima, te je još u tom pionirskom periodu postavilo dela Bomaršea *Seviljski berberin*, B. Džonsona *Volpone*, Dikensa *Cvrčak na ognjištu*, Ibzena *Aveti*, kao i omiljenog francuskog pisca između dva rata Panjola *Topaz*. Od druge sezone na repertoaru oba pozorišta nalaze se i operete Lehara i Kalmana, a Hrvatsko narodno kazalište je čak u trećoj sezoni sa uspehom izvelo i muzičku dramu *Toska* Đakoma Pučinija.

U oba pozorišta neguje se scenski realizam i proučava sistem Stanislavskog jer je to zahtevao i sam repertoar. Zbog nedostatka profesionalnih reditelja u oba pozorišta režijom se bave glumci-prvaci. Tako su u toku pionirskog doba najveći broj dela na scenu postavili Lajčo Lendvai, Dušan Medaković, Stanko Kolašinac, Laslo Pataki, Bela Garai, Šandor Šanta i Mihalj Kunji, i služeći se svim sredstvima scenskog realizma, nastojali da na pozornici dočaraju totalnu iluziju života.

Mirko Bogović: »Matija Gubec« (1945)
Jelka Asić (Dora) i Ante Kraljević (Matija Gubec)

Što se tiče glumačkog ansambla, u Hrvatskom narodnom kazalištu bilo je dosta osipanja i promena. Glumci koji su došli iz Zagreba već u toku prve sezone su napustili Suboticu, osim Jelke Asić. Pored nje repertoar su nosili Slava Bulgakov, Zdenka Mužlaj (Vidaković), Dušan Medaković, An-

te Kraljević, Lajčo Lendvai, Stanko Kolašinac, a mnogo su obećali Geza Kopunović, Mirko Husak, Klara Peić, Eržika Kovačević, Stevan Popović i Kaća Bačlija.

Međutim, ansambl Mađarskog narodnog pozorišta je svake godine rastao i jačao sa dolaskom novih članova kao što su, Bela Garai, Iluš Racko, Ibi Ferenci, Laslo Silađi, Piri Fazekaš, Ana Juhas, Lajoš Šanta Pusta i drugi.

Mladalačko doba

Mladalačko doba ili *Godine poleta* predstavlja period od 1951. do 1955, neki to vreme nazivaju još i *Zlatno doba* subotičkog teatra. Na to je uticalo ne samo spajanje obe kuće u jednu, već i promena političke i kulturne klime posle 1948. Ta je promena do naročitog izražaja došla u umetnosti i literaturi negde posle 1951, a naročito 1952, kada se vodi borba protiv dogmatizma i socijalističkog realizma i kada nastaje otvaranje prema svetu. Sve te promene odrazile su se i na pozorišta u socijalističkoj Jugoslaviji, i to kako na repertoar, tako i na stil režije, scenografije i kostimografije. U to vreme u Narodnom pozorištu u Subotici preovlađuje uticaj beogradskih pozorišta, ali se oseća i uticaj zagrebačkih, posredstvom dva kreativna i snažna reditelja *Stupice* i *Gavele*, koji unose nov umetnički kvalitet u jugoslovenski teatar uopšte.

Posle spajanja u jednu kuću i Hrvatska i Mađarska drama, zajedno sa Muzičkom granom, doživljavaju period pun mladalačkog poleta i daju u sezoni i po 14 premijera, hvatajući se u koštac sa vrhovima svetske dramaturgije. Taj novi duh i umetnički elan podržava i podstiče i prvi upravnik *Narodnog pozorišta* — *Népszínház* u Subotici Josip Jasenović, a sprovode ga mladi, talentovani i maštoviti reditelji Slobodan Turlakov, Milan Tutorov, kao i Lajčo Lendvai, koji se vratio sa studija režije iz Beograda, zatim Laslo Varga i Mihalj Virag.

Značajan datum u istoriji obe drame, neka vrsta velike mature, jeste postavljanje Šekspira na subotičku scenu u sezoni 1952/53. Hrvatska drama prikazala je *Vesele žene vindzonske* u režiji Vojmila Rabadana, gosta iz Zagreba, a Mađarska drama *Ukročenu goropad* u režiji Bele Garaja. Uz izvedbu Šekspira, u foajeu Narodnog pozorišta u Subotici priređena je 4. marta 1953. mala svečanost povodom otkrivanja Šekspirove biste (rad vajara Gabora Almašija).

Predstave koje označavaju datum u istoriji subotičkog pozorišta svakako su *Ujka Vanja* Antona Čehova i *Ribarske svađe* Karla Goldonija u režiji Lajče Lendvaja. Pozorišna kritika im zamera da su rađene pod uticajem *Stupice* i po uzoru na njegovu postavku istih dela na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta, ali su one u svakom slučaju svojevre-

meno značile mnogo na putu ka oslobođenju od čisto realističkih scenskih rešenja i uvođenju stilizacije. I Milan Tutorov je uneo jedan novi kvalitet u postavljanju domaćih klasika jer ih je na svojevrsan način nadgrađivao. Njegova režijska rešenja u predstavi Sterijine *Zle žene* i Trifkovićeve *Izbiračice* naišla su na otpor i publike, a pogotovo štam-

Ansambl Hrvatske drame 1953. godine

pe, putem koje su se čak vodile rasprave, jer su te postavke predstavljale novinu. Tutorov brani svoj stil kao i režijski postupak, i kaže: »Pozorište nema prava da se boji leta mašte, ono ne sme da se stidi svoje stvaralačke fantazije. Samo kroz stvaralačke zamisli i maštanja doći ćemo u umetnosti

do realističke istine, jer kopija svakidašnjeg života nikad nije obuhvatala suštinu same stvarnosti«. I režija *Naslednice* Henrija Džemsa Slobodana Turlakova, maštovita i uzbudljiva, pošla je u osvajanje novog scenskog izraza, kao i režija Ištvana Varge Krležine drame *Gospoda Glembajevi* i Mihalja Viraga *Dalile* Ferenc Molnara.

I Hrvatska i Mađarska drama težište repertoara stavljaju na domaće klasike i savremene pisce. Hrvatska drama ima na repertoaru, pored komedija Marina Držića, Jovana Sterije Popovića i Branislava Nušića, još i komedije Petra Petrovića Pecije, kao i već od ranije omiljene komade za narod: Ogrizovićevu *Hasanaginicu*, Okrugićevu *Šokicu*, Veselinovićevo *Đidu* i *Hajduk Stanka*. Od savremenih pisaca igrani su Pero Budak, Josip Lešić i Mirjana Matić Hale. Mađarska drama je u tom periodu izvela, pored dela Ferenc Molnara, Morica Žigmonda i Lajoša Zilahija, još čitav niz komada mađarskih klasika. Kao što su: Šandor Brodi, Gergelj Čiki, Ferenc Čepregi, Ede Tot, Šandor Hunjadi, Lajoš Biro, Gereben Vaš. Od jugoslovenskih pisaca prikazane su dve komedije Jovana Sterije Popovića, još jedno delo Drage Žervea, *Gospoda Glembajevi* Miroslava Krleže i Begovićevo poznata drama *Bez trećega*. I na srpskohrvatskom i na mađarskom jeziku izvedena je u to vreme popularna komedija Dragutina Dobričanina *Zajednički stan*.

Treba naročito istaći da u ovo vreme Narodno pozorište u Subotici širom otvara vrata vojvođanskim savremenim dramskim stvaraocima.

Što se tiče dela stranih pisaca, Hrvatska drama otvara se prema svetu, pa pored klasika Molijera, Lesaža, Lope de Vega i Ostrovske, prvi put na svojoj sceni prezentira savremene značajne američke pisce: Tenesija Vilijemsa, Judžina, O'Nila, Perl Bak kao i Edmonda Roblesa. U isto vreme Mađarska drama od savremenih američkih pisaca izvodi samo *Male lisice* Lilian Helman, od italijanskih pisaca, pored dela Goldonija, na repertoaru su od klasika još Makijaveli, a od savremenih komedije Alda Benedetija i Darija Nikodemija, od španskih klasika Kalderon de la Barka, zatim Alfred Heneken i dela Šoa, Dikensa i Strindberga.

U mladalačkom i poletnom periodu obe drame imaju izvrstan umetnički ansambl. Pored Jelke Asić i Slave Bulgakov, ljubimica publike u Hrvatskoj drami postaju Giza Katančić (Vuković) i Klara Peić; vraćaju se i Kaća Bačlija i Eržika Kovačević, a od novoangažovanih ističe se Milica Radaković, Vesna Krstulović i Miša Paraskijević. Pored Miloša Jojkića kao rasni komičar afirmiše se i Geza Kopunović, tu su zatim odlični karakterni glumci Petar Vrtipraški i Bora Stojanović, a vraća se i Ante Kraljević. Tada Hrvatska drama ima i lep broj mladih školovanih glumaca: Nikolu Jovanovića, Marka Tasića, Sašu Vojtova i Antuna Kujaveca. Velika je šteta, međutim, što je u Hrvatskoj drami bila stalna fluktu-

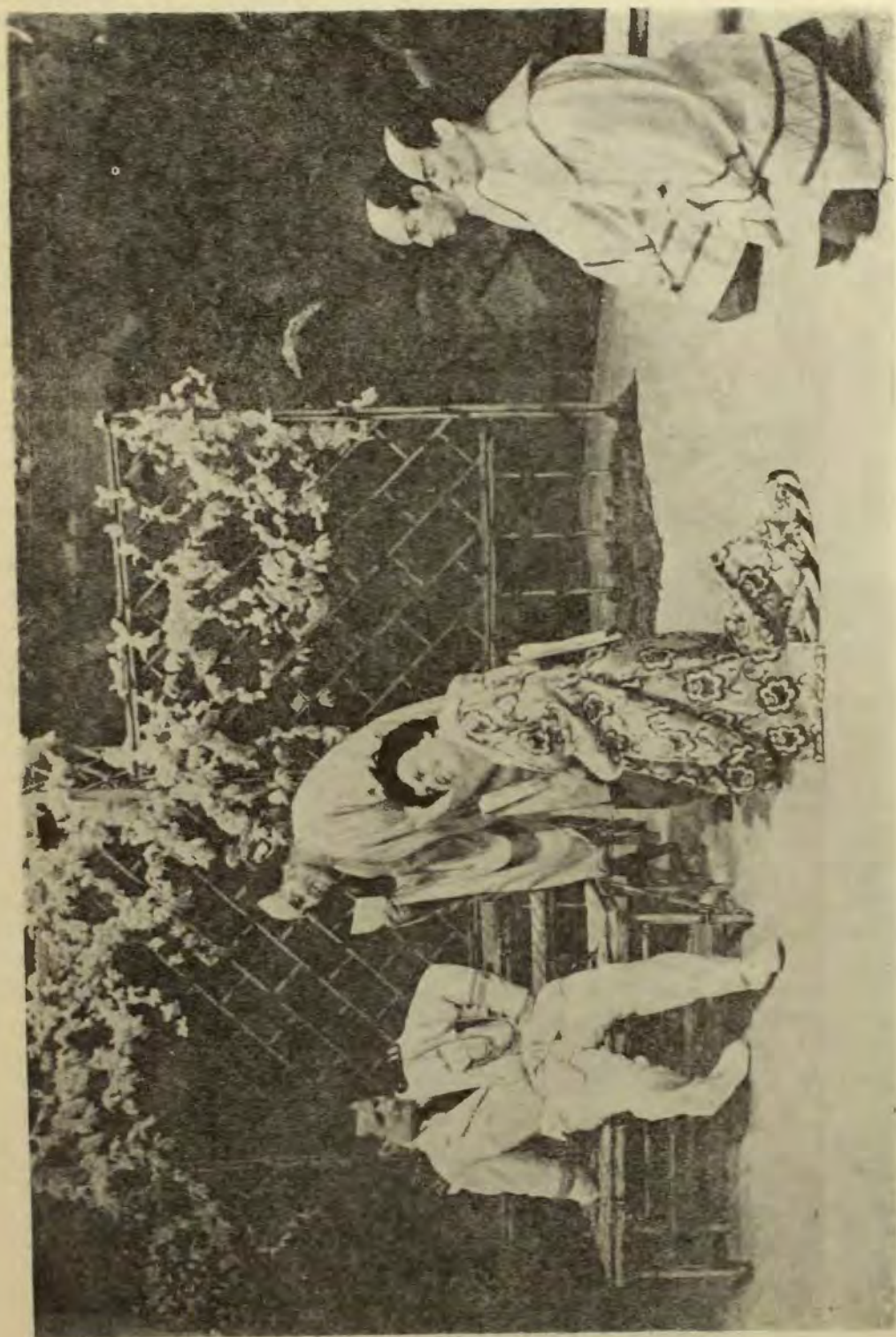
acija. Novoangažovani članovi ostajali su sezonu-dve, pa odlazili, dok se ansambl Mađarske drame ustalio i bogatio novim članovima. Jožef Veršegi i Marika Pec mnogo su doprineli u izvođenju opereta i muzičkih komedija.

Muzička grana, koja prerasta u Operu u periodu od 1951—1954, izvela je 21 premijeru sa 300 predstava. Pored

*Gergely Čiki: »Ingyenélők« (Gotovani) 1951.
Sandor Šanta (Pal Timot) i Pirika Fazekas Remete (Elza)*

većeg broja opereta, uglavnom na mađarskom jeziku, Hrvatska drama je izvela samo Tijardovićevu *Malu Florami*. Subotička publika imala je priliku da sa svoje scene čuje najpopularnije opere, i to *Tosku* i *Madam Beterflaj* Đakoma

Đakomo Pučini: »Madam Beterflaj« (1951)
Aleksandar Marinković (Pikerton), Klara Peić (Suzuki)
i Petar Kopunović (Goro)

Pučinija, *Travijatu* Đuzepa Verdija, *Prodanu nevestu* Bedžiha Smetane, *Kavaleriju rustikanu* Maskanija, *Karmen* od Bizza i *Bajaca* od Leonkavala, a od domaćih kompozitora herojsku operu *Nikola Šubić Zrinjski* Ivana Zajca, *Moranu* Jakova Gotovca i *Dužijancu* dr Josipa Andrića. Za dirigenta je pored Milana Asića angažovan i Borislav Pašćan. Operski repertoar nosili su Jelka Asić, Ana Ivanišević, Vanja Matulić, Ivo Vargović i Aleksandar Marinković, prvak opere Narodnog pozorišta iz Beograda. On je sklopio ugovor o stalnom gostovanju, tako da je u svim operama pevao tenorske partije, sem u *Morani*. Kao solisti još su nastupali: Petar Kopunović, Lajoš Bodrogi, Dragutin Margetić, Rudolf Nemet, Marika Pec i Bela Tikvicki. Opera je imala hor od preko 30 članova i orkestar od oko 40 članova. Balet je imao 7 stalnih članova, ali su ga dopunjavali i pomagali i pojedini članovi iz obe drame. Šef baleta je bio Radomir Milošević, koji je bio istovremeno i koreograf sa Boginjom Krstić, a uzimao je velikog učešća i kao igrač jer se balet sastojao samo od ženskih članova. Balet je sudelovao u operetskim i operskim predstavama, a priredio je i jedan divertisman i jedan koncert. Stalni gost subotičkog baleta bila je Anđa Arandelović, primabalerina Baleta Narodnog pozorišta iz Beograda.

Subotica u to vreme raspolaže sa tri pozornice (svakako redak slučaj tada u Jugoslaviji). U leto 1952. velika scena dobija pokretnu pozornicu, u proleće 1953. Mala sala je renovirana i adaptirana za kamerna dela. Na raspolaganju je bila i letnja pozornica na Paliću, pri čijoj su gradnji 1950. svoj obol dali i članovi obe drame. Nije zato ništa neobično što je u aprilu 1953. — na sastanku upravnika vojvođanskih pozorišta u Novom Sadu — Subotica proglašena za festivalski grad. VI susret vojvođanskih pozorišta održan je u Subotici od 15. juna do 8. jula 1953. I u toku dvadesetak dana izvodile su se predstave na sve tri scene. Naročito je ostala u neizbrisivom sećanju predstava *Dunda Maroja* prikazana jedne svetle letnje noći na Letnjoj pozornici na Paliću sa neodoljivom Mirom Stupicom i razigranim Jozom Laurenčićem, kao i predstava *Jegora Buličova* sa Milivojem Živanovićem i Rahelom Ferari. To su svakako dve antologijske predstave Jugoslovenskog dramskog pozorišta iz Beograda.

U tom poletnom periodu Sindikalna podružnica izdaje i svoj prvi pozorišni list *Naša pozornica — A mi színpadunk* od 1951—1954. List je pokrenut uz podršku upravnika pozorišta Josipa Jasenovića, a prvi urednik je bio Mirko Huska. List je postigao zavidni nivo u sezoni 1952/53. pod uredništvom Antuna Kujaveca, kada je izašlo u toku sezone 14 redovnih i dva vanredna broja. List je na prvom mestu informisao gledaoce o repertoaru, donosio napise o glumcima, upuštao se i u izvesna teorijska pitanja u vezi s teatrom, bio je i bogato ilustrovan i fotografijama pojedinih

protagonista kao i skupnim scenama, donoseći takođe i snimke scenografije i kostima. Stoga danas predstavlja neocenljiv materijal za istoriju subotičkog pozorišta. Svojevremeno je *Naša scena* u broju 54 pisala: »List se odlikuje solidnim kvalitetom objavljenih priloga i osobito svojim tehničkim izgle-

Branislav Nušić: »Vlast« (1954)
Miloš Jojkić (Miloje), Mirko Huska (Sava), Klara Peić (Cana),
Katarina Bačlija (Milica), Slava Bulgakov (Mara) i Marijola
Kaljević (Leposava)

dom, po tome ne zaostaje ni za jednim listom ove vrste u našoj zemlji... Izlaženje ovog lista i neobično zalaganje njegovog urednika Antuna Kujaveca doprinosi većem renomeu Subotičkog narodnog pozorišta».

Kao što danas čine velika pozorišta, tako je Narodno pozorište u Subotici u proleće 1953. raspisalo konkurs za domaću dramu, kao i za dramatizaciju na oba jezika. Odziv je bio dosta dobar. Na srpskohrvatskom jeziku stiglo je 30 pozorišnih komada, uglavnom deklarativnog karaktera, te je dodeljena samo treća nagrada komadu iz seoskog života *Svakom svoje* od Somborskih glumaca Velimira Subotića i Vase Apića. Komad nikad nije izveden na subotičkoj sceni. Na mađarskom jeziku stiglo je 12 adaptacija tj. dramatizacija i 20 originalnih dramskih dela. Prvu nagradu je dobio Ištvan Braun Kvazimodo za dramu *A Magdics ügy* (Proces Magdić) koja je sa zapaženim uspehom prikazana u Subotici.

U proleće 1953. uvedeno je društveno samoupravljanje u Narodnom pozorištu u Subotici.

Doba zrelosti

Posle pionirskih i poletnih godina, punih mladalačkog i iskrenog oduševljenja u radu, nastaju u umetničkom radu Narodnog pozorišta u Subotici godine rasta i zrenja, kada se osvajaju novi prostori u repertoaru i savremena izražajna sredstva. U tom vremenskom periodu od dve decenije (1955—1975) pojedine sezone predstavljaju vertikalnu, a izvesne i stagnaciju, ali je stalno prisutna težnja da se ide uporedo, ukoliko je to moguće, sa vladajućom teatarskom i kulturnom politikom u zemlji u odnosu na repertoar, kao i na stil režije, glume, inscenacije i kostimografije. Sa žalošću moramo konstatovati da se u toku dve decenije ne oseća jedna stalna i kontinuirana repertoarska politika jer su se upravnici menjali, prosečno svake četvrte godine, i direktori drame, pogotovo Drame na srpskohrvatskom jeziku. Ali se u repertoarskoj politici oseća stalna tendencija da se pored lakih i zabavnih komada, koji su bili ustupak publici, kao i na svim jugoslovenskim pozorištima u to vreme, težište stavi na domaće klasike i savremene pisce i da se u svakoj sezoni prezentira bar neko delo vrhunske literarne vrednosti, što je svakako zavisilo i od sastava ansambla.

Drama na srpskohrvatskom jeziku oformila je svoje jezgro, ali je i dalje bilo stalne fluktuacije. Zahvaljujući velikoj umetnici Jelki Asić, pošlo se u osvajanje vrhunskih dela dramske literature, na prvom mestu Krleže, zatim stranih klasika i savremenih pisaca. Ona je sa istinskom umetničkom snagom kreirala čitav niz dramskih heroina.

Slava Bulgakov, posle svoje pedesete, opredelila se uglavnom za dramske role majki i baka, no pre polaska u penziju ostvarila je visok dramski nivo u Joneskovim *Stolicama*. Od glumica koje su izvesno vreme bile članovi ansambla, a imale su uspeha kod publike, treba spomenuti Nadu Turlakov, Josipu Cvijović, Ivanku Barić, Ljiljanu Dorić, Jelicu Vojinović, Stevanku Češljarov i Anelu Gojkov. Geza Kopunović izrasta u snažnog karakternog glumca. Jedno vreme dramski repertoar nose istaknuti umetnici Duško Križanec i Božidar Pavićević-Longa, kao i Milutin Nović, Stevan Gardinovački i Vladimir Puhalo, Nemanja Severinski i Milan Cvejanov. Na žalost, samo izvesno vreme — i odlaze. Poslednjih desetak godina repertoar nosi Petar Radovanović, a tu je i mladi talentovani glumac Danilo Čolić, koji iz uloge u ulogu raste i razvija se u umetnika snažnog temperamenta.

Na subotičkoj sceni su kao gosti nastupali i poznati glumci iz velikih pozorišnih kuća u pojedinim predstavama. Božidar Drnić je igrao Križovca u Krležinoj drami *U agoniji*, Drago Krča pak Krešimira Horvata u Krležinom *Vučjaku* Ljuba Tadić Sokrata u Platonovom delu *Život Sokratov i smrt*, Jovan Milićević — Tomasa Mora u Boltovoj drami *Pravi čovek Tomas Mor*.

Pored realističkog scenskog izraza, reditelji Vesna Kazularić, Petar Govedarović, Milan Barić, Milan Topolovački, Boško Pištalo, Radoslav Lazić, kao i gostujući: reditelji Petar Šarčević, Vladimir Putnik, Vera Crvenčanin, Stevan Štukelja i Ljubiša Ristić traže nova izražajna sredstva za prezentiranje kako domaćih tako i stranih klasika, sa željom da ih približe senzibilitetu savremenog gledaoca. Ono što je krajem prve decenije započelo, sa uspehom se nastavlja. Boško Pištalo je tako u vodviljskom stilu postavio Nušićevu komediju *Dr* na sceni Drame na mađarskom jeziku, te *Protekciju*, a kasnije, kao gost, i *Dr* sa ansamblom Drame na srpskohrvatskom jeziku, pristupivši Nušiću sa željom da sam pisac što više dođe do izražaja, bez nekih jačih intervencija. I ta predstava je bila kasaštik sezone. Milan Barić je Nušićevu *Ožalošćenu porodicu* postavio u tragičnom stilu, ali je najveći uspeh postigao kao reditelj Viljemosove drame *Tramvaj nazvan želja*, kao i drame Irvina Šoa *Lusi Kraun*. Milan Topolovački je sa zapaženim uspehom režirao Krležinu dramu *Vučjak* i komediju *Kako si momče?* Vere Panove, sovjetske književnice koja je bila dugo u nemilosti u svojoj zemlji. Petar Šarčević je, kao mlad reditelj ostvario nekoliko uspešnih režijskih rešenja, među kojima se ističe čistim stilom Rasinova *Fedra*.

U sećanju gledalaca svakako još živi predstava Sterijine komedije *Laža i paralaža* i Nušićev *Pokojnik* u nadahnuto stilizovanoj režiji Radoslava Lazića.

Pozorište je postalo i govornica, neka vrsta javne tribine, na kojoj su tretirana aktuelna i goruća pitanja našeg

društva, te je veliki odjek kod publike postigla komedija Ive Brešana *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* u režiji Vladimira Putnika, kao i drama Žarka Komanina *Pelinovo* u dramski napetoj postavci Stevana Štukelje. Naročiti interes mlade publike izazvala je Nušićeva komedija *Sumnjivo lice* u oporoj i gorkoj grotesknoj režiji Ljubiše Ristića.

Scenografi Mihajlo Dejanović i Pal Petrik, svaki na svoj umetnički način, uneli su jednostavnost, čiste linije, funkcionalnost, kao i poetsku atmosferu u rešavanju scenskog prostora.

Verujemo da bi *Drama na srpskohrvatskom jeziku* još mnogo više postigla na umetničkom planu da je u trećoj deceniji imala stalnog reditelja i direktora Drame kao i da je postepeno podmlađivan ansambl.

Deo ansambla Drame na mađarskom jeziku na gostovanju po SR Sloveniji 1960. godine

Ansambl *Drame na mađarskom jeziku* Narodnog pozorišta u Subotici, zahvaljujući solidnoj i kontinuiranoj repertoarskoj i kadrovskoj politici, razvija se i izrasta u toku i treće decenije svog umetničkog rada u istaknut umetnički ansambl s velikim planovima i ambicijama. Potvrdu o svojoj umetničkoj vrednosti i zrelosti dobija na samom početku druge decenije jer sudeluje već na prvom Sterijinom pozorju 1956. sa Sterijinom *Pokondirenom tikvom* u režiji Ištvana Varge, kao i krajem druge decenije, 1963, kada na Pozorju prikazuje Krležinu *Ledu* u režiji Mihalja Viraga. Međutim, u trećoj deceniji svoga umetničkog rasta Drama je u tri maha prisutna na Sterijinom pozorju, i to sa delima mladih vojvodanskih dramskih stvaralaca: 1969. i 1971. sa dramama Ferenc Deaka *Borovnice* i *Žeđ za vazduhom*, obe

u režiji Mihalja Viraga, i 1973. sa biblijskom dramom Ferencza Tota *Jov* u režiji Ištvana Saboa.

Tokom druge decenije Drama na mađarskom jeziku gubi izvestan broj vrsnih umetnika, velika dramska umetnica Ibi Ferenci umire, a postepeno napuštaju Suboticu i odlaze u Novi Sad Šandor Šanta, Laslo Siladi, Đerđ Feješ i reditelj Ištvan Varga. Mihalj Virag ostaje sam, do dolaska Ištvana Saboa. On godinama nosi glavni teret repertoara, izrastajući u zapaženog reditelja-stvaraoca. Laslo Pataki se, po dolasku profesionalnih reditelja, potpuno posvećuje glumi i ostvaruje niz brilijantnih kreacija u dramama Miroslava Krleže Oliver Urban — *Leda*, Ranka Marinkovića Don Zane — *Glorija*, Oskara Daviča Pesnik Veković — *Pesma*, kao i u istorijskim dramama mađarskih klasika: Madača Lucifer — *Čovekova tragedija*, Katone Bank Ban. Sa naročitim senzibilitetom tumači likove američkih dramatičara Judžina O'Nila i Tenesija Vilijamsa, a veliki uspeh postiže i kao Romul Veliki u istoimenoj Drenmatovoj komediji. Na Sterijinom pozorju 1973. dobija Sterijinu nagradu za ulogu Jova.

Ibi Romhanji, talentovan amater iz Novog Kneževca, pod veštom rukom Mihalja Viraga razvila se u toku deset godina (1959—1969) u glumicu izvanrednih umetničkih kvaliteta, i već nekoliko godina po dolasku nosi repertoar, te 1969. dobija Sterijinu nagradu za ulogu Đorđa u Deakovoj *Borovnici*.

Na početku treće decenije, 1965, otvara se *Dramski studio* pri Drami na mađarskom jeziku, kako bi se popunila praznina koja je nastala tokom druge decenije. Dvogodišnji *Dramski studio* vodio je Bela Garai, glumu su predavali Mihalj Virag i Ida Veršeni, reditelj iz Segedina, a opšteobrazovne predmete profesori srednjih škola iz Subotice. Dramski studio je pohađalo 14 slušalaca, koji su u toku studija povremeno sudelovali i u predstavama, a na završetku dali dve samostalne ispitne predstave. Posle završenih ispita Drama na mađarskom jeziku angažovala je Mariju Albert, Evu Kasu, Ferencza Aroka, Ferencza Batu, Šandora Medvea, koji su se do danas svojim ostvarenjima već i dokazali. Drama na mađarskom jeziku nije na tome stala, već je stipendirala izvestan broj talentovanih mladića na Pozorišnoj akademiji u Budimpešti: Lajoša Šoltiša, Mikloša Koricu, Zoltana Baláž Pirijsa a u Tirgu Murešu Irenu Abraham, tako da danas Drama na mađarskom jeziku, ako navedenim imenima dodamo i vanrednu mladu glumicu sa završenom peštanskom Akademijom Gabrijele Jonaš, ima, može se reći jedan od najboljih ansambala u Vojvodini, ubrajajući tu i Irenu Bada, Mačasa Paštija, Petera Sela i Šandora Šalamona. Sve su to glumci koji mnogo obećavaju i koji će vremenom zameniti staru gardu, koja skoro trideset godina nosi na svojim plećima repertoar.

U toku dve decenije repertoar Drame na mađarskom jeziku planiran je tako da donekle zadovolji i ukus publike,

a i da se ne zapostavi umetnički nivo već da se stalno teži osvajanju novih značajnih dramskih dela. Obično svake sezone se nalazi na repertoaru nekoliko lakih i zabavnih komada, poneka muzička komedija ili opereta, a težište je stavljeno na mađarske klasike i savremene vojvođanske dramske pisce. No značajno mesto u repertoaru zauzimaju i dramski pisci srpskohrvatskog jezičkog područja, a nisu zapostavljeni ni svetski velikani.

Marc Camoletti: »Leszállás Párizsban« (Boing-boing)
Ibi Romhanji (Žaklin), Eta Šivegeš (Judit), i Irena Bada (Žani) 1966.

Svojevrsni pozorišni događaj bile su predstave *Bank Ban* Jožefa Katone, *Čovekova tragedija* Imrea Madača, *Bog, car i seljak* te *Mohač* Đule Haja, *Veštica iz Imbroza* Lajoša Zilahija — sve u maštovitoj i stvaralačkoj režiji Mihalja Vira. Podrška i poverenje koje je Drama na mađarskom jeziku ukazivala vojvođanskim dramskim piscima još u prvoj deceniji svoga rada urodila je plodom tek u trećoj deceniji. Drama u stihu Ferenc Deaka *Borovnice*, proglašena je za najbolji tekst 1969. na Sterijinom pozorju. Pored Deaka stasalo je još nekoliko mladih talentovanih dramskih pisaca — Ferenc Tot (Jov), Đula Gobi Feher *Trenutak slobode*.

Pored komedija Jovana Sterije Popovića i Branislava Nušića, drama Ivana Cankara i Berislava Kosijera, na repertoaru su se nalazili i Držićev *Dundo Maroje*, Krležina *Leda* i *Golgota*, Davičova *Pesma*, Marinkovićeva *Glorija*, Kolarova drama *Svoga tela gospodar*, i druga dela.

Od svetskih klasika zastupljeni su Aristofan, Šekspir, Molijer, Goldoni i Lope de Vega. Pored Šoa i Vajlda od engleskih pisaca nalazimo dela Osborna i Pristlija, od slavenskih Gorkog, Čehova, Mrožeka. Tu su, zatim, Lorca, Sartr;

Brendan Bien, Maks Friš, ali su osobit pozorišni događaj bile predstave: *Salemske veštice* Artura Milera, *Noć Iguane* Tenesija Vilijamsa *Mesec za nesrećne* i *Dugo putovanje u noć* Judžina O'Nilu, *Prosjačka opera*, *Majka Hrabrosti* i *Kavkaski krug kredom* Bertolta Brehta, kao i *Goli kralj* Evgenija Švarca, *Kaligula* Albera Kamija, *Romul Veliki* Fridriha Direnmata, *Ivan Grozni* (Ivan Valiljevič menja profesiju) Mihailja Bulgakova.

Pozorišna komuna

Od velikog značaja za rad teatra i razvoj pozorišne umetnosti u Subotici bilo je osnivanje Pozorišne komune 21. decembra 1971. Pozorišna komuna je svòjevrсна asocijacija pozorišta i radnih organizacija s ciljem da se radnim ljudima približi kultura. U Pozorišnu komunu dosad su se učlanile 52 organizacije udruženog rada. Članovi Pozorišne komune plaćaju godišnju članarinu počevši od 5000 dinara pa naviše, a za uplaćenu sumu dobijaju karte sa 30% popusta. Svaka radna organizacija, član Pozorišne komune, ima po jednog člana zaduženog za propagandu pozorišta i raspodelu karata. Prema akcionom planu Pozorišne komune obuhvaćena je i omladina kao i pojedine škole.

Već u prvoj godini svoga postojanja, kad je Pozorišna komuna imala svega 24 člana, broj posetilaca pozorišta povećao se za 40.000 a danas, kada se broj članova Pozorišne komune više nego udvostručio, Narodno pozorište u Subotici najzad je steklo svoju redovnu publiku.

Prijateljske veze sa pozorišnim kućama u zemlji i inostranstvu

Za pozorišni život u Subotici od velikog značaja su i gostovanja velikih pozorišnih kuća iz kulturnih centara, kao i manjih pozorišta iz cele zemlje. Ljubitelji pozorišne umetnosti imali su prilike da na subotičkoj sceni vide iz Beograda: Jugoslovensko dramsko pozorište, Savremeno pozorište, Narodno pozorište i Atelje 212, iz Zagreba: Hrvatsko narodno kazalište i Dramsko kazalište Gavela, Makedonski narodni teatar iz Skopja, te pozorišta iz Zenice, Kragujevca, Niša, Leskovca, Sombora, Vršca, Zrenjanina, Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada, obe drame Narodnog pozorišta iz Prištine, Újvidéki Színház, kao i izvestan broj predstava sa BITEFA. Na gostovanju je bio i Kairski balet.

Narodno pozorište — Népszínház iz Subotice već desetak godina održava prijateljske veze s pojedinim pozorišnim kućama iz susednih socijalističkih zemalja.

Na prvo mesto dolaze uzajamne posete sa Segedinskim narodnim pozorištem, počevši od 1964. Svake sezone Drama na mađarskom jeziku gostuje u Segedinu, a Segedinsko narodno pozorište u Subotici. Drama na srpskohrvatskom jeziku je u organizaciji Segedinskog narodnog pozorišta dala čitav niz predstava za slovenski živalj u Baji, Mohaču, Bačalmašu, Santovu, Sentivanu, te u Segedinu za stanovnike okolnih sela, Deska, Siriga i Sentivana. Pored gostovanja ansambala bilo je i gostovanja pojedinih reditelja.

Krajem 1973. godine Narodno pozorište iz Subotice uspostavilo je vezu sa najmlađim budimpeštanskim pozorištem »Jožef Atila«, koje je gostovalo u Subotici 18. decembra 1973, dok je Drama na mađarskom jeziku Narodnog pozorišta prvi put gostovala u Budimpešti 9. marta 1974. i u pozorištu »Jožef Atila«, čiji je bila gost, prikazala Krležinu *Golgotu* u režiji Mihalja Viraga. Tom prilikom je gostovala i u Kečkemetu sa istim delom.

Narodno pozorište od 1970. održava prijateljske veze i sa Državnim pozorištem iz Tirgu Mureša, koje ima Dramu na rumunskom i Dramu na mađarskom jeziku. U toku proteklih pet godina Drama na srpskohrvatskom i Drama na mađarskom jeziku načinili su dve turneje po Rumuniji u organizaciji Državnog pozorišta iz Tirgu Mureša, dok su iz Tirgu Mureša gostovale u našoj zemlji po jednom obe drame kao gosti subotičkog pozorišta. Bilo je i uzajamne razmene reditelja. Đerđ Harag skoro svake sezone gostuje u Subotici, a u Tirgu Murešu su gostovali Radoslav Lazić i Mihalj Virag i na scenu postavili dela jugoslovenskih pisaca.

Prijateljske veze sa *Pozorištem Janoša Zaborskeho* iz Čehoslovačke trajale su samo jedno leto (1967). Narodno pozorište Janoša Zaborskeho iz Prešova bilo je gost Narodnog pozorišta u Subotici početkom juna 1967. a osim toga je dalo i nekoliko predstava u slovačkim selima, Bačkom Petrovcu, Kisaču i drugim. Drama na srpskohrvatskom jeziku vratila je posetu krajem juna i u toku sedam dana gostovala je u Prešovu i okolnim mestima.

Zaključak

Iako brojke u kulturi mnogo ne znače, ipak, poslužimo se njima da bismo konkretno ilustrovali koliko je ogroman umetnički rad izvršilo Narodno pozorište — Népszínház u Subotici u toku tri decenije svoga postojanja. Obe drame davale su tokom sezone od 6—14 premijera i 150—200 predstava. Tako je Drama na srpskohrvatskom jeziku izvela 283 premijere sa 4895 predstava pred 1,568.625 gledalaca, a Drama na mađarskom jeziku 285 premijera sa 6669 predstava pred 2,175.317 gledalaca. Moramo uzeti u obzir da je Drama na mađarskom jeziku doskora bila jedini profesionalni

ansambl na mađarskom jeziku u Jugoslaviji, te je radijus njenog delovanja bio vrlo širok — ne samo Vojvodina već i delovi Hrvatske i Slovenije. Drama na mađarskom jeziku je, u stvari, najmobilniji ansambl u Jugoslaviji jer je polovinu od broja izvedenih predstava dala na terenu.

Obe drame su kroz ozbiljan i studiozan rad postepeno rasle, sazrevale i stasale u ozbiljan umetnički kolektiv našeg socijalističkog društva. Uvek u skladu sa političkom i kulturnom klimom, sa pozornice je kroz umetnička ostvarenja klasika i savremenika, domaćih i stranih, prikazivana čovekova borba kroz vekove protiv svih društvenih nepravdi, eksploatacije, siromaštva, bede i ratova. Ponekad ubojitom strelom satire, češće kroz vedri smeh začinjen jedrim humorom, a ređe slikanjem teških ljudskih drama, umetnici scene su govorili o lepoti borbe za slobodu naroda i pojedinca.

Narodno pozorište — Népszínház u Subotici je za svoj umetnički rad u toku poslednjih pet godina dobilo niz značajnih društvenih priznanja: *VUKOVU NAGRADU* 1970. godine od Kulturno-prosvetne zajednice Srbije, *OKTOBARSKU NAGRADU GRADA SUBOTICE* 1971, *ISKRU KULTURE* 1973. od Kulturno-prosvetne zajednice Vojvodine i *ORDEN BRATSTVA I JEDINSTVA SA SREBRNIM VENCEM* od Predsednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita, za umetnička ostvarenja i širenje bratstva i jedinstva — povodom tridesetogodišnjice rada.

ДОДЕЉУЈЕ

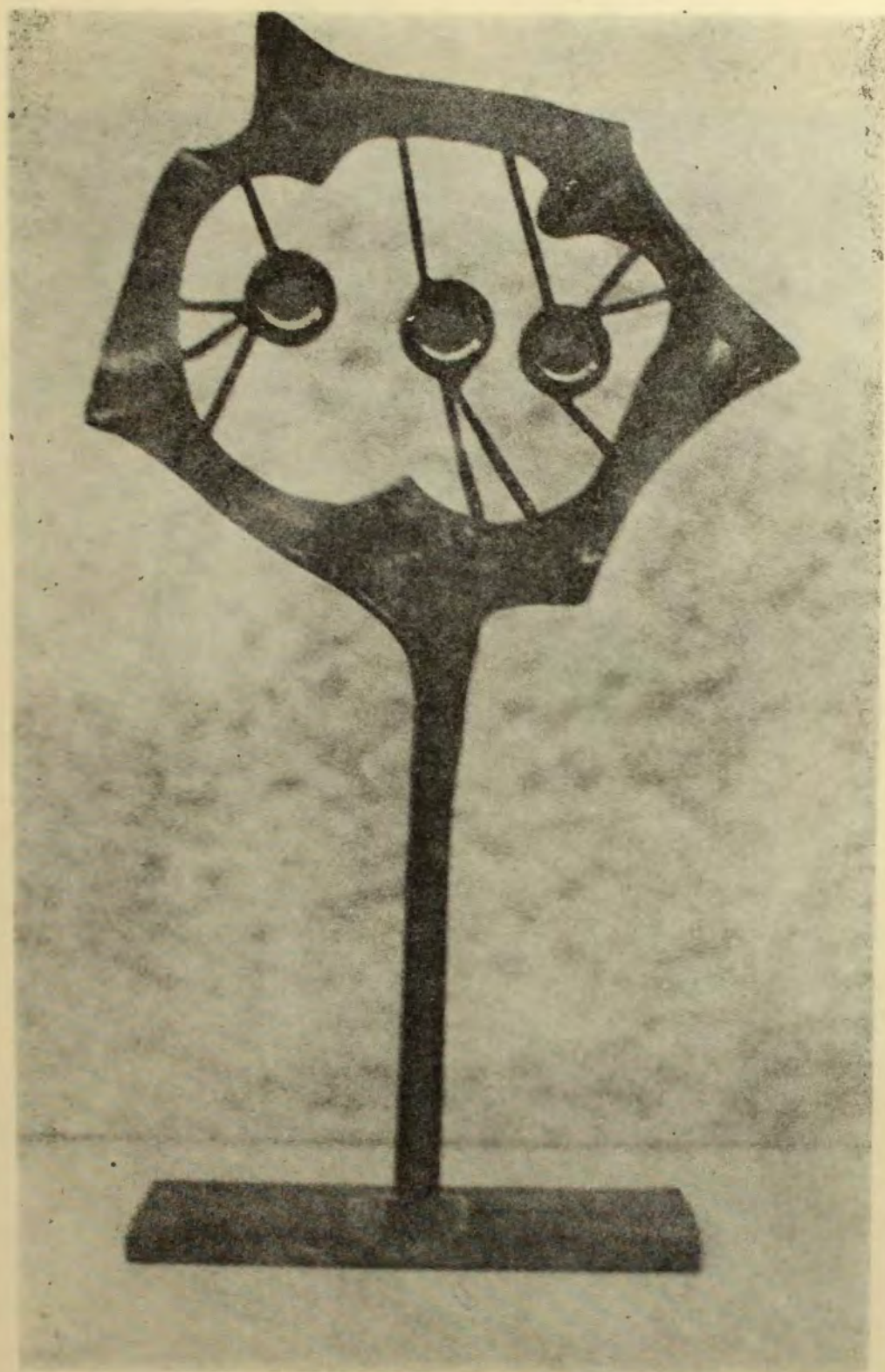
ВУКОВУ НАГРАДУ

КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ СРБИЈЕ

ЗА ЗНАЧАЈНЕ РЕЗУЛТАТЕ
ОСТВАРЕНЕ У ОРГАНИЗАТОРСКОМ
И СТВАРАЛАЧКОМ РАДУ У
ПРОСВЕТИ И КУЛТУРИ

Vukova nagrada Kulturno-prosvetne zajednice Srbije 1970.

*»Iskra kulture«
nagrada Kulturno-prosvetne zajednice Vojvodine 1973.*

Povelja o dodeljivanju Ordena bratstva i jedinstva sa srebrnim vencem 1975.

UMETNIČKO OSOBLJE

NARODNOG POZORIŠTA — NÉPSZÍNHÁZA U SUBOTICI
OD 1945—1975.*

Drama na srpskohrvatskom jeziku

Glumci:

Andrejević Ivan
Antonijević Dušan
Apić Vasa
Asić Jelka
Avramović Sreta
Bačlija Katarina
Baić Josip
Bajagić Šafet
Balint Ante
Barbieri Dinko
Barić Ivanka
Bartolozzi Eta
Bečarević Snežana
Bogdan Zvonimir
Boroša Jelka
Brandolica Mladen
Brozovac Filip
Bulgakov Slava
Burja Stanko
Čanić Regina
Careva Bogomila
Cinkocki Vojislav
Crnjaković Antun
Cvejanov Milan
Cvijović Josipa
Cvijović Marin
Cvitanović Tomo
Cvjetičanin Božica
Čavar Mirko
Čehaić Ekrem
Češljarev Stevanka
Čolić Danilo
Delonga Darko
Devčić Ankica
Deželić Dubravka
Dimitrijević Jelisaveta
Dobrić Petar
Dojić Dirjana
Domančić Mato
Domančić Mila
Drašković Ilija

Dulić Vranjica
Dulić Nikola
Dušanović Jefta
Đorđević Svetislav
Đukes Zvonko
Filipović Milka
Francišковиć Bela
Gardinovački Dragana
Gardinovački Stevan
Gojkov Anela
Govedarević Ljiljana
Grahovac Slavko
Grünvald Dražen
Gvojić Borislav
Horvat Gavro
Huska Mirko
Ignjatović Vera
Ikonović Grozdana
Jakovčević Irena
Jakovčević Ivan
Jančikin Mihajlo
Janić Nikola
Jojkić Miloš
Jovanović Nikola
Katančić Giza
Klokić Abdulah
Kljajić-Radaković Milica
Kolašinac Koviljka
Kolašinac Stanko
Kopunović Geza
Kopunović Petar
Kovačević Gojko
Kraljević Ante
Kraljević Mariola
Križanec Duško
Krstulović Vesna
Krtić Dita
Krtić Franjo
Kujavec Antun
Lakičević Olga
Lang Irma
Lazarević Danica
Lazarević Gordana

Lendvai Lajčo
Maksić Stevan
Maočanin Žarko
Marinković Veljko
Marković Živadin
Marodić Nađ Olga
Marodić Milan
Matković Gordana
Martinović Marko
Matić Smilja
Mažgon Miroslav
Medaković Dušan
Medaković Ljiljana
Merković Maća
Mijatović Žarko
Milenković Branko
Milodanović Mira
Mirkov Svetislav
Mitrić Janićije
Moldvai Olga
Mošorinac Miloš
Mužlai-Vidaković Zdenka
Nikić Tatjana
Nikolajević Stevan
Nović Milutin
Opolski Rudolf
Ormai Josip
Orušević Marija
Ostojić Milica
Paraskijević Branislava
Peić Klara
Petković Ilija
Petković Vera
Perenčić Maša
Petrović Dragana
Pinterović Milan
Pisek Stjepan
Popović Ljiljana
Popović Nikolaj
Popović Radomir
Popović Roksanda
Popović Stevan
Prodanov Vesna
Puhalo Vladimir
Radaković Milivoje
Radovanović Petar
Rajković-Čolić Slobodanka
Rastović Milenko
Severinski Nemanja
Skenderović Ana
Sremčević Đorđe
Stantić Marko
Stipić Antun
Stipić Julija
Stojanović Radovan
Stojanović Aleksandar
Stojanović Bosiljka
Stojanović Borivoje
Stojimirov Zlatibor
Šabić Geza
Šoljak Ante
Spoljar Branko
Štorf Roksanda
Tadić Franja

Tasić Marko
Teodorović Ljubomir
Tošić Milan
Tošić Slavko
Trakić Božo
Trakić Maja
Turlakov Nada
Ugrinov Aleksandar
Ugrinov Persida
Velicki Žarko
Vlajković Petar
Vlajković Tonka
Vojinović Jelica
Vojinović Slavko
Vojtov Aleksandar
Vučković Radiša
Vujkov Geza
Vujnović Dušan
Vukić Borislav
Vrtipraški Petar
Zorkić Vasa
Žungul Zvonko

Reditelji:

Barić Milan
Govedarović Petar
Kauzlarić Vesna
Kolašinac Stanko
Lazić Radoslav
Lendvai Lajčo
Medaković Dušan
Pištalo Boško
Putnik Vladimir
Spoljar Branko
Topolovački Milan
Turlakov Slobodan
Tutorov Slobodan

Reditelji gosti:

Antonijević Dušan
Asić Jelka
Baić Josip
Baum Sanja
Brtka Mira
Crvenčanin Vera
Dinulović Predrag
Đorđević Branivoje
Đurković Dimitrije
Đurđević Đorđe
Fotez Marko
Gec Jovan
Georgijevski Ljubiša
Gerić Vladimir
Hanauska Bora
Harag Đerđ
Hetrih Ivan
Huska Mirko
Jančikin Mihajlo
Jojkić Miloš
Kerenji Imre

Konjović Jovan
Kovačević Aleksandar
Lazić Radoslav
Milošević Ljubomir
Nikolajević Stevan
Novčić Milovan
Pištalo Boško
Putnik Vladimir
Rabadan Vojmil
Rastović Milenko
Ristić Ljubiša
Sedlar Šlobodan
Šarčević Petar
Šarić Zoran
Štukelja Stevan
Ujević Miroslav
Vidošević Vjekoslav
Vukmirović Vladimir

Upravnici

HRVATSKO NARODNO KAZALIŠTE

Lendvai Lajčo (1945—1947)

Karasek Emil (1947—1951)

NARODNO POZORIŠTE — NÉPSZÍNHÁZ

Jasenović Josip (1951—1954)

Gulka Geza (1955—1958)

Ružić Vitomir (1958—1962)

Buljovčić Josip (1962—1965)

Baić Josip (1965—1970)

Dević Imre (1970—1971)

Blagojčev Milutin, v. d.
1972—1973)

Ružić Vitomir (1973—1976)

Drama na mađarskom jeziku

Glumci:

Abraham Ferenc
Abraham Iren
Albert Janoš
Albert Maria
Amerin Piroška
Apro Erne
Apro Ferenc
Arok Ferenc
Bada Iren
Balaž Janka
Balaž Piri Zoltan
Baraciuš Zoltan
Bata Ferenc
Blaž Ištvan
Bodrogi Lajoš
Boka Janoš
Bošković Roža
Catri Kornelija
Čehe Gustav
Čepe Imre
Černik Tibor
Čuka Roži

Der Janoš
Dognar Ilonka
Doro Ema
Dovat Emilija
Dudaš Karolj
Dudaš Lajoš
Farago Arpad
Farkaš Eržebet
F. Baratkov Marta
Feješ Đerđ
Fekete Šandor
Ferenci Ibolja
Fišer Karolj
Fontanji Lajoš
Forgač Jožef
Garai Bela
Godanji Zoltan
Đapjaš Ištvan
Đapjaš Janoš
Đ. Bačkai Maria
Đ. David Maria
Đeneš Pal
Hek Paula
Henc Ilonka

Hiršler Ferenc
Hornjak Ferenc
Horvat Bela
Horvat Roži
Huska Ica
Juhas Ana
Juhas Gabrijela
Juhas Žuža
Jordan Eržebet
Karna Margit
Kasa Eva
Kečkeš Iren
Kelemen Laslo
Kiš Đerđ
Kiš Julija
Kiš Klara
Kiš Marija
Kohanec Laslo
Kolar Peter
Korica Mikloš
Kunji Mihalj
Mađari Ferenc
Majoroš Kati
Mamužić Ištvan
Mamužić Margit
Medve Šandor
Mezei Ana
Molnar Klara
Nađ Ištvan
Nađ Jožef
Nađ Julija
Nađgelert Janoš
Najman Friđeš
Nemet Rudolf
Njarai Reže
Pataki Laslo
Pašti Mačaš
Pec Marika
Peter Laslo
Rac Geza
Racko Iluš
Rac Sabo Piroška
Remete Karolj
Remete Piroška
Rind Karolj
Rižanji Jožef
Romhanji Maria
Sabo Ferenc
Sabo Ištvan
Sabo Ištvan, ml.
Sabo Čeh Marija
Sabo Janoš
Skala Jolan
Senji Hermina
Siladi Laslo
Sel Peter
Sič Marija
Sudarević Kato
Šalamon Šandor
Šanta Lajoš
Šebešćen Tibor
Šinko Ištvan
Š. Antal Ana

Šimandi Antika
Šinko Ištvan
Šipoš Đerđ
Šivegeš Eta
Šoltiš Lajoš
Šovenj Karolj
Šulc Ilona
Švarc Šandor
Tikvicki Marija
Tot Eva
Tot Đula
Tot Janka
T. Ševčić Mici
Temunović Marica
Veršegi Jožef
Virag Klara
Virag Mihalj
Vujkov Geza
Živanfi Emil

Reditelji:

Garai Bela
Kunji Mihalj
Mamužić Ištvan
Nador Katalin
Nemet Rudolf
Njari Reže
Pataki Laslo
Rind Karolj
Sabo Ištvan, ml.
Siladi Laslo
Šanta Šandor
Varga Ištvan
Virag Mihalj

*Reditelji
gosti:*

Balog Geza
Bor Jožef
Crvenčanin Vera
Govedarović Petar
Harag Đerđ
Kerenji Imre
Komor Ištvan
Lanji Ištvan
Lendvai Ferenc
Lendvai Lajčo
Mikolaj Laslo
Peteš Đerđ
Pištalo Boško
Sas Karolj
Sič Janoš
Šandor Janoš
Šarčević Petar
Šeregi Laslo
Topolovački Milan
Vajda Tibor
Veršegi Ida
Vidošević Vjekoslav

Direktori drame:

Latak Ištvan
Dević Imre
Pataki Laslo

Virag Mihalj
Sabo Ištvan, ml.

MAĐARSKO NARODNO POZORIŠTE

Upravnici:

Latak Ištvan
Pajž Pal

Hok Reže
Velgand Jožef

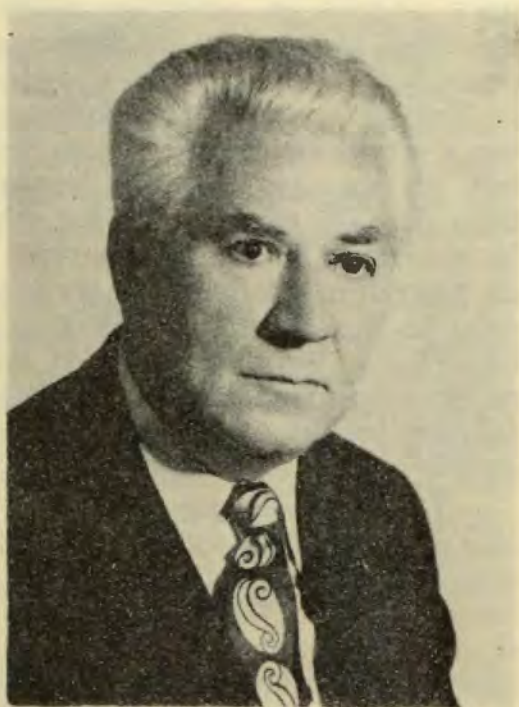
NARODNO POZORIŠTE — NÉPSZÍNHÁZ

Jasenović Josip (1951—1954)
Gulka Geza (1955—1958)
Vitomir Ružić (1958—1962)
Buljovčić Josip (1962—1965)

Baić Josip (1965—1970)
Dević Imre (1970—1971)
Blagojčević Milutin, v. d.
(1972—1973)
Ružić Vitomir (1973—1976)

* Preuzeto iz *Naše pozornice — Színpadunk*, lista Subotičkog narodnog pozorišta — Népszínháza, br. 1, sezona 1975/76.

LAJČO LENDVAI

Na svečanoj akademiji 27. oktobra 1970. godine, prilikom proslave dvadesetpetogodišnjice Narodnog pozorišta u Subotici, nastupio je i Lajčo Lendvai, prvi upravnik Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici, i izneo nekoliko zanimljivih podataka iz vremena kad je vodio pozorište. Skroman po prirodi, o sebi uopšte nije govorio, iako je on udario temelj prvog profesionalnog pozorišta u Subotici. U mladosti nije učio glumačku školu, niti studirao na Pozorišnoj akademiji, ali je ceo svoj život posvetio scenskoj umetnosti. Prvo je bio glumac i reditelj u amaterskim pozorištima između dva rata, a posle oslobođenja prešao je u profesionalce. Sada, kada Narodno pozorište u Subotici slavi tri decenije svoga umetničkog rada, upoznajmo se sa zanimljivom ličnošću ovog istinskog ljubitelja i neumornog trudbenika scenske umetnosti.

Rodio se u Subotici 1909. godine, tu je izučio krojački zanat. Nemirna duha i željan znanja, u devetnaestoj godini odlazi u Zagreb, gde ostaje 8 godina (1928—1936). Po povrat-

ku u Suboticu otvara krojačku radionicu zajedno sa bratom Vinkom, a usput predaje i u šegrtskoj školi krojenja. Veliki deo slobodnog vremena posvećuje radu u amaterskoj grupi *Zbor hrvatskih kazališnih dobrovoljaca*, a posle oslobođenja potpuno se opredeljuje »za daske koje život znače«.

Pozorište je zavoleo još u detinjstvu. Kao učenik 1. razreda gimnazije video je prvu pravu pozorišnu predstavu, Molijerovog *Tvrđicu*, i tada se u njemu javila želja da i on »pravi« pozorište i zabavlja publiku. Kao jedanaestogodišnjak okupio je nekoliko svojih drugova, pa s njima nešto pokušao. No oni su ga brzo napustili. Ali je želja da stvori pozorište i dalje živela u njemu. Kao dečak učestvovao je u školskim priredbama, recitovao je i igrao u jednočinkama u dramskoj sekciji *Trezvenjačkog društva*. Ali to još nije bilo ono pravo, što ga je kopkalo, što mu nije dalo mira — želja da sam pravi pozorište. No i tome je došlo vreme. Kad je već imao izvesnog iskustva, počeo je u roditeljskoj kući da priređuje predstave. Leti u dvorištu, a zimi u kući. Jedna soba je služila za pozornicu, druga za publiku, a nje je uvek bilo. Tu su se našli drugovi, komšije, rođaci, uvek spremni da se zabavljaju i nasmeju. Ponekad ih se okupilo i oko 50. Interes je bio tako velik, da je čak jednu predstavu dao u dvorištu Žilijenove mehane.

Tek po dolasku u Zagreb pruža mu se prilika da u okviru sindikata režira prave pozorišne predstave i da igra u njima. Veliki uspeh doživeo je 1934. režijom *Jegora Buličova* Maksima Gorkog, igrajući i naslovnu ulogu. Predstava se svidela publici i u toku dve godine davana je u okviru sindikalnih priredbi. Na skupštini URSS-ovih sindikata izvedena je na Sajmištu pred 5000 gledalaca.

Kad se vratio u Suboticu, aktivno je radio u *Zboru hrvatskih kazališnih dobrovoljaca*. Režirao je i igrao glavnu ulogu u komadu *Neobičan čovek* Gene Senečića. No pravo vreme za njega je nastalo tek posle oslobođenja, u jesen 1944, kada je počeo sa organizovanjem pozorišnog života u Subotici, pripremajući teren za osnivanje prvog profesionalnog pozorišta.

A evo kako je počelo . . .

Za komandanta Subotice došao je Veljko Sremački, dobar Lajčin drug iz Zagreba, iz vremena kad su zajedno igrali u dramskoj sekciji sindikata. Lajčo ga je posetio pa su se podsetili svog amaterskog rada iz Zagreba. Sremački mu je usput pričao o priredbama koje su davali tokom oslobodilačke borbe. Kako je Lajčo pokazao živ interes, to mu je Sremački poklonio ceo materijal za priredbe. Lajčo je bio oduševljen. Sad je samo trebalo skupiti amatere, i početi s radom. A on je bio uporan, i morao je uspeti.

Na njegovu inicijativu pozvani su početkom novembra 1944. preko plakata amateri i ljubitelji pozorišne umetnosti, ali je odziv bio slab. Poziv je ponovljen 15. novembra

preko radija, a i putem plakata. I krajem novembra Lajčo je uspeo da osnuje Pozorišni odsjek grada Subotice. Kao rukovodilac uspeo je da za nepuna dva meseca spremi priredbu od materijala koji mu je dao Sremački. Program priredbe se sastojao od osam tačaka, koje su pripremili Lajčo i Barbieri. Pored horskih i solo recitacija, skečeva i jednočinki iz NOB-a, na programu je bio odlomak iz Gundulićeve *Dubravke* i iz romana *Zločin i kazna* Dostojevskog. Predstava je izvedena u pozorištu 27. i 28. januara 1945. i zainteresovala je mnoge za rad Pozorišnog odsjeka.

Kao rukovodilac Pozorišnog odsjeka Lajčo se morao brinuti i za kostime, scenografiju, uopšte za sve ono što je potrebno za dobru predstavu. On je bio vrlo spretan i agiln, pa je uskoro Pozorišni odsjek dobio čitavu kuću od nekih 5—6 soba. U radu oko režiranja uskoro je dobio pomoć: u Subotici se nastanio Dušan Medaković sa ženom, inače oboje profesionalni glumci.

Pozorišni odsjek je do kraja sezone dao pet premijera. Lajčo Lendvai je režirao i istovremeno tumačio glavne uloge u komadima *Požar strasti* Josipa Kosora, *Jegor Buličov* Maksima Gorkog, i *Ženidbu* Nikolaja Gogolja. Dušan Medaković je postavio je na scenu *Gospođu ministarku* i *Dr Brani-slava Nušića*. Repertoar je bio dobro sastavljen i sviđao se publici, tako da je kuća uvek bila rasprodata. U to vreme Lajčo se već nosi mišlju da Pozorišni odsjek treba da pre-raste u profesionalno pozorište. I ta mu se želja uskoro i ostvarila.

Sticajem okolnosti Vojvođansko narodno pozorište je u drugoj polovini juna 1945. gostovalo u Subotici, te Lajčo izrazi tu svoju želju upravniku Žarku Vasiljeviću, kod kojeg je naišao na razumevanje. Bio je sastavljen žiri sa zadatkom da oceni rad Pozorišnog odsjeka. Žiri je, pošto je video nekoliko odlomaka iz predstave *Jegor Buličov* i *Dr*, zaključio da postoje svi uslovi za osnivanje jednog profesionalnog pozorišta, jer je ansambl Pozorišnog odsjeka grada Subotice prerastao granice amaterizma. U tom smislu podnet je predlog Glavnom izvršnom odboru Vojvodine, koji je 19. septembra 1945. doneo odluku o osnivanju *Hrvatskog narodnog kazališta* i *Mađarskog narodnog pozorišta* (*Népszínháza*) u Subotici.

Lajčo Lendvai, zaljubljenik pozorišne umetnosti, spretan i iskusan amater, našao se na čelu jednog profesionalnog pozorišta, koje je tek trebalo organizovati i staviti na noge. Verovatno su mu, kad su ga postavili za upravnika, kazali: »Snađi se«. I on se snašao, i to vrlo dobro. U vremenu posle oslobođenja prilazilo se izvršenju pojedinih zadataka sa oduševljenjem i neviđenim elanom. A Lajčo je još od detinjskih dana sanjao o tome da mu se pruži prilika da sam nešto stvori u pozorištu, nešto pravo i veliko. Sad mu se prilika ukazala.

U toku dve sezone on je od Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici, koje je zapravo počelo ni iz čega, stvorio temelje za budući rad profesionalnog teatra. Već u jesen 1945. doveo je iz Zagreba izvestan broj profesionalnih glumaca, scenografa i šefa pozornice. Osnovao je pri pozorištu studio za amatere. Pored brige za stvaranje kadra, borio se i sa raznim materijalnim teškoćama. Pozorište na početku svoga rada nije imalo nikakvog fundusa, ni garderobe, ni rekvizita. Odmah je otvorena krojačka radionica, a stvoreni su i uslovi za rad scenografa. U prvoj godini rada garderoba i rekviziti ne retko su pozajmljivani od Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba, a češće od poznatih u Subotici. Osim toga, za rad jednog profesionalnog pozorišta trebalo je stvoriti uslove, sale za probu i kancelarije za administraciju. Lajčo se borio, uspeo je da iseli Poresku upravu i da dobije ceo sprat hotela »Beograd«. Tako su ostvareni svi uslovi za rad profesionalnog pozorišta.

Što se tiče repertoara, i tu je bio na visini svoga zadatka. Jugoslovenski klasici i sovjetski savremeni pisci činili su repertoar. U drugoj sezoni predviđene su i operete i muzičke komedije, pa je angažovan i izvestan broj pevača. U prvoj i drugoj sezoni izvedeno je po 11 premijera, dok je u prvoj sezoni prikazano preko 100 predstava, a u drugoj 50% više (163). Pozorište je steklo svoju publiku, a kritika, koja je redovno pratila rad pozorišta, bila je zadovoljna repertoarom, ali ne baš uvek igrom pojedinih glumaca i inscenacijom.

U toku te dve sezone Lajčo je učestvovao i u stvaranju samih predstava, režirao je i glumio. Režirao je sledeća dela: *Tražim Anu (Negde u Moskvi)* Masa i Červinskog, *Prostu devojkju*, Škvarkina, *Sirotinja nije grijeh* A. Ostrovskog, *Umišljenog bolesnika* Molijera, *Ženidbu* N. Gogolja, *Kralja Betajnov* I. Cankara i *Silvu* E. Kalmana. Sve ove predstave imale su uspeha, te su prikazane više od deset puta. *Umišljeni bolesnik* i *Kralj Betajnov* zadržali su se na repertoaru dve sezone. Osim toga tumačio je Argona u *Umišljenom bolesniku* i profesora Higinisa u *Pigmalionu* kao i desetak manjih uloga.

Posle dve godine, kad je pozorište stalo na svoje noge, a Lajčo se umorio, razapet na sto strana, rešio je da se posveti samo režiji. Otišao je u Beograd na studije, smatrajući da je Hrvatskom narodnom kazalištu dao sve što je mogao.

U Beogradu je pohađao Dramski studio dve godine, a istovremeno je bio asistent Bojanu Stupici, reditelju Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Posle završenih studija jednu sezonu je proveo kao reditelj u Somboru, a u jesen 1950. vraća se u Suboticu, gde ostaje pet sezona. U tom periodu ostvario je veći broj vrlo uspehlih režija, među kojima se naročito ističe postavka *Ujka Vanje*. A. Čehova i *Ribarskih*

svađa K. Goldonija, kao i Šuma A. Ostrovskeg. Na V susretu vojvođanskih pozorišta u Somboru predstava *Ujka Vanje* doživela je veliki uspeh, ali mu Vlada Popović zamera što mu režija nije originalna, već je rađena po uzoru na Bojana Stupicu (Naša scena, br. 25—26. str. 5). I za predstavu *Ribarske svađe* nepoznati kritičar Slobodne Vojvodine (od 8. marta 1952) piše da predstava u tumačenju tipova liči na beogradsku, jer je reditelj Lajčo Lendvai zadržao koncepciju Bojana Stupice.

Istina je da se Lajčo Lendvai do kraja svoga umetničkog rada u pozorištu nije mogao osloboditi sugestivnog velikana *Bojana Stupice*. U toku tih pet sezona u subotičkom pozorištu postavio je čitav niz uspehli predstava u stilu i duhu Bojana Stupice. Lajčo Lendvai dolazi u red onih skromnih pozorišnih radnika koji ne teže za originalnošću, već žele samo da naprave dobru predstavu, koja će se svideti publici. Iako je imao uspeha kod publike, često je nailazio na nerazumevanje u samom ansamblu, pa zato krajem 1955. napušta Suboticu.

Jednu sezonu provodi kao v. d. upravnika putujućeg pozorišta u Istri, a kad se 1956. vratio u Suboticu, vodi Koncertnu poslovnicu, a kasnije Kulturno-propagandni centar. Povremeno je režirao u Somboru, Bačkoj Topoli, Bitolju i Prilepu. Pred odlazak u penziju vraća se u pozorište, gde ostaje dve sezone da bi 1964. otišao u mirovinu. No Lajčo ne može bez pozorišta, te je poslednjih nekoliko godina bio domaćin Narodnog pozorišta u Subotici. Dočekivao je posetioce, pozdravljao se s njima, za vreme odmora diskutovao o predstavi, i poslednji napuštao kuću. A pozorište je bila prava njegova kuća. U leto 1974. preselio se s porodicom u Zagreb, pa nam je sad nekako tužno i prazno bez njega...

SLAVA BULGAKOV

Jedne jeseni, u vreme kad počinje nova sezona, posetila sam Slavu Bulgakov u prijatnom stanu u Aleji maršala Tita i u zanimljivom razgovoru provela s njom jedno popodne, prelistavajući bogat i sadržajan scenski život ove omiljene i poznate glumice i prvakinje Narodnog pozorišta u Subotici. Otkad je u penziji, score ne izlazi nigde jer joj desna noga otkazuje, pa teško hoda i brzo se zamara. Ali psihički je sveža i zrači još uvek jednim svojstvenim šarmom, obojenim setom što je život prošao, jer scena je bila za nju onaj pravi i istinski život. Sad joj se nižu dani, sivi i dosadni, i svi su isti, a nikako ne može da zaboravi varljiva svetla pozornice. Vesela i društvena, sad teško podnosi samoću udvoje.

Skoro četvrt veka, od 1945. do 1968, Slava Bulgakov je zauzimala jedno od najuglednijih mesta u subotičkom teatru. Igrala je s podjednakim uspehom i u komedijama i u dramama, da bi se poslednjih godina potpuno posvetila dramskim rolama, igrajući uglavnom starice. Svojom iskreno doživljenom igrom znala je rasplakati gledaoce. Iako je od detinjstva sa-

njala o glumi, sceni se posvetila tek po završenoj četrdesetoj godini života, i odmah se predstavila kao zrela i formirana glumica, te je u toku skoro četvrt veka ostvarila velik broj glavnih rola u tekućem repertoaru.

Rodila se 1904. u malom slavonskom selu Vrbanji. Oca je izgubila rano, odmah posle prvog svetskog rata. Posle očeve smrti prešla je s majkom u Novu Gradišku, gde je završila pučku školu. Materijalne prilike joj nisu dozvolile da se dalje školuje. Devojaštvo joj je proteklo, kao i većini mladih devojaka u provinciji između dva rata. Svirala je na klaviru, pevala u horu, učila se domaćinstvu od majke, i čekala muža. Najzad je došla ljubav, i jedan skladan brak.

Od malena je nosila u sebi ljubav za glumu, sanjajući da jednom postane glumica. U detinjstvu je s drugaricama i drugovima priređivala predstave u senjaku, šupi ili na tavanu. Ali već kao učenica više pučke škole u Novoj Gradiški igrala je i na pravoj pozornici. Svake godine sudelovala je u celovečernjoj predstavi, koju je priređivala škola. I posle udaje nosila je u sebi neostvaren san: biti glumica. Kako joj je muž bio terenski radnik, geodeta, to se često selila i menjala mesta, no kad god joj se ukazala prilika, igrala je u nekoj amaterskoj grupi. U prijatnom sećanju ostao joj je boravak u Novom Pazaru, gde je kao član dramske sekcije Sokola igrala u Nušićevom *Dugmetu* i *Sumnjivom licu*. U Suboticu je došla 1936. i tu ostala do danas. Tu je provela i rat. A kada je 1945. u januaru tek osnovani Pozorišni odsjek izveo svoju prvu predstavu, odmah mu je oduševljeno prišla. Sa uspehom je debitovala u Kosorovom *Požaru strasti*, a zapažene role ostvarila je u *Jegoru Buličovu* (Igumanija), u Gogoljevoj *Ženidbi* (provodadžika Fjokla), u Nušićevom *Dr-u* (Mara Cvijović), i najzad Živku u *Gospođi ministarki*.

Evo šta povodom *Gospođe ministarke* piše recenzent V.K.:

»Glavnu ulogu u ovom komadu, Živku ministarku, igra Slava Bulgakova vrlo dobro. Ona je svojom igrom mnogo doprinela uspehu komada i zaslužila puno priznanja. Ona je živo predstavila sliku častohlepne malograđanke koja se izdiže iz sive svakidašnjice života i vidi pred sobom ostvarenje svojih ciljeva. Mislimo, da je ova uloga vrlo dobro dodeljena Bulgakovoj, koja je, vidi se, po svojoj spremi jedna od najboljih snaga ove trupe. Ona je uložila zaista mnogo truda da bi ovu izvedbu učinila što uspešnijom. Dobro je odigrala scenu kad saznaje da postaje ministarka... Zatim je vidimo u duševnoj depresiji i smetenosti kad joj se daje na znanje da u ime otmjenosti mora imati ljubavnika, i konačno zaprepaštena i moralno kažnjena kad saznaje da joj je muž morao dati ostavku na ministarski položaj. Sve su to varijante koje je ona odigrala sa dubokim preživljavanjem«. (Slobodna Vojvodina, Subotica, 1. avgust 1945. str. 5)

Recenzent V.K. je dobro ocenio potencijalne glumačke mogućnosti Slave Bulgakov, njen talenat, kao i moć doživ-

ljavanja, što on naziva »sprema«. Ona je po vokaciji bila glumica, kada je posle polugodišnjeg staža u amaterskoj grupi »Pozorišni odsjek« sa zapaženim uspehom ostvarila Živku ministarku, rolu o kojoj sanjaju glumice sa dugim stažom. I te jeseni, kad je u Subotici počelo s radom Hrvatsko narodno kazalište, Slava Bulgakov postaje profesionalna glumica.

Materijalno osigurana, u godinama kada se retko počinje i kreće u novo, ona se odlučila za glumački poziv iz čiste i iskrene ljubavi prema pozorištu. I pošla je u avanturu, u nepoznato, da bi ostvarila svoj životni san. Inteligentna i senzibilna, distingvirana i uzdržana, ona duboko u sebi doživljava svoje emocije, više glasom i stavom nego spoljnim gestom. Ona se kao oduševljena devojčica predano i neposredno idenfitikuje sa svakim novim likom i s radošću ga ostvaruje i doživljava. Talenat i životno iskustvo, velika radna disciplina, i to neposredno i bezazleno prilaženje stvaralačkom činu kao nekom dugom očekivanom i više otelovljenju sebe, pomogli su Slavi Bulgakov da se od prvog trenutka afirmiše kao zrela glumica na profesionalnoj sceni, i da se oseti sigurnom i bez kompleksa.

S podjenakim uspehom kreirala je i komične i dramske role. Ona je posedovala fini nerv za komiku, pa joj je zato polazilo za rukom da gotovo igrajući se oživi čitavu galeriju smešnih, a istovremeno i žalosnih malograđanki, koje po svaku cenu žele da se uzdignu iznad svoje sredine, ne birajući sredstva. Životno iskustvo, velika moć percepcije i transformacije, kao i bogata imaginacije omogućili su joj da na sceni nenadmašno oživi izvestan broj Nušićevih malograđanki, kao Živku u *Gospođi ministarki*, Pavku u *Narodnom poslaniku*, Simku u *Ožalošćenoj porodici*, zatim Sterijinu Femu u *Pokondirenoj tikvi* i Mater u *Ženidbi i udadbi*, ili popadiju Sidu u Sremčevom *Pop Ćiri i pop Spiri*. Pokazala je smisao i za renesasni humor igrajući u Držićevom *Plakiru* i *Skupu*. Na originalan način kreirala je u Krležinoj drami *U agoniji* komični lik ruske emigrantkinje Madlen Petrovnu, i bila nagrađena za uspele epizodu na Susretu vojvođanskih pozorišta (1961). Igrajući u komedijama uvek je zračila nekom jarkom životnom radošću, a oči su joj bile pune uzdržanog smeha, pa se zato i osećala u svom elementu u Šekspirovim *Veselim ženama vidzorskim*, Goldonijevim *Ribarskim svađama* i u Fejdoovoj komediji *Idem u lov*.

Iako je imala nerva i duha za kreiranje komičnih likova, ipak je svoju pravu meru postigla u dramskim rolama, kad je na sceni prikazivala žene preko kojih je život prešao i oduzeo im ono najdraže. Ona je istinski i duboko doživljavala tragediju svih nesrećnih žena i majki jer je u celoj njenoj pojavi bila ispisana čitava istorija njihovih patnji i odricanja, iskušenja i nesreće. I zato je do suza znala potresti gledaoce, njena skućena i zapostavljena patrijarhalna

Kata u Stankovićevoj *Koštani*, dostojanstvena u svom bolu majka Crnog u Subotičevoj *Prozivci*, stojička hrabrost slepe starice Lucije u Šenoinom *Čuvaj se senjske ruke*. Izvanredan uspeh postigla je u dramama *Sveti plamen* i *Drveće umire uspravno* u ulozi majke. Njena labudova pesma bila je Lina Janger, stara crnkinja u Henseberijevoj drami *Grožđe na suncu*. Tada se prvi put ozbiljno razbolela, i odneta je u bolnicu. Duša joj je plakala što je morala napustiti scenu.

Sa zapaženim rafinmanom igrala je u dramama Ostrovskeg *Oluja i Šuma*, *Sirotinja nije greh* i *Devojka bez miraza*. Ona se uvek sa zadovoljstvom identifikovala sa likom, jedino je osetila otpor prema Raisi Pavlovoj Gurmiškoj u *Šumi*, i bilo ju je gotovo stid da osvaja mladića. U njoj se nešto bunilo i nikad taj lik nije mogla potpuno da doživi. Taj detalj je karakterističan za Slavu Bulgakovu, kao glumca i čoveka.

Pred kraj svoje glumačke karijere uhvatila se u koštac i sa Joneskom, i u njegovim *Stolicama*, na izvanredno potresan način, dočarala tragičnu sudbinu čoveka i svu besmislenost ljudskih težnji i nastojanja. Ona je našla osobene stilizovane detalje da svoje halucinacije stvaralačkom snagom nametne kao svoju stvarnost, toliko željenu i najzad osvojevu. Njena Stara bila je laka i prozračna, krhka i nežna kao dete, lepršava kao ptica, samo da poleti i nestane, uvek spremna za igru i bekstvo u san i iluziju, ali je uspevala da naznači i negaciju tih zanosa, ponekad samo gestom, a češće intonacijom rečenice.

U toku skoro četvrt veka Slava Bulgakov ostvarila je na subotičkoj sceni oko stotinu likova; sa ljubavlju i zanosom predavala se glavnim kao i epizodnim rolama, živela s njima, smejala se i tugovala, nadala se i očajavala, dajući im uvek najvredniji deo sebe. Od svakog lika uvek je ponešto ostajalo i u njoj i kroz godine se slagalo, bogatilo je i širilo njene vidike. Probe su bile samo provera onog što je u njoj već sazrelo u toku mukotrpnog rada između četiri zida. Velika radna disciplina, talenat i ljubav prema pozorištu, pomogli su joj da nadoknadi ono što je u mladosti propustila i da izraste u glumicu i umetnicu velikog formata.

Grad kome je poklonila najlepši deo sebe nagradio ju je 1965. Oktobarskom nagradom.

Zavesa je spuštena, svetla su pogašena, a u njoj je ostala tuga što se od svoje publike nije oprostila Starom Damom od Direnmata. Često je to tako: na kraju nam se uvek čini da su nam uskratili da se potpuno i do kraja izrazimo.

JELKA ASIĆ

Kada se bude pisala istorija subotičkog pozorišta, kao i scenske umetnosti u Vojvodini, Jelka Asić će po onom što je dala i ostvarila zauzeti istaknuto mesto. U Suboticu je došla u jesen 1945. i u toku trideset godina kreirala je sa istinskim umetničkim nadahnućem i izrazitim glumačkim temperamentom najznačajnije role iz domaćeg i stranog repertoara.

Po svom talentu, glumačkom majstorstvu, snazi doživljavanja, moći transformacije, senzibilitetu i sugestivnosti, negovanoj dikciji, lepoj i skladnoj figuri, ona je bila predodređena da igra heroine na nekoj poznatoj i velikoj sceni, a ostala je verna Subotici, iako je 1947. dobila s mužem angažman u tek oformljenom Jugosloveskom dramskom pozorištu u Beogradu. Tada nije napustila Suboticu jer je sav svoj mladalački žar ulagala u teatar koji je polako i sigurno rastao i stasao. Posle desetak godina, kada je pozorište već stalo na svoje noge, jednu sezonu je provela u Srpskom na-

rodnom pozorištu u Novom Sadu, a dve u kazalištu »Komedija« u Zagrebu, pa se opet vratila u Suboticu, 1957. godine.

Detinjstvo i mladost provela je u Zagrebu, gde se i rodila 1922. godine. Pozorište je zavolela još u detinjstvu. Stanovali su preko od Hrvatskog narodnog kazališta, pa je sa ocem, velikim ljubiteljem scenske umetnosti, bila čest posetilac u ovoj kući. Tada je već odlučila da svoj život posveti sceni: želela je da bude operska pevačica jer je posedovala lep glas i fini sluh. Pevanje je učila kod Lotke Kalinskog a balet u školi Margarete Froman i Ane Roje. Želeći da bude kompletna umetnica, kasnije se upisala i u Glumačku školu, što je bilo presudno za njen budući umetnički rad. Profesor Branko Gavela konstatovao je da poseduje izrazit dramski talenat i uticao je na nju da se opredeli za karijeru dramske umetnice. Opera je ostala njena velika ljubav, pa je u Subotici i Novom Sadu ostvarila nekoliko zapaženih operskih rola.

U Glumačku školu upisala se 1939. a već je 1940. debitala na sceni Hrvatskog narodnog kazališta u komadu *Hrvatski Diogeneš* Augusta Šenoa u režiji Tita Strocija, kao jedna od tri gracije. Po završenoj glumačkoj školi 1942. dobila je angažman u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. Iz tog vremena u prijatnom sećanju joj je ostala uloga Dore u Šenoinom *Zlatarevom zlatu*.

U Suboticu je došla u jesen 1945. kada se stvaralo profesionalno pozorište. I danas se živo seća tog pionirskog doba, kada još nije bilo ni pozorišne garderobe, ni krojačnice, pa su glumci nastupali u svojoj ličnoj garderobi, a šešire, tašne, pelcove, jedno drugom pozajmljivali. Tako su za predstavu *Koštane* sami šili kostime. Od prvog dana svog dolaska u Suboticu, pored glume, bavila se i pedagoškim radom, predavala je početnicima u novootvorenom Studiju. I kasnije je s ljubavlju i pažnjom prihvatila mlade glumce uvodeći ih u tajne glumačkog poziva.

Inteligentna i ženstvena, emocionalna istovremeno i racionalna, sa retkom moći transformacije, umetnička ličnost Jelke Asić zna da privuče, pokrene i uzbuđi gledaoce kada kreira i živi na sceni tragične likove zaljubljenih i nesvaćenih žena, iz svih vremena i sa svih meridijana. Zahvaljujući svom glumačkom talentu, velikoj energiji i samodisciplini, a verujući u plemenitu misiju pozorišta, Jelka Asić je u toku trideset godina ostvarila na subotičkoj sceni čitavu galeriju sugestivnih ženskih likova, koji se dugo pamte. Ona simultano pruža zanose, prolome strasti i mračne i teške trenutke razočarenja, ispunjene ćutanjem, koje vas zaboli kao rez nožem. Ona je velika i u ljubavi i u bolu, i u zanosu i u rezignaciji.

Po svom moćnom temperamentu i po stilu svoje glume Jelka Asić kao da je preodređena da na sceni živi bol i obmane Krležinih heroína. Zato nije ništa neobično da je najviši domet postigla u kreiranju Krležinih kompleksnih žen-

skih likova: obesne i gorde, nezasite ljubavnice barunice Kasteli (*Gospoda Glembajevi*), izgubljene i u ljubavi razočarane Laure (*U agoniji*), nesrećne i zametne u seoskoj zabit Margetičke (*Vučjak*) i usamljene i prkosne Jasenske (*Na rubu pameti*). Iako je svim tim ženama dala deo sebe, ipak izgleda da joj je najbliža Laura, jer ju je kreirala sa nervom istinske umetnice i osećanjem iskusne žene, duboko doživljenim dramskim intenzitetom, stojeći kao ukleta na zgarištu svih svojih planova i snova. Veliki dramski umetnik jedan od najpoznatijih interpretatora Krleže, Božidar Drnić — koji joj je bio partner — i danas tvrdi da je Jelka Asić jedna od najboljih Laura u Jugoslaviji. Sa uspehom je gostovala na beogradskoj sceni Narodnog pozorišta u ulozi Laure sedam puta. Izgleda da joj je Laura prirasla za srce, jer već godinama, kad god nastupa na nekim svečanostima i akademijama, odabere neki Laurin monolog. Možda kroz lik Laure uspeva i kao glumica i kao žena da se najbolje izrazi.

Potvrdila se i kao tragedkinja visokog ranga u dramskim delima antike i klasike, kreirajući Euripidovu Medeju i Rasinovu Fedru, sugestivno i moćno. U njenoj Medeji kao da su se skupile sve nebeske i zemaljske sile, kad iz nje probije bes i mržnja, želja za razaranjem i opštim uništenjem, pošto je voljeni čovek napustio. Medeja Jelke Asić do srži je uzbudila i gledaoce malog ekrana u leto 1968.

Njenoj glumi naročito odgovaraju uloge u ljubavi razočaranih žena. U tim rolama ona daje celu sebe. S naročitim senzibilitetom i ličnim afinitetom uspeva da sugerira ljubavni zanos, setno raspoloženje i rezignaciju, sukob snova i stvarnosti. Naročito impresivno i neobično suptilno ostvarila je lik bogate naslednice, njenu čistu i istinsku ljubav i gorko razočarenje (Henri Džems — *Naslednica*), kao i strasnu čežnju za ljubavlju i raskošnim životom Eme Bovari, i njen tragični kraj (Gistav Flober — *Madam Bovari*), ili nežnu i mudru Lujzu (Fridrih Šiler — *Spletka i ljubav*) ili suptilnu sanjalicu Mašu i njenu beskrajnu tugu i tihi rezignaciju (Anton Čehov — *Tri sestre*)... Da, duga je lista ženskih likova, koje je Jelka Asić ostvarila, i nadahnula ih istinskim životom upoznajući nas sa svim tajnama i snovima, radostima i bolovima ženskog srca, tako željnog ljubavi.

Ali nije na tome stala, već se uhvatila u koštac i sa današnjom ženom, kreirajući morbidne i neuravnotežene zanesene i pometene ženske likove iz savremenog svetskog repertoara i dokazala se kao umetnica mnogostranog temperamenta. Još nosimo u sećanju nekoliko njenih velikih kreacija: tvrdu i osvetljivu Klaru (Fridrih Direnmat — *Poseta stare dame*), kontroverznu, mračnu i neurotičnu Martu (Edvard Olbi — *Ko se boji Virdžinije Vulf*), odlučnu i dvoličnu Kristi (Judžil O'Nil — *Crnina pristaje Elektri*) i bespomoćnu Blanšu, utonulu u snove pred grubostima života (Tenesi Vilijams — *Tramvaj nazvan želja*). Blanš je njena najdivnija i naj-

potresnija glumačka poema o bednom kraju jedne zanesene i obrazovane devojke, razapete između infantilnih snova i surove američke stvarnosti.

Velika dramska umetnica Jelka Asić ima i te kako smisla i za komiku, i to onu finu i tananu. Pamtim je kao nenadmašnu Poli u Brehtovom *Prosjačkoj operi*, kao neodoljivu Mirandolinu u istoimenoj Goldonijskoj komediji, kao vragolastu Violu u Šekspirovoj *Bogojavljenjskoj noći*. No Jelka Asić ima nerva i za komiku jarkih boja i crni humor, čak i za grotesku. Izvrsno je dala napadnu i drsku udovicu Sarku u Nušićevoj *Ožalošćenoj porodici*. Snagom svoga talenta i sugestivnošću svoje ličnosti istakla se u epizodnoj roli Kate Timičke u Trifkovićevoj *Izbiračici* i svojim pevanjem i smislom za vedri i dobroćudni malograđanski humor oduševila publiku. Gospođica Kuki u Sebastijanovoj *Bezimenoj zvezdi*, palanačka alapača, u tumačenju Jelke Asić dobila je groteske forme provincijskog zla.

Njen smisao za tragikomično došao je do izražaja u ulogama žena već u godinama, koje se još ne predaju, kao u komediji Nila Sajmona *Hotel Placa* i u tragikomediji Ištvana Erkelja *Mačja igra*.

Sve te dijamentralno različite likove, iz antike i klasike, savremenih domaćih stranih dramskih dela, ona je istinski živela na sceni, gradeći ih na osnovu autorove zamisli, ali i prilagođavajući ih svojoj meri, senzibilitetu i iskustvu. Jednom reči stvaralački se odnoseći prema liku, pri čemu je postizala i pokazala visoko glumačko majstorstvo.

Ta značajna glumačka ostvarenja Jelke Asić visoko su ocenjena i od kritike i pozorišnih stručnjaka. Već 1948. dobila je nagradu AP Vojvodine, dok je na susretima vojvođanskih pozorišta pobrala nekih desetak nagrada, više ih se i ne seća. A evo šta piše Mira Banjac, naša velika umetnica, o kreaciji Lujze Jelke Asić, na IV susretu u Zrenjaninu 1950:

»Na Susret smo stigli dan ranije, a iste večeri gledali smo Šilerovu *Spletku i ljubav* u izvođenju Hrvatskog narodnog kazališta iz Subotice, u kojoj je kćerku Milerovu Lujzu tumačila Jelka Asić. Njena uloga bila je za mene izvanredno ostvarenje. Najpre sam joj se divila, a zatim sam odjednom počela da plačem, sva obuzeta samo jednom jedinom željom da pobegnem, jer mi nije bilo jasno zašto sam ja uopšte došla u Zrenjanin. Moje uloge izgledale su mi prema njenoj, bedne i beznačajne«. (Almanah — 20 susreta pozorišta Vojvodine, 1947—1970, Izdanje Zajednice pozorišta Vojvodine, Novi Sad, 1970).

Udruženje dramskih umetnika Srbije nagradilo je Jelku Asić za ulogu barunice Kasteli u Krležinoj drami *Gospoda Glembajevi*, za ulogu Eme Bovari u Floberovoj *Madam Bovari*, za ulogu Klare Zahanisijan u Drenmatovoj komediji *Poseta stare dame*, kao i za ulogu Maše u Čehovljevoj drami

Tri sestre. No najmilija joj je Oktobarska nagrada Subotice (1964).

Jelka Asić dolazi u red eminentnih umetnika jugoslovenske scene jer je uspela da se u izuzetnim, nadahnutim trenucima domogne zvezdanih visina.

ANA SKENDEROVIĆ

Iako je još 1956. prestala da bude član Narodnog pozorišta u Subotici, i prešla u Dečje pozorište, da bi se 1965. konačno povukla sa scene, Ana Skenderović je svojevremeno dala svoj obol subotičkom pozorišnom životu, u onom pionirskom periodu kada je teatar bio u fazi formiranja i izgradnje. Kad je formirano Hrvatsko narodno kazalište u Subotici u jesen 1945, Ana Skenderović je primljena za redovnog člana i nastupala je kao Tahijina žena u *Matiji Gupcu*.

Kritika je prva njena ostvarenja na profesionalnoj sceni ocenila kao solidna.

»Hana Ane Skenderović je zadovoljila. Ulogu je preživljavala« (Ivan Cankar — *Kralj Betajнове*).

»Ana Skenderović u ulozi tetka Savke je potpuno prikazala škrtu i uvređenu babu« (Branislav Nušić — *Gospoda ministarka*).

»Ana Skenderović je ulogu tetka Arine odigrala sa dovoljno dinamičnosti« (Bernar Šo — *Pigmalion*).

»Ana Skenderović kao popadija Persa pokazuje stalni umjetnički razvoj i napredak. I ova kreacija znači stepenik više u poređenju s ranijim« (Stevan Sremac — *Pop Ćira i pop Spira*).

U toku jedanaest godina, koliko je provela u Narodnom pozorištu, ostvarila je niz zanimljivih likova, kao tetka Polu u *Zajedničkom stanu* Dragutina Dobričanina, lukavu družbenicu Ulitu u *Šumi Ostrovskeg*, Doktorku u Feldmanovoj drami *Iz mraka*, Magdu u Stankovićevoj *Koštani*, Tetku u Sterijinoj *Udabbi i ženidbi*. S naročitim zadovoljstvom i zapaženim uspehom igrala je u Nušićevim komedijama i komadima iz bunjevačkog života, u Horvatovoj komediji *Prst pred nosom*, i u Držićevoj komediji *Mande*. U toku tih jedanaest godina igrala je samo epizodne uloge, svega jednom kreirala je, u alternaciji sa Slavom Bulgakov, Femu u *Pokondirenoj tikvi*. Slava Bulgakov se iznenada razbolela, pa je ulogu Feme morala da spremi za nedelju dana, i sa neopisivim zadovoljstvom ju je tumačila nekoliko meseci, dokle god je Slava Bulgakov болоvala. Kako sama kaže, to su bili njeni najlepší i najuzbudljiviji trenuci na sceni.

Istakla se u kreiranju negativnih likova. Visoka, stasita, markantna krupnog glasa, sa scene je vrlo efektno delovala, i sa zadovoljstvom i zapaženim uspehom je tumačila nadmene i glupe, brbljive i pokondirane ženske likove. Na sceni je bila samouverena i sigurna, iako je po prirodi blaga, povučena i skromna.

Pozorište je zavolela još u đačkoj klupi. Kao učenica gimnazije bila je članica dramske sekcije pri društvu Crvenog krsta, koju je vodio profesor filozofije Poljanac, a istovremeno je bio i reditelj. On je bio vrlo ambiciozan, pa su se predstave izvodile na sceni Male sale Narodnog pozorišta. Još kao učenica gimnazije igrala je glavnu ulogu u Hauptmanovoj *Helgi* i Malčikinju majku u Trifkovićevoj *Izbiračici*.

Pošto posle mature 1926. nije nastavila studije, zbog materijalnih razloga, te se u Subotici uključila u društveni život.

Pevala je u »Nevenu«, a kasnije postala član amaterske grupe Zbor hrvatskih kazališnih dobrovoljaca. Već početkom 1945. aktivan je član Pozorišnog odsjeka, a u oktobru iste godine redovan član Hrvatskog narodnog kazališta. Kada se naime posle oslobođenja, pošto se nije udala, morala zaposliti, trebalo se odlučiti ili za kancelarijski pisaci sto ili za daske koje život znače. I ona se nije dvoumila da svoj mladalački san ostvari: postala je glumica. Kad je primila prvu platu, kako kaže, to je bio za nju čitav događaj, neobičan i istovremeno uzbudljiv, jer je više od dvadesetak godina taj posao vršila iz ljubavi i s ljubavlju, ali bez ikakve materijalne nadoknade.

Pored spoljnog sjaja, glumački poziv nosi sobom i mnogo gorčine koje nisu mogle mimoići ni Anu Skenderović. Kad je videla da dolaze mlade snage, povukla se u Dečje

pozorište, koje je tada imalo samo lutkarsku scenu. U prvi mah joj je bilo vrlo teško da se prilagodi novom načinu rada, ali kad je osnovana živa scena, počela je opet da igra. Zavolela je mladu i spontanu publiku, pa se s radošću i izrazitim zadovoljstvom trudila i nastojala da je zabavi i nasmeje. Naročito je imala uspeha kao Crna kraljica u Lončarevićevom *Trubaču Crne kraljice*, i kao Veštica u Širolinom komadu *Dugonja, Trbonja i Vidonja*.

Zavesa je već odavno pala, i u pozorištu je možete videti još samo kao gledaoca na nekoj premijeri ili gostovanju. U gradu vrlo retko, jer je od jutra do večeri, kako kaže, zauzeta domaćim poslovima. Još uvek je sveža i vesela, pa smejući se glasno priča o svojim zgodama i nezgodama sa scene. Kako je svoj život provela u Subotici, gde se i rodila, to sad kad je u penziji želi da upozna svet, pa joj je putovanje postalo hobi. Dosad je posetila Francusku, Italiju, Španiju i Portugaliju, a planira i nova putovanja.

Ana Skenderović je oko četrdeset godina svog života posvetila glumi, dvadeset kao amater a dvadeset kao profesionalac, uvek u senci, sačuvavši vedrinu duha i osećaj za stvarnost, što joj je pomoglo da ostvari čitav niz uspehlih epizoda na sceni Narodnog pozorišta i nekoliko zapaženih glavnih rola u Dečjem pozorištu.

KLARA PEIĆ

U vreme kad se Narodno pozorište u Subotici pripremalo da proslavi dvadesetpetogodišnjicu rada, posetila sam glumicu Klaru Peić, koja je skoro pola svog života poklonila ovoj kući, a godinu dana pre jubileja povukla se konačno sa scene. Vedra i vesela, sa izrazitim smislom da brzo uspostavi kontakt sa sagovornikom, kao glumica i sa publikom, primila me je toplo.

Živi u malom stanu s puno fotografija i sitnica što je podsećaju na njene mnogobrojne uloge koje je ostvarila od 1. januara 1946. godine, kada je dobila angažman u Hrvatskom narodnom kazalištu u Subotici.

Ceo svoj život provela je u Subotici. Tu se rodila, tu završila Građansku školu i Trgovačku akademiju, i deset godina službovala u advokatskoj kancelariji. Za vreme drugog svetskog rata svirala je na bubnju u nekom amaterskom orkestru, a posle rata je otišla u glumice.

Slobodna i neposredna, vesela i živog duha, još kao devojčica učestvovala je u raznim priredbama Građanske škole Milosrdnih sestara, pa je kao učenica u to vreme prvi put nastupila i na pravoj sceni u komadu *Noć ljubavi*. Na taj njen prvi nastup podseća nas fotografija sa koje se smeši nespretna i štrikljasta devojčica u dugoj suknji, obešenjačkih i živih očiju. Izgleda da je već tada zavolela svetlosti pozornice, jer je kasnije bila stalni član amaterske družine Zbor hrvatskih kazališnih dobrovoljaca. A kad je u jesen 1945. počelo s radom Hrvatsko narodno kazalište, po nalogu Lajča Lendvaja upisala se u Studio. Već 1. januara 1946. postaje stalni član kuće.

I danas se od srca smeje kad se seti svog debija u komadu *Tražim Anu* od V. Masa i M. Červinskog, koji se sastojao od svega jedne rečenice: »Dole u koferu«. Da, Klara Peić je skromno i nezapaženo počela, da bi vremenom postala ljubimica široke publike jer je znala da razveseli i raspoloži gledaoce svojim zadivljujućim komičarskim talentom. Ona je imala svoju publiku, koja je dolazila u pozorište da provede prijatno sat-dva gledajući Klaru Peić. I već sam njen izlazak na scenu burno pozdravljajući aplauzom.

Nikad se na sceni nije trudila da bude privlačna i lepa, već da ostvari zanimljiv i originalan lik sa sveže nađenim detaljima. Iz čitave njene male i kočoperne pojave zračila je vedrina i životna radost koja je prelazila rampu i osvajala gledaoce. Sa naročitim osećanjem znala je da sugerira seljanku i malograđanku. I zato je najviše uspeha imala u komadima iz bunjevačkog narodnog života. Njena Mara iz *Č'a Bonine razgale* i danas se pamti i spominje, sa tom ulogom se 1963. i oprostila od publike kad je otišla u penziju. No scenu je stvarno napustila tek 1969. godine.

Sa uspehom je igrala u svim Nušićevim komedijama, ali joj je u prijatnom sećanju ostala provodadžika Sojka. Svojim epizodnim rolama često je bacala u zasenak protagoniste. Bila je nenadmašna Doka u *Zoni Zamfirovoj*, *Šjora Petromila* u *Maloj Florami*, Persa u *Pop Čiri i pop Spiri*, Jablanova majka u *Porodici Blo*, gospođa Kvikli u *Veselim ženama vindzorskim*.

Pored komičnih rola, koje su joj najviše odgovarale, i u kojima je dolazio do izražaja njen vedri duh i tanani nerv za bit smešnog a pogotovo komičarski talenat, ostvarila je i čitav niz zapaženih karakternih epizodnih uloga. Među njima izdvaja se suluda starica Galčila u *Bez krivice krivi*, Matora lučka kurva u *Ani Kristi*, Hasanagina majka u *Hasanaginici*, Vračara u *Požaru strasti*.

Zahvaljujući prijatnom glasu i finoj muzikalnosti sudelovala je i u nekim operama. Pevala je partiju Suziki u *Madam Baterflaj* i Pastira u *Toski*, kao i Govedarku u *Morani*.

Skromna, jednostavna i neposredna, uvek spremna za šalu i smeh, zračila je svojevrsnim optimizmom sa scene i,

zahvaljujući svom komičarskom talentu, poklonila je mnogo veselih i prijatnih časova Subotičanima. Očuvala je ravnotežu duha i nenadmašnu vedrinu još i danas. Nije se udavala. Živi sama i dani joj se polako krune, ispunjeni kuvanjem, heklanjem, posećivanjem rođaka i prijatelja kao i u dugim svakodnevnim šetnjama. I tako teče miholjsko leto omiljene glumice Klare Peić, koja je najbolji deo sebe i svog života poklonila boginji Taliji i Subotičanima.

ERŽIKA KOVAČEVIĆ

Rodila se u Subotici 1925. godine, tu je završila osnovnu i Žensku građansku školu. Kad je u jesen 1945. otvoren Dramski studio pri Hrvatskom narodnom kazalištu primljena je za slušaoca. Posle položenog ispita postaje 1. januara 1946. redovni član Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici. Već u prvoj sezoni igra Ninu u Cankarevom *Kralju Betajnovе*. Kritika je o tome zabeležila: »Nina — Jelisavete Kovačević vjerno je preživljavala osećanje bespomoćnosti duše od preživljenog straha, kao i osećanje navodnog terora, dok je ljubav naivne šiparice prilično nespreno izvela. Ima uslova za razvitak«. Kad je iduće sezone obnovljen *Kralj Betajnovе* kritičar je zabeležio sledeće: »Jelisaveta Kovačević u ulozi Nine dala je nekoliko potresnih momenata.« Te sezone igrala je Pere u Držićevom *Dundu Maroju*, Klaru u Šoovom *Pigmalionu*, Kristinu u Nušićevoj *Gospodi ministarki* i Ljubov Gordijevnu u komadu *Sirotinja nije greh Ostrovskeg*.

Kako je sve svoje role solidno ostvarila i pokazala izraziti smisao za lirske i dramske uloge, to je dobila stipendiju

i postala slušalac Zemaljske glumačke škole u Zagrebu (1947—1950). Školu je sa uspehom završila i na diplomskom ispitu iz glume dobila odličan. Dok je studirala u Zagrebu, igrala je Noru u istoimenoj Ibzenovoj drami. Na ispitnoj predstavi je sa zapaženim uspehom kreirala Evicu u Sterijinom *Kir Janji*. Posle završene glumačke škole bila je član Narodnog kazališta u Puli od 1950—53. Od značajnih rola u Puli joj je Rina u Nušićevom *Pokojniku*. U jesen 1953. došla je u Suboticu i ostala tu do danas.

U toku poslednjih dvadesetak godina ona je na sceni Narodnog pozorišta u Subotici ostvarila čitav niz zapaženih rola. Iako sama smatra da joj najbolje odgovaraju lirsko-dramske uloge, čini nam se da joj svaka uloga koje se prihvati potpuno leži. Jer ona poseduje neverovatnu moć transformacije i izvanredan senzibilitet da prodre u psihi kako seljanke tako i kraljice, vedre i obesne šiparice i nervno bolesne američke tinejdžerke, distingvirane opatice i sredovečne žene koja od dosade uzima ljubavnika.

Mada je već skoro trideset godina prisutna na sceni, Eržika Kovačević ne igra rutinski. Njene seljanke ne liče jedan na drugu, bunjevačke seljanke razlikuju se od seljanki Zorana Petrovića iz *Sela Sakula*, ili od ličkih iz komedija Pere Budaka, pošto svakom liku stvaralački prilazi i daje mu svojstvenu boju, kao i dikciju. Lepeza njenih glumačkih mogućnosti je vrlo široka: sa uspehom je dala čitav niz različitih ženskih likova, kao hladnu i uzdržanu Armanu u Molijerevim *Učenim ženama*, nežnu i osetljivu sanjalicu Loru u Vilijamsovoj *Staklenoj menažeriji*, ili lukavu malograđanku Ginu u Nušićevoj *Ožalošćenoj porodici*, dostojanstvenu Mariju Tereziju u Zagorkinoj *Gričkoj vještici*. Njena sestra Angelika u *Gospodi Glembajevima* zrači nekom nadnaravnom čistom i unutrašnjom lepotom, dok je kao žena Jona Gudmana u drami Irvina Šoa *Filip i Jona* gruba, reska; maltretira svoju okolinu, nezadovoljna tavorenjem i sirotovanjem u Bruklinu.

Najuspelija ostvarenja poslednjih godina su joj Olga u Čehovljevoj drami *Tri sestre*, *gospođa Deli* u Henlijevoj drami *Gđa Deli ima ljubavnika* i Koca u tragikomičnoj igri *Dolaziš opet*, *Adame* od Petka Vojnića Purčara. Kakve tri dispartatne uloge! Kao Olga od sestara najbliža je bila Čehovu. Pomalo umorna, zanesena i tiha, a u osnovi razočarana i tužna što joj se snovi tope i nestaju, a teško je živeti bez iluzija okružen grubostima svakidašnjice. Brilijantna je bila kao gđa Deli jer je uspela da dočara lik usamljene udate žene na pragu starosti, koja se svim sredstvima trudi da svoj život osmisli i nečim ispuni. Zato uzima mladog ljubavnika, gotovo dečaka od 17 godina. No kako nije uspela da stvori neki dublji odnos, posle ljubavne igre ona se oseća još jadnijom i usamljenijom. Ona je sa iskrenim žarom na sceni proživljavala razne vidove zanosa i nežno-

sti, bespomoćnosti i očajanja, da bi u završenoj sceni postala inkarnacija svih nesvaćenih i usamljenih žena današnjice. Njena Koca Trumbić, pijana poslužiteljka u nekoj salaškoj školi nedaleko od Subotice, ostvarenje je koje se pamti. Ona je snažnije i očiglednije svojom pojavom i životnom filozofijom, koja je zračila iz čitavog njenog stava, ilustrovala svu tragičnost salaške pustoši i postepenog propadanja nego svi intelektualci zajedno.

Eržika Kovačević, iako je uspela da ostvari čitavu galeriju raznolikih ženskih likova iz klasičnog i savremenog repertoara, ostala je ipak nekako u senci. To svakako boli, ali se ona smeši, ne žali se, ne galami, ne viče, već i dalje od srca stvara.

GEZA KOPUNOVIĆ

Više liči na poslovnog čoveka — onako stabilan i nabijen, siguran u sebe i pomalo razmetljiv, nasmejan i raspoložen — no na glumca, i to komičara, jer takvi glumci su obično u privatnom životu tmurni i tužni. Uvek u pokretu i nekoj akciji, vrlo je preduzimljiv. Rođeni je optimista, pa iz čitave njegove pojave simpatičnog debeljka zrači životna radost i svojevrsni šarm.

On čvrsto stoji na zemlji, oseća miris ravnice, njenu snagu i lepotu duboko nosi u sebi, a voli i dobro poznaje ljude, nikle na njoj, a pogotovo Bunjevce i njihovu tradiciju, običaje i folklor. I to mu je pomoglo da se s toliko dostojanstva i samouverenosti, vedrine i čovečnosti izvaja i na sceni oživi lik Babijana Lipozenčića, starovremenskog Bunjevca i lančoša iz poznate pripovetke Veljka Petrovića — *Salašar*. On već godinama na Žetvenim svečanostima »Dužijanca« predstavlja domaćina, ponositog i zadovoljnog bogatom žetvom. Ali kao da mu je više prirastao za srce od

gazda Babijana siromašni Č'a Bono, koji je u njegovoj interpretaciji težak kao masna bačka crnica, širokogrud kao prostrana ravnica. Rad na gazdačkoj zemlji, druženje s vтром, kišom i sušom, i siromaštvom, duga i gorka iskustva, stvorila su od Č'a Bone mudru i vedru starinu, koji život prima onakav kakav je. Zna da se veseli i raduje malim stvarima, od čega se život siromašnog paora i sastoji. Gezin Č'a Bona, je kamen stanac, sličan Anteju koji svoju snagu crpi iz zemlje što je svojim znojem gnoji.

Geza se kao zreo glumac afirmisao prikazajući lik tipičnog starovremenskog seljaka Bunjevca, i to salašara. U detinjstvu se, međutim, prvi put pojavio na sceni kao car. Da, car Ćira. Geza se i danas sa ljubavlju seća svog učitelja četvrtog razreda osnovne škole, Milana Čičovačkog, koji je u njemu probudio interes za glumu. I posle više od četrdeset godina u njemu je još živo sećanje na taj divni trenutak, kad se igrajući šegrta Ćiru, odjednom probudio kao car. I osetio da je zaista car, te ga je radosno zaigrao. Taj prvi stvaralački zanos i čin, taj nezaboravni trenutak kad odjednom postaješ neko drugi, kad se oslobađaš sebe i živiš jednim punijim i bogatijim životom, ostao je trajno u njemu, i odredio čitavu njegovu budućnost. Već od svoje šesnaeste godine sudeluje u radu raznih amaterskih družina, kojih je između dva rata bilo sijaset u Subotici. Iz tog doba ostala mu je u prijatnom sećanju uloga Milana u *Seoskom loli*, 1937.

Član Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici postaje 1949. kad se vratio iz Armije. Za dvadeset i pet godina ostvario je na subotičkoj sceni preko stotinu uloga, koje glavnih koje epizodnih. Iako je po vokaciji rasni komičar, ogledao se sa uspehom i u dramskim rolama.

Geza Kopunović je glumac elementarne snage i vehementnog temperamenta, jake inteligencije i bogate percepcije — osobine neophodne za komičara. On sjajno zna da na sceni oživi razne prevarante, neradnike, izelice i smutljivce, koji se goje i žive na tuđoj gluposti. Ne ide u red onih komičara koji ukočenom i nepokretnom fizionomijom postižu efekat i buru smeha, kao Baster Kiton. Naprotiv, on je uvek nasmejan, sav sija od zadovoljstva, a oči mu igraju kao na zejtinu. Pa i kad zaplače, izaziva smeh jer on je u svojoj biti šeret. Dovoljno je ponekad samo da se pojavi na sceni pa da u sali odjekne smeh.

Kad sam mu u razgovoru spomenula kako je bio izvanredan kao Sava Savić u Nušićevoj *Protekciji*, Mita u Sterijinom *Laži i paralazi*, Pop Ćira u Sremčevom *Pop Ćiri i pop Spiri*, slepac Pantelija u Okrugićevoj *Saćurici i šubari*, Tobijsa u Šekspirovoj komediji *Bogojavljenjska noć*, on me je prekinuo i rekao da je dosad ostvario svega pet zrelih i zaokrugljenih likova, i to: Bolta, Švejka, Jaga, Olivera Krauna i Doktora Čebutkina.

Geza je Boltu dao scenski lik, udahnuo život, dogradio ga, i nadgradio svojim talentom, stvorio neodoljivo simpatičan lik seoskog neradnika i izelice, smutljivaca i šereta. Igrajući u toku deset godina (1960—1970) Bolta, zabavljao je i oduševljavao široku publiku. No Geza se nije ponavljao. On je kao pravi umetnik stvaralački prišao liku Bolte, gladio neravnine i dopunjavao ga bogatijim novim detaljima, bojio i senčio novim nijansama, i tako ostvario originalan i privlačan lik, pun sočnosti i životne radosti, u kome se prepliću crte infantilnosti i bezazlenosti sa šeretlukom i iskonskom životnom mudrošću. On je lik Bolta uspeo da zaokruži i probudi, davši mu jednu dublju ljudsku rezonancu, kad u smehu zatitra i suza. Geza se tako saživeo sa Boltom da ni danas ne može da ga se konačno oslobodi. Na sceni ponekad, kad se i ne nada, iz njega progovori Bolto. On se kao Pigmalion zaljubio u svoje delo, pa mu ono čak i smeta u daljem stvaralaštvu.

Kao što je san svakog dramskog glumca da bar jednom zaigra Hamleta, tako i svaki rasni komičar želi da se uhvati u koštac sa kompleksnim Hašekovim antiherojem, Švejkom. Geza je sa iskrenim zanosom, s ljubavlju i s puno ozbiljnosti prišao radu na liku Švejka. I uspeo je da dočara lik duhovitog spadala, koji kad god zaželi uspe da nasamari vlast crno-žute monarhije. Jer Gezina komika odgovara Švejkovom liku, sočna je i izvorna, životna i punokrvna. Gezin Švejk se budalasto nasmejanim i bezazlenim licem, vešto i smišljeno se provlači kroz sve peripetije rata, služeći se šeretlucima čoveka iz naroda. Ne samo u Subotici, no i u Osijeku i Vinkovcima, Geza je dobio pohvalne kritike.

Geza se ogledao i na Šekspiru, pored Tobije igrao je i Jaga. On smatra da je uz pomoć reditelja Bore Hanauske uspeo da realizuje svojevrsnog Jaga, okretnog i spretnog, sebičnog i pakosnog. Istakao se i u epizodnoj roli Grobara u Hamletu. Za tu ulogu je i nagrađen na XVII susretu vođanskih pozorišta u Vršcu.

Veliko iznenađenje predstavljao je Oliver Kraun u Gezinoj kreaciji (u drami Irvina Šoa *Lusi Kraun*). Geza se tako ubedljivo transformisao u Olivera Krauna, elegantnog i otmenog poslovnog čoveka Amerike, da ga mnogi redovni posetioци pozorišta u prvi mah nisu prepoznali. Ovom uspelom dramskom rolom on je istinski i duboko ganuo i uzbudio gledaoce u 2. činu, kad pred odlazak u rat, doživljava ličnu dramu. Za uspeo ostvarenje ove dramske role, kako kaže, ima da zahvali reditelju Milanu Bariću, koji je vrlo studiozno s njim radio.

Starog lekara Čebutkina, pijanca i promašenog čoveka iz Čehovljeve drame *Tri sestre*, Geza Kopunović je ostvario s mnogo suptilnih i tananih nijansi. Sam o tome kaže: »Plemeniti i nesrećni Čebutkin bio mi je vrlo drag«. I nastavlja: »Doktor, ma koliko da je složen, ljudski mi je blizak. Tre-

ba mu samo iskreno prići, osetiti ga, i razumeti Čehova, pre-pustiti mu se, i ništa ne izmišljati. On mi je čak bliži i od mno-gih komičnih uloga«. Zapaženo, i u čehovljevskom duhu Geza je kreirao Šefa železničke stanice u nekom malom mestu bogu iza leđa, u lirskoj komediji Mihaila Sebastijana *Bezime-na zvezda*.

Poslednjih godina Geza je postao popularan na radio-ta-lasima jer je za Radio-Suboticu spremao emisiju *Martin i Tona*, koja je emitovana nedeljom u 11 i 30. On ja sam pi-sao tekstove, režirao i glumio s Kaćom Bačlijom. To je bila neka vrsta angažovanog humora, jer je sa ženom Tonom komentarisao aktuelne događaje, kao i razne dogodovštine sa okolnih salaša i naselja. Osim toga Geza je vrlo spretn voditelj i organizator priredbi za selo. Pri organizovanju Pozorišne komune dao je takođe svoj doprinos, kao njen prvi sekretar.

Geza Kopunović je glumac izvornog talenta, niklog iz ove ravnice, koji svojom punokrvnom i jedrom komikom sa scene širi optimizam i životnu radost, već više od četvrt veka.

Geza Kopunović je odlikovan Ordenom rada sa srebrnim vencem 1971. a dobitnik je i Oktobarske nagrade Subotice 1967. godine.

PETAR RADOVANOVIĆ

Po svom habitusu, visok i tanak, sa fino rezanom glavom i tužnim tamnim očima, bio je kao predodređen za dramske role i romantične ljubavnike, a on se po svom unutrašnjem porivu opredelio za karakternu komiku. I u tom fahu postigao visok umetnički domet. Za više od deset godina na subotičkoj sceni ostvario je preko pedeset uloga, dramskih i komičnih, glavnih i epizodnih, kao što to biva u provincijskom pozorištu. Igrao je kraljeve i obične katane, plemiće i vodonoše, mudrace i dvorske lude, doktore prava i domaće pokućare. Ali ne sa istim žarom i umetničkom snagom, pošto mu najviše leže i odgovaraju uloge malih i bednih, poniženih i uvređenih, izgubljenih i pometenih u životu. Svi oni koji nisu uspeli, bliski su njegovom srcu, on saoseća s njima, pa se zato kroz njegovu fino nijansiranu komiku provlači tragični zvuk skrivenog bola i naslućuje ljudska drama.

Najviši domet dosad je postigao kao Učitelj u komadu Ive Brešana *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja*. Za

tu ulogu dobio je nagradu novinara na Danima komedije u Svetozarevu 1972, i prvu nagradu na XXII susretu vojvođanskih pozorišta u Zrenjaninu. Mata Milošević, predsednik žirija na XXII susretu, kad se upoznao s njim, uputio mu je nekoliko laskavih reči i upitao ga u čijoj je klasi završio Akademiju, jer ga se ne seća. Petar Radovanović se skeptično nasmešio i rekao: »Ja Akademiju ni video nisam«.

Da, Petar Radovanović spada u plejadu onih naših divnih i talentovanih glumaca čija je akademija bio život i provincijske daske. Rodio se 1927. u selu Lapotincima blizu Leskovca. Detinjstvo mu je proteklo u bedi i siromaštvu bez zračka radosti. Dok su njegovi drugovi za vreme školskog raspusta išli na letovanje, on je dirindžio kod seoskih gazda od jutra do mraka. Njegov život, kako sam kaže, počinje od oslobodilačke borbe 1941. Radovanovićev uži zavičaj Pusta Reka u vreme nemačke okupacije za vreme drugog svetskog rata ulazio je u red slobodnih teritorija. Nemci su tamo samo s vremena na vreme upadali i odmah se povlačili. Dok su očevi vodili borbu na frontu Puste Reke, sinovi — još dečaci, išli su od kuće do kuće, skupljali oružje, pa ga posle odnosili na front. Godine 1943. šesnaestogodišnji Petar i sam odlazi u partizane. Prvo je vršio dužnost kurira a kasnije je određen u Dramsku sekciju. I tu, u partizanima, rodila se njegova ljubav za pozorište. Dramska sekcija bi se po mesec dana povlačila i spremala program, uglavnom od skečeva, a posle je po dva meseca obilazila teren i davala predstave. Na tri konjića bila je natovarena cela imovina Dramske sekcije. Kako bi stigli u neko selo, odmah su na ledini dizali šator i pozornicu. Čak su imali i svoju stražu koja ih je pratila i čuvala za vreme predstave, jer su posećivali i sela na neoslobođenoj teritoriji.

Posle rata završio je nižu gimnaziju u Leskovcu. Želeo je da se potpuno posveti glumi. Otac nije bio u mogućnosti da ga školuje, te je teška srca otišao u železnički tehnikum, kao državni pitomac. Iako je po završetku škole dobio službu u Beogradu, posao na železnici mu se nije sviđao, stalno je mislio na pozorište. Posle nešto više od godinu dana rada napušta Beograd i javlja se na audiciju u Gradskom narodnom pozorištu u Leskovcu 1951. Imao je već na početku sreće, debitovao je kao Hljestakov u Gogoljevom *Revizoru*, i to sa uspehom. Te, prve, sezone ostvario je još nekoliko zanimljivih rola: Velimira u Nušićevoj komediji *Dr*, Muhamila u Dimićevoj *Zulejki* i Arhiđakona u *Bogorodičinoj crkvi* Viktora Igoa. Do dolaska u Suboticu bio je nekoliko godina član Narodnog pozorišta u Kosovskoj Mitrovici i Prištini. Iz tog vremena u sećanju su mu ostale uloge Jaga u Šekspirovom *Otelu* i Manulaća u Sremčevoj *Zoni Zamfirovoj*.

Kada je u jesen 1963. došao u Suboticu, Petar Radovanović je bio već formiran i zreo glumac, u najlepšim godinama, kada se punim plućima diše na sceni. Debitirao je

u komadu Vere Panove *Kako si momče?* u ulozi protogoniste Miška. U prvo vreme ostvario je još izvestan broj likova mladića, kao Laerta u *Hamletu*, Hipolita u *Fedri*, Maneta u *Zoni zamfirovoj*, Senječku u *Tuđem detetu*, Rošina u *Devojci s pegavim licem*, obojivši ih poezijom mladosti u kojoj se životna radost prepliće s tihom setom.

Iako sebe lično ne smatra dramskim glumcem, Petar Radovanović je kreirao i nekoliko snažnih dramskih rola, kao Doktora u dramizaciji Krležinog romana »Na rubu pame ti«, Tomasa Mora u Boltovoj drami *Pravi čovek Tomas Mor* i Vodonošu Vanga u Brehtovom *Dobrom čoveku iz Sečuana*. On ima naročiti afinitet za domaće pisce pa je Mitketa u *Koštani* dao s dubokom i teškom setom, bez patetike, jednostavno i dirljivo. Lični doživljaj iz borbe svakako je doprineo do mladog ranjenog borca u Vukovićevom dramizovanom romanu *Mrtvo duboko* oživi s toliko tananih detalja i oboji s toliko nežnosti i lepote. On lično smatra da mu je najuspelija dramska rola epizodna ličnost Miljan pokućar u Subotičevoj *Prozivci*.

Petar Radovanović ne dolazi u red veselih i bučnih komičara (kao Čkalja ili Milan Ajvaz), čija sama pojava na sceni razvlači usta na smeh. On je komičar tužnog lika — podseća na Žan Luja Baroa iz filma *Deca Raja*, pogotovo kao dvorska luda Fest u Šekspirovoj komediji *Bogojavljen-ska noć* i u Komaninovoj drami *Pelinovo* u ulozi ludog Rogana. U njegovoj komici pored estetskog veliki značaj ima i etički momenat, ponekad čak i prevagne. Svi one koje drugi gaze, preko kojih je prešla istorija, koje su otpisali, dragi su njegovom srcu: on saoseća s njima jer su mu bliski. Tako je njegov Perčihin iz drame Gorkoga *Malograđani* od prve osvojio publiku, jer je Perčihinu, skitnicu i ljubitelju ptica, dao divnu plemenitost i širinu pesničke duše, oboga-tio ga humanošću i neobičnom toplinom.

U Radovanovićevoj interpretaciji propali vitezovi, muževi papučari, razne prišipetlje i ližesahani, pored smeha izazivaju i sažaljenje, često je smeh začinjen suzom. On uranja u lik, spori se s piscem, dok mu konačno ne poveruje. A onda tek počinje da ga prevazilazi, da liku daje jednu dublju rezonancu i širi značaj. O tome nam svedoči propali vitez Ripafrata u Kalderonovom *Sucu zalamejskom*, profesor Kuligin u Čehovljevoj drami *Tri sestre*, Ljapkin — Tjapkin u Gogoljevom *Revizoru*, smešni ljubavnik Vilbos u Anujevoj drami *Pokus ili kažnjena ljubav*. Svim tim likovima Petar Radovanović udahnuo je i tragično-ljudskog, i humanizovao ih na izvestan način, a pored individualnog dao im je i opštiji značaj. Propali vitez Ripafrata, ukočena marioneta, odjednom nam se ukaže kao inkarnacija svega što je preživelo svoj vek. Ili frazer i glupak, profesor Kuligin, zaljubljen u svoju ženu do pseće poniznosti, nespretn i nesnalažljiv, bio je istovremeno i smešan i žalostan. Taj nekomunikativni ču-

dak, krut, zaokupljen sobom, koji kao da nikog ne vidi, samo sipa fraze i nekako čudno diže noge u kolenima, bez sluha za svoju okolinu, nije bio samo Mašin muž, u interpretaciji Petra Radovanovića već i pedagog kakvog smo i mi sretali, kao i mnoge generacije, suv i didaktičan, koji je mnogima život zagorčio. Pa ipak takav kakav je budi simpatije.

No Petar Radovanović tek u domaćem repertoaru postiže visok umetnički domet. Njegov Sindikalni funkcioner u *Vatri* Ivana Ivanca, ili Provalnik u *Ponoćnoj provali* Miroslava Mitrovića, ili Baron Golić u Sterijinom *Laži i paralaži* ili ujka Blagoje u Nušićevoj komediji *Dr prava* su remek-dela glumačke veštine. Svoj talenat velikog glumca komičara potvrdio je i kao kapetan Jerotije u originalnoj i slobodnoj postavci *Sumnjivog lica* u režiji Ljubiće Ristića.

Bednu kreaturu starovremenskog nasilnika i predstavnika vlasti prikazao je, bolje reći predstavljao, jer je uspeo da zauzme kritički stav prema liku, sa sjajnim smislom za parodiju. U nekim scenama, zauzimajući napoleonovski stav, delovao je fantastično groteskno. Za ovu ulogu dobio je *Zlatan venac* na Festivalu malih i eksperimentalnih scena u Sarajevu u proleće 1976.

Veliki umetnik i majstor scene, Petar Radovanović je zbog slabog zdravlja otišao u penziju krajem 1974/75 sezone, ali se još pojavljuje na pozornici u predstavama u kojima je ranije igrao. Nadajmo se da će se oporaviti i uskoro vratiti pozorištu, kome je celog sebe dao, i sagoreo na radu.

LASLO PATAKI

Razvoj i rast Drame na mađarskom jeziku Narodnog pozorišta u Subotici tesno je povezan sa rastom i sazrevanjem umetničkog talenta Lasla Patakija, jednog od velikana jugoslovenske scene. I on i Drama na mađarskom jeziku ove, 1975, godine, slave tridesetogodišnjicu umetničkog rada.

Među entuzijastima koji su se u jesen 1945. okupili i udarili temelje Mađarskom narodnom pozorištu bio je i Laslo Pataki. Pošto je već imao za sobom deset godina amaterskog staža, to se prihvatio režije prvog komada *Boszorkánytánc* (Ples veštica ili Vrzino kolo) Bele Balaža, kojim je 29. oktobra 1945. svečano otvoreno Mađarsko narodno pozorište u Subotici. U prvo vreme bavio se više režijom nego glumom. Ali je kasnije došao do saznanja da mu gluma pruža više mogućnosti da se izrazi, pa joj se potpuno posvetio.

Rodio se u Subotici 1916. Tu je završio gimnaziju, a u Zagrebu je studirao medicinu do 1939, zatim je služio vojску u oficirskoj školi u Sarajevu i Bihaću. Kada je izbio

rat u aprilu 1941, dopao je nemačkog zarobljeništva. Posle povratka iz zarobljeništva 1942. godine zaposlio se u Subotici kao računovođa. Rat ga je omeo da postane lekar, a oslobođenje prekinulo službeničku monotoniju, dajući mu krila da poleti u veliku avanturu večnog i nemirnog traženja što adekvatnijih sredstava da oživi i donese na scenu desetine i desetine ličnosti.

Pozorište je zavoleo još u detinjstvu. Dok su druga deca jurila loptu, on je u vinogradu svoga sestrića organizovao s decom razne predstave. Kasnije je bio član raznih amaterskih družina, i kao student u Zagrebu, i kao vojnik u Sarajevu, i član Népköra u Subotici.

Svojom markantnom pojavom, izrazitom i lepom krojenom glavom, tamnim i dubokim glasom, urođenom elegancijom i izvanrednom dikcijom, bio je kao predodređen za scenu. A talenat i radna disciplina, uz iskrenu ljubav prema pozorištu, spojeni sa izvanrednom senzibilnošću i bogatom imaginacijom, omogućili su mu da postigne visok umetnički izraz pri kreiranju pojedinih likova. Živa inteligencija i velika doza racionalnosti omogućili su mu da uvek odabere pravi ton i izraz, da nikad ne zastrani i ne pretera, niti da pribegava lakim i efektnim rešenjima. Likovi koje kreira iznedreni su i deluju kao od kamena rezani. Stvaranju pojedinih likova ne prilazi rutinski — već stvaralački, polako i strpljivo ih teše i vaja. On svakom liku, kako sam kaže, prilazi nevino i čisto. Prvo ga intuitivno oseti. A kad je seme bačeno, kao u narodnim bajkama, odjednom drvo počinje da raste, da buja, da se grana i zaogrće lišćem. I zato su svi njegovi likovi tako svojevrsni i sugestivni, a istovremeno sočni, živi i ubedljivi. U liku koji donosi oseća se i prošlost i društvena sredina, i tradicija i preci, koji u njemu još uvek žive. To je naročito došlo do izraza u njegovim herojskim ulogama iz nacionalne prošlosti, kad predstavlja staro gospodstvo i plemstvo, crkvene velikodostojnike, mudre i ponosite, čvrste i nepokolebljivo ukopane u rodnu zemlju. Svojom pojavom i glasom kao da je predodređen za epski teatar. No u njemu je vrlo jaka i lirski žica, koja zna tanano i bolno da zatreperi, kad iz njega progovore razočarani i životom pregaženi likovi iz drama Judžina O'Nila ili Tenesija Vilijsa. Taj spoj lirskog i epskog omogućili su mu da u poslednje vreme ostvari nekoliko zapaženih kreacija, kao na primer Romula u Direnmatovom *Romulu Velikom*, Don Kihota u *Vitezu od La Manče* Vasermana i Lija, i Jova u istoimenoj drami Ferenc Tota.

Iako sve svoje uloge voli, kao da su mu deca, i teško ih izdvaja, ipak prednost daje Romulu i Jovu.

Njegov Romul, sit komedije rastovanja i prolivanja krvi, pomalo već umoran, istinski zna da uživa u malim i običnim stvarima. Treba videti s kakvim zadovoljstvom jede jaja od svojih kokošaka i razgovara sa slugom o njima, ili s

kakvom pažnjom sluša ćerkinu priču o ljubavi. Ispod nje-gove jednostavnosti naslućuje se visoka kultura, plemenita širokogrudnost, golemo iskustvo i duboko poznavanje čoveka i njegovih slabosti. Njegova nonšalantnost i bezbrižnost u trenutku kad se ruši carstvo pokazuje da je iznad svoje okoline obuzete strahom, i pridaje mu oreol veličine. Veliki glumac, Laslo Pataki, uspeo je svojom moćnom igrom da na dočara Romula Velikog, kako ga je zamislio Direnmat.

S druge strane Jov u interpretaciji Lasla Patakija nosi u sebi nečeg drevnog i iskonskog. U njemu kao da su se natoložile patnje čovečanstva kroz vekove do naših dana. Pa kad je odjednom to napaćeno čovečanstvo progledalo, kroz Jova se pobunilo protiv svemoćnih i nepravednih bogova, i nebeskih i zemaljskih.

Njegov Don Kihot, taj nesrećni i neshvaćeni vitez tužnog lika, zrači detinjom bezazlenošću i golemim optimizmom, zanesen plemenitom idejom da spase čovečanstvo. U njegovoj igri stalno se prepliće tragično i komično. On je smešan i tužan u svojoj bespomoćnosti.

Velik dramski umetnik Laslo Pataki i te kako ima smisla i za komiku: voli da se razigra i da zabavlja publiku. Sjajan je bio Šandebiz u Fejdovom vodvilju *Buba u uhu*, Direktor cirkusa u komediji Dežea Kelera *Otmica Sabinjanki* i Ivan Grozni u istoimenoj komediji Bulgakova. On bi čak rado igrao, kako kaže, i u opereti, ali mu se za to u Subotici ne pruža prilika. Posедуje sve kvalitete za operetu, čak i za mjuzikl. Elegantan je i nonšalantan, s finim nervom za komično, pesmu i ples. U Budimpešti je gostovao pre nekoliko godina u Letnjoj pozornici u komadu *Čarlijeva tetka* i opereti *Gülbaba*.

Laslo Pataki naročito ima talenta i smisla za recitovanje, pa već trideset godina nastupa na mnogim proslavama i godišnjicama. Gostovao je i u Teatru nacionalne drame u Beogradu, svojevremeno dve večeri, sa poezijom — Đule Ilea i postigao zapažen uspeh.

U toku svog tridesetogodišnjeg umetničkog rada u Subotici ostvario je preko stotinu uloga, koje glavnih koje epizodnih, i oko četrdesetak režija. No s tugom i neskrivenom setom konstatuje da nikad nije imao prilike da igra Šekspirovim dramama, pa veselo dodaje da bi i danas s velikim zadovoljstvom kreirao Hamleta i Otela.

Za svoja zapažena umetnička ostvarenja dobio je mnogobrojna priznanja i nagrade, i to: *Prvomajsku nagradu* 1962, *Oktobarsku nagradu grada Subotice* 1964, *Orden zasluga za narod sa srebrnim vencem* 1971, *Sterijinu nagradu* za ulogu Jova 1973, kao i veći broj nagrada na susretima vojvođanskih pozorišta.

Osećajući efermnost glumačkog poziva, Laslo Pataki se u trenucima predaha bavi i slikanjem pejzaža i pisanjem

poezije. Smrti se ne plaši, ali s tugom i setom razmišlja o zaboravu, koji je pokrio već nekoliko njegovih divnih prijatelja-glumaca. Verujemo da je Laslo Pataki svojim umetničkim doprinosom osigurao sebi ugledno mesto u istoriji pozorišta ne samo Vojvodine, već i Jugoslavije.

MARIJA ČEH-SABO

U jesen 1973. Drama na mađarskom jeziku Narodnog pozorišta u Subotici prikazuje Čehovljevog *Galeba* u kojem veliku glumicu Arkadinu tumači Marija Čeh-Sabo, nesrećnog pak Sorina, pored kojeg je život neprimetno prošao, njen muž Ištvan Sabo, a delo je postavio na scenu njihov sin Ištvan Sabo — Mlađi, koji je već imao čast da učestvuje na XVIII Sterijinom pozorju, kao reditelj *Jova Ferenca Tota*. Dakle, jedna kompletna umetnička porodica bez koje se već trideset godina ne može zamisliti scenska produkcija na mađarskom jeziku u subotičkom pozorištu.

Marija Čeh-Sabo se rodila u Kikindi 1916. i tu je završila Žensku građansku školu. Prve korake na sceni učinila je u biblijskom komadu *Bludni sin* u okviru Hrišćanske zajednice mladih pod rukovodstvom evangelističkog sveštenika Konečnog. Tom prilikom se i upoznala sa svojim budućim mužem, koji je bio član amaterske sekcije *Gazdaköra*, gde se najradije igrao Nušić. Između dva rata amaterizam je

cvetao u Kikindi, kao i danas, te su tu oboje zavoleli svetlosti pozornice.

Kada se u jesen 1945. osnivalo Mađarsko narodno pozorište u Subotici, i Marija i Ištvan Sabo došli su na audiciju, koja je održana 1. oktobra u Népköru. Oboje su primljeni, i ostali su verni kući do danas. I Marija i Ištvan Sabo dolaze u red onih naših glumaca čija je akademija bio život i svakodnevna iskustva koja se stiču na sceni radom, pa su postepeno i sigurno ulazili u tajne zanata i formirali se u profesionalce visokog ranga, noseći u sebi i onu naivnu i romantičnu ljubav amatera. Njihov sin je otišao korak dalje: završio je Pozorišnu akademiju u Beogradu. I tako su bivši radnik i domaćica ušli u istoriju mađarskog pozorišta u Jugoslaviji, zahvaljujući koliko talentu, toliko i stalnom i upornom individualnom radu.

Marija Čeh-Sabo ima habitus za glumicu, Srednje visine, skladno građena, dinstingviranog ponašanja, mila i ljupka, pravilnih crta i s dva uvek nasmejana plava oka, zrači i danas vedrinom i jednim neodoljivim šarmom. Ona nije glumica vehementnog i snažnog temperamenta, već tananog senzibiliteta sa fino razvijenim osećanjem mere i samokritike. Ta samokritičnost joj je pomogla da u prvi mah oseti sve praznine u svom opštem i profesionalnom obrazovanju i da ne klone, već da se sistematski obrazuje. Pohađala je Studio pri Mađarskom narodnom pozorištu, učila dikciju i literaturu, posećivala mnogobrojne vežbe, mnogo čitala i uzimala časove iz glasovira i pevanja. I tako je, kroz učenje i uporni i neprestani rad, pomogla razvoju svog glumačkog talenta i formiranja svoje ličnosti. U njenom temperamentu istovremeno su prisutni i emocionalnost i racio, koji joj ne dozvoljava da ide na jeftine efekte. Te dve osnovne komponente njenog temperamenta pomažu joj da polako i sigurno ulazi u psihu i dušu raznih ženskih likova, dijame-tralno različitih, i da ih oživi s jednim izvanrednim skladom i prozračnom lepotom. U tome je njena osobenost, i njena snaga. Ljubav prema pozorištu, lična ambicija i velika radna disciplina pomogli su Mariji Sabo da se formira u skladnu glumačku ličnost, koja vas na prvi pogled ne fascinira, ali koju vremenom morate zavoleti zbog iskrene i poštene igre.

Debitovala je u *Sumnjivom licu* u ulozi nestašne i zaljubljene Marice, a odmah zatim igra bolešljivu i nesrećnu Zofi u drami Đule Haja *Tiszazúg*. U prvoj sezoni nastupila je još u nekoliko predstava u epizodnim ulogama, da bi već u idućoj sezoni kreirala glavnu ulogu u Molnarevom *Liliomu* — Juli. Kritika ju je od prvog nastupa osula pohvalama, a publika s radošću prihvatila. U tom prvom periodu ostvarila je nekoliko značajnih i zapaženih dramskih rola, kao Juliju u Strindbergovoj *Gospođici Juliji*, majku u Ibenovim *Avetima* i majku u Lorkinoj *Krvavoj svadbi*. Međutim, ima-

la je uspeha i u komedijama, štaviše Jožef Šulhof je pisao: »da je Marija Čeh-Sabo jedna od najboljih subreta u Jugoslaviji« posle *Vašara devojaka* Viktora Jakobija («Magyar Szó», 1951. 29/IV br. 101). Dijapazon njenog talenta je vrlo širok i raznovrstan. Suptilnom poezijom obojila je Meri u Dikensovom *Cvrčku na ognjištu*, sa zavodljivom ženstvenošću kreirala Rinu u Nušičevom *Pokojniku*, životno ubedljivo je sugerirala nesrećnu pijanicu Nataliju u *Vasi Željeznoj* Maksima Gorkog, dok je za Reginu u *Malim lisicama* Lilijan Helman našla odgovarajući oblik oholnosti, pod kojim se krila teška unutrašnja drama. Velika je bila kao Majka Hrabrost po unutrašnjem htenju i prkosu, trgujući i gurajući svoja kola kroz opasnosti rata i usput gubeći svoju decu, ali i nenadmašna Meri u O'Nilovom *Dugom putovanju u noć*.

Kao svoje najbolje ostvarenje lično smatra Gospođicu Juliju u istoimenoj Strindbergovoj drami, a ja bih, međutim dala prednost Meri Tajron u drami *Dugo putovanje u noć*. Marija Sabo je promašenost i očajanje Meri Tajron ostvarila majstorski suptilno. Od svoje pojave na sceni pa do kraja predstave ona je, zanesena i sobom okupirana, izgubljena i preplašena, nalazila uvek pravi izraz za mnogobrojna svoja raspoloženja, koja su se smenjivala pod uticajem droge. Bila je čas ushićena i detinjasto vesela, čas nestrpeljiva i nervozna, čas gorka i rezignirana, da bi se trenutno preobrazila u nestašnu devojčicu što evocira prošlost. Njena bespomoćnost imala je u sebi poezije i lepote i podsećala nas je na krhkost cveta. Ovom kreacijom zaista se potvrdila kao glumica visokog umetničkog potencijala.

Kao mlada želela je da igra Ofeliju. U pozorištu joj se nije pružila prilika, ali je zato na radio-talasima Novog Sada uspela. Televizijskim gledaocima se sa zapaženim uspehom predstavila u seriji »Izdanci iz opaljenog grma« Veljka Petrovića u dramatisaciji i režiji Eduarda Galića. U prvoj epizodi »Talog« igrala je glavnu ulogu, staru Mađaricu, sa Slavkom Simićem. Sa žalošću konstatuje da joj se izgleda neće pružiti prilika da igra majku u drami »Drveće umire uspravno«. Sa bolnim prizvukom izjavljuje da do danas nije dobila ni jednu nagradu jer su na festivale uvek išle predstave u kojima ona nije učestvovala, a i Oktobarska nagrada grada Subotice, kome je dala pola svoga života i najvredniji deo sebe, mimoilazila ju je do sada.

Tokom sezone 1975/76. otišla je u penziju.

IŠTVAN SABO

U Subotici često možete sresti dobrodržećeg šezdesetogodišnjaka markantnih crta, skoro bez sedih, kako zamišljen i zadubljen u sebe polako korača i zastane, pa glasno izgovori nekoliko reči. To je Istvan Sabo, glumac, i jedan od stubova Drame na mađarskom jeziku Narodnog pozorišta u Subotici. On je, kao i obično okupiran nekom novom ulogom i traži onaj pravi izraz danima, dok ga najzad ne uhvati. Kopa i prebira po sebi, ponavlja i vaga i po dvesta puta, a retko kad je potpuno zadovoljan sobom. Ni na ulici ne može da se oslobodi razmišljanja i oblikovanja nove uloge, ni posle trideset godina rada u profesionalnom pozorištu. Ono što je u mladosti propustio želi da nadoknadi jer, kako kaže, glumac postaje i izrasta samo kroz ozbiljan i prilježan rad.

Rodio se u Budisavi 1910. Otac mu je bio železničar, pa su se često selili i živeli uglavnom u malim mestima. Stoga je završio samo osnovnu školu. Kad su najzad stigli u Pančevo, već je prerastao za gimnaziju. Završio je kolarski

zanat. Kad su se konačno nastanili u Kikindi, nije se mogao zaposliti u svojoj struci, pa je onda izučio tesarski zanat, kojim se bavio do 1945.

Sa pozorištem se dosta kasno upoznao. Tek u osamnaestoj godini prisustvovao je jednoj amaterskoj predstavi u Kikindi, pa je i sam zaželeo da glumi, ali ne iz nekih umetničkih razloga već više zbog društva. U to vreme su u Kikindi radile tri amaterske grupe na mađarskom jeziku, i to pri Gazdaköru, pri Trgovačkoj komori i pri evangelističkoj crkvi. On se odlučio za Gazdakör. Već svojim prvim nastupima privukao je pažnju i publike i rukovodstva Gazdaköra. Tek u svojoj dvadesetoj godini prvi put je video jednu predstavu profesionalnog pozorišta, i to Panjolv *Topaz* prilikom gostovanja Narodnog pozorišta iz Beograda. Bilo je to od presudnog značaja za njegov dalji životni put. Tada se u njemu javila neodoljiva želja da i sam postane umetnik. Zato je pri ostvarenju pojedinih uloga nastojao da što dublje prodre u bit lika i sa uspehom je davao čitav niz kompleksnih likova. Tada je rukovodstvo Gazdaköra rešilo da ga školuje. Počeo je privatno spremati gimnaziju; plaćali su mu profesore. Za godinu dana položio je dva razreda, u međuvremenu se zaljubio, i oženio. Izgleda, nikako mu se nije dalo da završi srednju školu. Njegovi univerziteti su bili život, kako kaže Gorki.

Kad se u jesen 1945. prijavio na konkurs Mađarskog narodnog pozorišta u Subotici, imao je već sedamnaest godina amaterskog staža. Primljen je i debitovao je već u prvoj predstavi, u *Plesu veštica* Bele Balaža, kao narednik. Ostao je veran kući do danas i u toku trideset godina ostvario je preko sto uloga. U početku je tumačio čitav niz glavnih rola, ali su ga kasnije mlađe snage potisle, pa je postao epizodista, vrlo cenjen i zapažen po svojim sjajnim kreacijama.

On je karakterni glumac, širokog dijapazona. A kako potiče iz malograđanske sredine, kako sam kaže, to mu najbolje leže likovi malih, beznačajnih i promašenih malograđana. On u tančine poznaje njihov način mišljenja, njihov život, njihove poroke, vrline i uske vidike u kojima se kreću. Zato uspeva da ih oživi na sceni sa dobro i vispreno nađenim detaljima. Sa zapaženim uspehom kreirao je čitav niz malograđana u komedijama mađarskih pisaca, ali je pokazao svojevrstni smisao i za Nušičeve likove. Izvrsno je dao Tasu u *Sumnjivom licu*, a za Spasoja u *Pokojniku* dobio je 1952. nagradu Izvršnog veća AP Vojvodine. Bio je odličan Aćim Kukić u *Protekciји*, ali mu je najuspelije ostvarenje Agaton u *Ožalošćenoј porodici*, kojeg je u razmaku od dvadeset godina u dva maha igrao u sezoni 1950/51. i 1970/71. Sasvim je jasno da Nušić na mađarskom gubi lokalnu boju i kolorit srbijanske palanke i Ištvan Sabo je svojom odličnom kreacijom Agatona oživeo likove tipičnih beamtera iz ne-

kadašnje Austro-Ugarske, te je na taj način Nušićev krug proširen u prikazivanju malograđana. Njegov Agaton nema osionost bivših srbijanskih kapetana već poseduje snihoshodljivost i poniznost autsrijskih beamtera. On se uvija i dovija idući svom cilju. On menja lica, a svoju prepredenost i lukavstvo prikriva širokim gestovima, i gospodskim manirima. Njegov Agaton je mek i puzav, da bi tek u izvesnim trenucima dobio preteće razmere gramzivosti i neodoljivu želju da svima podvali, i da sve prevari. Ni njegov Kantor u *Kralju Betajнове* ne poseduje sirovu snagu i osionost, ali obiluje sigurnošću i podmuklim samozadovoljstvom, i prepredenošću. Na svojstven način kreirao je i Ljapkina — Tjapkina u *Revizoru* i Orgona u *Tartifu*.

Sitne duše crkvenih velikodostojnika majstorski je znao oživeti i doživeti na sceni. Za Engleskog biskupa u Zilahijevoj *Veštici iz Imbroza* i za Papu u Hajevoj drami *Bog, car i seljak* dobio je pohvale na Susretu vojvođanskih pozorišta. No najuspelija mu je kreacija Biskupa u Marinkovićevoj *Gloriji* jer je senilnog i infantilnog crkvenog velikodostojnika, ženski radoznalog i prizemnog, dao životno ubedljivo. Svaki njegov pokret, starački hod, nemaran način govora, umor i dosada na licu, sve je to bilo do sitnice izrađeno i prostudirano. Među epizodne role od kojih je stvarao mala remek-dela dolazi i Sadi u *Dundu Maroju*, za kojeg je dobio pohvalu Udruženja dramskih umetnika Srbije.

Pored oštrog posmatračkog dara i velike doze racionalnosti on u sebi nosi i bogatu dozu emocionalnosti, koja mu omogućava da nas do srca uzbudi pri oživljavanju onih malih i bednih sa dna. Jedna od njegovih fascinantnih epizodnih rola je siromašni seljak Tiborc u Katoninom *Bank Banu*. Za tu ulogu dobio je Prvomajsku nagradu Udruženja dramskih umetnika Srbije i nagradu na Susretu vojvođanskih pozorišta. Za svoju najbolju ulogu on lično smatra kreaciju Luke u drami Maksima Gorkog *Na dnu* i Sorina u Čehovljevom *Galebu*.

Pored osećanja za tragično u njemu je razvijeno i tano osećanje za komično, pa je zato i uspelo ostvario izvestan broj majstorskih groteski, kao na primer Pesnika stogodišnjaka u Vilijamsovoj drami *Noć Iguane* i Čomu u komadu *Krivci* Šandora Bogdanfija, kao i propalog lutajućeg glumca u mjuziklu *Fantastično Pavelkića*.

Ištvan Sabo ima za sobom jedan lep i bogat umetnički život, pa zato ni nagrade nisu izostale. Pored već navedenih, 1952. dobio je nagradu Izvršnog veća AP Vojvodine, 1958. nagradu na Susretu vojvođanskih pozorišta za ulogu Pukovnika u komadu *Tarantela* Kosijera, kao i još nekoliko nagrada na Susretima vojvođanskih pozorišta u poslednje vreme.

MIHALJ VIRAG

Reditelj Drame na mađarskom jeziku Narodnog pozorišta u Subotici, Mihalj Virag je više od dvadeset godina posvetio radu na unapređenju doskoro jedinog pozorišta na mađarskom jeziku u Jugoslaviji. Jedna od njegovih zasluga je to što ovo pozorište zauzima vidno mesto među jugoslovenskim teatrima. On je u dva maha bio i direktor Drame, a bavio se i pedagoškim radom te je oformio čitav niz mladih glumaca kroz Studio pri Narodnom pozorištu u Subotici, u periodu od 1965—67. U poslednje vreme, planiranim školovanjem na Pozorišnoj akademiji u Budimpešti, pripremio je kadar za zamenu dosadašnjih stubova Drame na mađarskom jeziku, koji deluju još od osnivanja, a sad su već pred penzijom.

Njegove predstave su svojevrsni pozorišni događaj jer on i danas svakom delu prilazi studiozno, nikako rutinski. Dramski tanje tekstove nadograđuje i daje im vizuelnu slikovitost, dok u literarno snažnim delima u prvi plan izvlači osnovnu misao i poruku pisca. Alergičan je na sentimental-

na i melodramska dela, pa ih s nervom i duhom preobražava u tragikomične groteske. To svojstvo i kritičnost pomogli su mu da pri postavljanju komada iz nacionalne istorije nađe pravu meru. Pokazao je naročiti sluh za mlade domaće talente i svojom maštovitom i inventivnom režijom pomagao im je da se afirmišu. Po prirodi melanholičan i gorak, produhovljen i odmeren, voli da se uhvati u koštac sa savremenim evropskim i američkim piscima, sa dramom apsurdna i teatrom okrutnosti. Većiti tragalac za novim izražajnim sredstvima, neumorni radnik, on nikad nije zadovoljan postignutim, i zato stalno ide napred u želji da sam sebe prevaziđe.

Ovaj zaljubljenik teatra zalutao je u pozorište sasvim slučajno jer u mladosti čak ni amaterski nije se bavio glumom, niti režijom. Istina, kao student medicine u Beogradu rado je posećivao Akademsko pozorište, u kome su u to vreme radili Olivera i Rade Marković, Sonja Jovanović (pre osnivanja Beogradskog dramskog pozorišta). Čak je pohađao i jedan seminar o Sistemu Stanislavskog. U Udruženju mađarskih studenata u Beogradu nastupao je katkad kao recitator. Kad je 1949. godine Mađarsko narodno pozorište raspisalo konkurs za mladog glumca (u to vreme je stalno živio u Subotici, inače je rodom iz Jarmenovaca), prijatelji ga nagovore da se javi. I tridesetogodišnji student medicine Mihalj Virag počeo je svoj glumački staž 8. aprila 1949. u Mađarskom narodnom pozorištu u Subotici, i tu je ostao do danas.

Njegova glumačka karijera bila je kratkog veka. Po prirodi ambiciozan, bio je nezadovoljan epizodnim rolama staraca, pa se okrenuo režiji. Prvo je asistirao Beli Garaiju, a već je u sezoni 1951/52 debitirao kao reditelj u komediji Đule Komara *Aladar nije magarac* s većim uspehom nego kao glumac. I od tada se potpuno posvetio režiji. Prvih nekoliko godina režirao je uglavnom lake i zabavne komade, ali je osetio da mu nedostaje profesionalno znanje. Zato je odlučio da pođe na studije, pa je period od 1954. do 1956. proveo u Zagrebu kao student Pozorišne akademije. Studije je završio za dve godine jer su mu priznali i ranije studije na medicini. Diplomaska predstava mu je bila Lorkina *Krva-va svadba*.

Đak Gavele i Stupice, a poklonik Brehta i Bruka, Mihalj Virag se u toku svog dvadesetogodišnjeg rediteljskog rada postepeno razvio u snažnu umetničku ličnost, prošavši kroz nekoliko faza, a sledeći pri tom ukorak razvoj savremenog svetskog teatra. Prvih godina svoga rediteljskog rada drži se klasičnog realizma, studiozno ulazi u sve detalje dela do najmanjih sitnica. U drugoj fazi već traži osnovne elemente, prodirajući u srž dela sa željom da ga dogradi i nadgradi, a s ciljem da delo što više približi savremenom gledaocu. Na njega je naročito uticao Breht, koji je razbio gra-

đanski teatar, a pogotovo Bruk sa čijim metodom rada ima mnogo dodirnih tačaka.

Obično režira u toku sezone 3—4 komada, pa je do sada realizovao preko sedamdeset predstava različitog žanra, od opereta i lakih zabavnih komedija do društvene, filozofske i istorijske drame. Kao reditelj je sa uspehom gostovao u Novom Sadu, Somboru i Prištini (Albanska drama), a takođe i van zemlje — u Mađarskoj i Rumuniji.

Mihalj Virag je s naročitim senzibilitetom i kritičkim nervom postavio nekoliko istorijskih drama iz nacionalne istorije Mađara: *Bank Ban* Jožefa Katone i dve drame Đule Haja *Bog, car i seljak* i *Mohač*. Političku dramu *Bank Ban*, o borbi plemića protiv kraljice Nemice u XIII veku, dao je u jednostavnom i skoro neutralnom okviru da bi što jače došle do izražaja snažne i gromadne ličnosti mađarskih srednjovekovnih plemića i rodoljuba. Značajni mađarski pisac Đula Haj, koji već godinama živi u Švajcarskoj, u svojim istorijskim dramama demistificira istoriju Mađarske, nasuprot načinu na koji su je prikazali romantičari. U drami *Mohač* on slika političko stanje koje je dovelo do sudbonosnog poraza kod Mohača. Mihalj Virag se zaista junački poneo sa ovom mračnom i teškom tragedijom i uspeo je da u krupnim potezima i vehementnom zamahu istinskog stvaraoca na sceni oživi tragičan trenutak mađarske istorije, krcat nespornostima, sebičnim interesima i ličnim ambicijama, kojima je žrtvovan jedan mali narod — a u elegično intoniranoj scenografiji Pala Petrika, koja je podsećala na mrtvačku kapelu.

Mihalj Virag je imao smelosti da na scenu iznese filozofsko-istorijsku dramu Imrea Madača *Čovekova tragedija*. Evo šta o toj predstavi piše u »Politici« povodom gostovanja u Beogradu Muharem Pervić: »Često je izvođenje ovakvih istorijsko-filozofskih poema, kakva je Čovekova tragedija praćeno patetikom i manirom deklamatorstva, pompeznošću i emfatičnošću, monumentalnošću koja nije u stanju da sakrije svoju prazninu. Režija Viraga Mihalja u svemu se rukovodila težnjom i potrebom za jednostavnošću i strogošću, suzdržanošću i svedenošću, za kamernom intonacijom, posežući za svim onim što je Madačev tekst moglo približiti senzibilitetu i ukusu savremenog gledaoca. Mada u tome nije uspeo do kraja, Mihalj Virag se valjano branio od glomazne ilustrativnosti i deskripcije, insistirajući na pesničkoj reči i njenoj unutarnoj vrednosti i sadržini. Madačevoj simboličnoj filozofiji on je nastojao da da karakter realne ljudske drame sa određenim socijalnim, etičkim i društvenim smislom i podtekstom«.

Virag uopšte pokazuje izraziti afinitet prema istorijskoj drami. Tako je Šekspirovog *Ričarda II*, tu istorijsku hroniku o kralju slabiću postavio kao savremenu dramu jednog nervčika na vlasti. U Direnmatovom *Romulu Velikom* balan-

sirao je između Brehtovske otuđenosti i Šoovske ironije, a smeli mladalački eksperimenat Kamijev — *Kaligulu* postavio je u stilu teatra apsurdna, služeći se svim stilovima od naturalizma do nadrealizma. I za Zilahijevu *Vešticu iz Imbroza*, koja poseže u istoriju Vizantije VIII veka, on je našao adekvatan scenski izraz. Tanak dramski materijal dao je u stilu velepleznog i raskošnog spektakla. Nasuprot tome, potresnu i duboko humanu povest Roberta Bolta o Tomasu Moru nije nadograđivao, već je samo sledio pisca, ostajući u senci i nastojeći da gledaocima što impresivnije prenese autorovu misao i poruku.

Ispoljio je naročiti sluh za domaću dramu i mlade još neafirmisane dramske pisce. Tako je u pravom smislu otkrio Ferenc Deak, koji je kao pesnik bio poznat ograničenom krugu ljubitelja poezije. Deakova drama u stihovima *Borovnica* u izdanju »Forum« ležala je nezapažena i od kritike i od publike u rafovima knjižara dve pune godine dok je slučajno nije našao i otkrio Mihalj Virag. On je prodro u neobični i stravični svet propalica koji su se nasukali u nekom napuštenom manastiru, dogradio ga i obogatio muzikom Orfa i odlomcima iz *Carminé Burane* u stilu Brehotovih songova. Ovu dramu strave i užasa maštovito i značaki je oživeo u stilu teatra okrutnosti. Težište je stavio na vizuelni deo predstave, koji je obilovao prizorima stravičnim i grotesknim, datim u jednom grčevitom ritmu. Predstava je uspela da potrese i ponese, uzbudi i šokira gledaoce, izazove grozu i odvratnost, što je i cilj teatra okrutnosti. To je jedna moderno koncipirana predstava s nečim filmskim u izrazu, a u maniru slavnog filmskog režisera Bunjuela. Prikazana na Sterijinom pozorju 1969, dobila je nagradu za tekst. Tom prilikom je nagrađena i Ibi Romhanji, koju je, takođe pre nekih petnaest godina otkrio Mihalj Virag, i u toku deset godina stvorio od nje glumicu visokog umetničkog ranga. Godine 1971. na Sterijinom pozorju opet se pojavio Virag sa novom Deakovom dramom *Žeđ za vazduhom*. Pokušao je da ovu nekomunikativnu savremenu dramu o sukobu pojedinaca sa porodicom i društvom nadgradi vizuelnim i drugim scenskim sredstvima, a da njenu osnovnu ideju plastično i scenski efikasno realizuje. Predstava obiluje jakim dramskim scenama i postepeno raste u intenzitetu. Na subotičku scenu postavio je još jednog mađarskog dramskog pisca debintanta — Đulu Gobi Fehera (u jesen 1974). Tema drame *Trenutak slobode* je istorijska: borba za ugarski presto početkom XIV veka i uloga grada Budima u tim mutnim i nemirnim vremenima. Od sasvim tanke dramske materije Virag je načinio slikovitu predstavu, neku vrstu ilustracije života u srednjovekovnom Budimu, sa nizom sjajnih mizanscenskih rešenja, koja podsećaju na izbledele goblene i istorijske freske.

Virag je imao uspeha i u postavljanju na scenu Kosijsera i Krleže. Kosijsereva *Tarantela* u Viragovoj režiji dobila

je nekoliko nagrada i proglašena je za najbolju predstavu 1959. na Susretu vojvođanskih pozorišta. Sa Krležinom *Le-dom* prvi put se pojavio na Sterijinom pozorju 1963. Od *Golgote* je načinio vrlo uzbudljivu predstavu u pravom pozorišnom stilu, u kojoj su došle do izražaja i literarne finese dela. Predstava *Golgote* ušla je u uži izbor za Sterijino pozorje 1974, a iste godine na Susretu vojvođanskih pozorišta proglašena je za najbolju predstavu.

Virag kao da se slaže sa Direnmatom, koji smatra da je atomsko doba — doba komedije, tragikomedije i groteske, pa je s mnogo duha i ironije, visprenosti i nerva u tom stilu realizovao Švarca (*Goli kralj*) Pirandela (*Čovek, životinja i vrlina*), Bulgakova (*Ivan Grozni*), Kohouta (*Tako velika ljubav*), Šizgala (*Ljubav*), Mrožeka (*Policajci*), Erkenja (*Mačja igra*). Privrženik i poklonik Brehta, sa uspehom je postavio tri njegova najpoznatija dela: *Prosjačku operu*, *Majku Hrabrosti* i *Kavkaski krug kredom*. *Prosjačka opera* dolazi u red najsajnijih ostvarenja subotičkog pozorišta.

Za svoj bogati umetnički rad Mihalj Virag je dobio sedam puta nagradu na Susretima vojvođanskih pozorišta, tri puta je učestvovao na Sterijinom pozorju, dobio je nagradu Dramskih umetnika Srbije, Oktobarsku nagradu grada Subotice i Orden rada sa srebrnim vencem.

REPERTOAR NARODNOG POZORIŠTA — NĚPSZÍNHÁZA
U SUBOTICI OD 1945—1975. *

Drama na srpskohrvatskom jeziku

SEZONA 1945/46.

1. Mirko Bogović:
MATIJA GUBEC
2. Branislav Nušić:
GOSPOĐA
MINISTARKA
3. (Poetsko muzički kolaž)
OD GUNDULIĆA
DO DANAS
4. V. P. Katajev:
RODITELJSKI DOM
5. Branislav Nušić:
SUMNJIVO LICE
6. Mas i Červinski:
TRAŽIM ANU
(Negde u Moskvi)
7. Bora Stanković:
KOSTANA
8. V. V. Škvarkin:
PROSTA DEVOJKA
9. V. P. Katajev:
MILIJUN MUKA
10. Branislav Nušić:
POKOJNIK
11. Ž. P. Molijer:
UMISLJENI
BOLESNIK
12. Stevan Sremac—
Dušan Medaković:
POP ĆIRA
I POP SPIRA
13. Ivan Cankar:
KRALJ BETAJNOVE

SEZONA 1946/47.

1. Marin Držić:
DUNDO MAROJE
2. Branislav Nušić:
GOSPOĐA
MINISTARKA

3. Bernard Šo:
PIGMALION
4. Franc Lehar:
ŠEVA
5. N. V. Gogolj:
ŽENIDBA
6. Aleksandar Dima sin —
S. Batušić:
GOSPOĐA
S KAMELIJAMA
7. Imre Kalman:
SILVA
8. Jovan Sterija Popović:
LAŽA I PARALAŽA
9. Vladimir Nazor:
CRVENKAPICA
10. A. N. Ostrovski:
SIROTINJA
NIJE GREH
11. A. Šenoa—Ivanov:
ZLATAREVO ZLATO

SEZONA 1947/48.

1. Jovan Sterija Popović:
POKONDIRENA
TIKVA
2. K. M. Simonov:
RUSKO PITANJE
3. Branislav Nušić:
NARODNI POSLANIK
4. Franc Lehar:
ZEMLJA SMIJEŠKA
5. Miroslav Feldman:
IZ MRAKA
6. Ivan Gundulić:
DUBRAVKA
7. A. V. Suhodolski:
NAŠ SIN
V. Potemkin:
ZELENA GRANA

8. V. P. Katajev:
DAN ODMORA
9. Sokolovski:
SVINJARICA
10. Ivan Cankar:
ZA DOBRO NARODA
11. Joža Horvat:
PRST PRED NOSOM
12. Matej Bor:
NÓČ U GLOBOKOM
(Odrpanci)
13. Karlo Goldoni:
MIRANDOLINA
14. A. N. Afinogenov:
MAŠENJKA
15. Đ. Pučini:
TOSKA

SEZONA 1948/49.

1. Jovan Sterija Popović:
TVRDICA
2. (Nepoznati autor)
LJUBOVNICI
3. B. Aleksandar —
L. Jahvid:
SVADBA
U MALINOVKI
4. A. E. Kornejčuk:
PLATON KREČET
5. Arnold D'Isco —
Džems Gou:
DUBOKI SU KORENI

SEZONA 1949/50.

1. Jovan Sterija Popović:
ŽENIDBA I UDADBA
2. Marin Držić:
PLAKIR
3. Branislav Nušić:
OŽALOŠĆENA
PORODICA
4. A. N. Ostrovski:
BEZ KRIVICE KRIVI
5. Miško Kranjec:
PUT U ZLOČIN
6. Fridrih Šiler:
SPLETKA I LJUBAV
7. (Humoristički program)
VEDRO POZORIŠTE
jednočinke Kostića
i S. Kulenovića

SEZONA 1950/51.

1. Stevan Sremac —
Sima Bunić:
ZONA ZAMFIROVA
2. Matija Poljaković:
Č'A BONINA
RAZGALA
3. Slavko Kolar:
SEDMORICA
U PODRUMU
4. Branislav Nušić:
SVET
5. Ivo Tijardović:
MALA FLORAMI
6. Alen Rene Lesaž:
TIRKARE
7. Marin Držić:
MANDE
8. A. P. Čehov:
UJKA VANJA
9. Molijer:
SKAPENOVE
ĐAVOLIJE
10. Janko Veselinović:
Dragutin Brzak:
ĐIDO

SEZONA 1951/52.

1. Molijer:
UMIŠLJENI
BOLESNIK
2. Kosta Trifković:
IZBIRAČICA
3. Josip Kosor:
POŽAR STRASTI
4. Mladen Širola:
DUGONJA, TRBONJA
I VIDONJA
5. Matija Poljaković:
NIKO I NIŠTA
6. Karlo Goldoni:
RIBARSKJE SVAĐE
7. Emanuel Robles:
MONSERAT
8. Lope de Vega:
DOVITLJIVA
DEVOJKA

SEZONA 1952/53.

1. Branislav Nušić:
DR
2. Jovan Sterija Popović:
ZLA ŽENA
3. Matija Poljaković:
VASANGE

4. A. N. Ostrovski:
OLUJA
5. Karl Maj—
Branko Špoljar:
VINETU
6. Viljem Šekspir:
VESELE ŽENE
VINDZORSKE
7. Paul Šurek:
ULIČNI SVIRAČI
8. Matija Poljaković:
KUĆA MIRA
9. Karlo Goldoni:
SLUGA DVAJU
GOSPODARA
10. Perl Bak —
Vojmil Rabadan:
KVEJ LAN

SEZONA 1953/54.

1. Milan Ogrizović:
HASANAGINICA
2. Josip Lešić:
ČOVEK KOJI NIJE
POSTOJAO
3. Molijer
TARTIF
4. Jovan Gec:
ČARDAK
NI NA NEBU
NI NA ZEMLJI
5. Petar Pecija Petrović:
CVOR
6. Ilija Okrugić — Sremac:
ŠOKICA
7. Henri Džems:
NASLEDNICA
8. Rubin—Asić:
DOGAĐAJ U LUCI
9. Dragutin Dobričanin:
ZAJEDNIČKI STAN
10. Janko Veselinović—
Hugo Klajn:
HAJDUK STANKO
11. Tenesi Vilijems:
STAKLENA
MENAŽERIJA
12. Ante Kraljević:
JARUGA

SEZONA 1954/55.

1. Branislav Nušić—
Mile Stanković:
VLAST
2. M. Širola—B. Krnic:
ZAGORSKA RUŽA

3. Mirjana Matić-Hale:
TESKE SJENE
4. Viljem Šekspir:
OTELO
5. A. N. Ostrovski:
ŠUMA
6. Judžin O'Nil:
ČEŽNJA
POD BRESTOVIMA
7. Pero Budak:
KLUPKO
8. Matija Poljaković:
BUČKANJE
SA SMUTIPUKOM

SEZONA 1955/56.

1. Džon Patrik:
MALA ČAJANA
2. Norman Krasna:
DRAGA RUT
3. Marijan Matković:
NA KRAJU PUTA
4. Frederiko Garsija Lorca:
MARIJANA PINEDA
5. Stevan Sremac—
Minja Dedić:
POP CIRA
I POP SPIRA
6. Robert Stolc:
PLES U SREĆU
7. Heriet Stou:
ČIČA TOMINA
KOLIBA
8. Andre Rusen:
NINA
9. Henrik Ibzen:
HEDA GABLER
10. Velimir Subotić:
LJUDI
11. Jakov Gotovac:
ĐERDAN

SEZONA 1956/57.

1. Judžin O'Nil:
ANA KRISTI
2. Milan Begović:
AMERIKANSKA
JAHTA U SPLITSKOJ
LUCI
3. Ivo Vojnović:
EKVINOCIO
4. Franc Lehár:
GROF
OD LUKSEMBURGA
5. Stipan Matijević:
BAČ ĐUKA
KERČANIN

6. Sergej Mihalkov:
VESELI SNOVI
7. Branislav Nušić:
PUT OKO SVETA
8. Ljubinka Bobić:
PORODICA BLO
9. Pero Budak:
MECAVA
10. Velimir Subotić:
VILA LALA

SEZONA 1957/58.

1. Žan Žirodu:
TROJANSKOG RATA
NEĆE BITI
2. Josip Kulundžić:
USAMLJENI
3. Žorž Fejdo:
BARIONOVO
VENCANJE
4. Edmund Moris:
DRVENI TANJIR
5. Margaret Mejo:
MOJE BEBE
6. F. Gudrič — A. Heket:
DNEVNIK
ANE FRANK
7. Franc Lehar:
VESELA UDOVICA
8. Duško Roksandić:
KULA VAVILONSKA
9. Branko Ćopić —
Minja Dedić:
DOŽIVLJAJI
NIKOLETINE
BURSAČA

SEZONA 1958/59.

1. Branislav Nušić:
GOSPOĐA
MINISTARKA
2. Somerset Mom:
SVETI PLAMEN
3. Ralf Benacki:
MOJA SESTRA I JA
4. Everi Hopvud:
UZORAN MUŽ
5. Guljermo Figejredo:
LISICA I GROŽĐE
6. Gistav Flomer —
Tito Stroci:
MADAM BOVARI
7. Oskar Davičo —
M. Milankov,
V. Popović, G. Gerić:
PEŠMA

8. Pero Budak:
NA TRNU
I KAMENU

SEZONA 1959/60.

1. Branislav Nušić:
OŽALOSĆENA
PORODICA
2. Aleksandro Kasona:
DRVEĆE UMIRE
USPRAVNO
3. Žan Pol Sartr:
IZA ZATVORENIH
VRATA
4. Matija Poljaković:
PAR ŽUTIH CIPELA
5. Milan Tutorov:
PUKOTINA RAJA
6. Anri Žozef Lakur:
MATURANTI
7. Matija Poljaković:
BOLTO U RAJU
8. Tenesi Vilijems:
TRAMVAJ NAZVAN
ŽELJA
9. Vojmil Rabadan:
KAD JE ŽENA NEMA

SEZONA 1960/61.

1. Irvin Šo — Ž. P. Omon:
LUSI KRAUN
2. Slavomir Mrožek:
POLICAJCI
3. Viktorien Sardu:
MADAM SAN ŽEN
4. Anton Panov:
PEČALBARI
5. Draško Šaljić:
PRESEDNİK
KUĆNOG SAVETA
SE ŽENI
6. Rober Toma:
KLOPKA
7. Miroslav Krleža:
U AGONIJI
8. Jovan Sterija Popović:
ŽENIDBA I UDADBA

SEZONA 1961/62.

1. Žorž Fejdo:
IDEM U LOV
2. Marin Držić:
SKUP

3. Bernard Šo:
KANDIDA
4. Matija Poljaković:
Č'A BONINA
RAZGALA
5. Fadil Hadžić:
HOTEL ZA LUDAKE
6. Franc Lehar:
ZEMLJA SMIJEŠKA
7. Matija Poljaković:
LUDOGRAD
8. Branko Čopić:
VUK BUBALO
9. Pjer Marivo:
IGRA LJUBAVI
I SLUČAJA

SEZONA 1962./63.

1. Branislav Nušić —
Aleksandar Aranicki:
OPŠTINSKO DETE
2. Radomir Pavlović —
Milan Đoković:
KAD JE SREDA —
PETAK JE
3. Artur Miler:
POGLED S MOSTA
4. Matija Poljaković:
ZGODE I NEZGODE
5. Hans Rivemal:
REZERVISTA
6. Ivan Raos:
ŽENE I MUŽEVI
7. A. Mirodan:
SLAVNI BROJ 702
8. V. Rabadan:
AVET KUĆE
NA JEZERU
Okamoto Kido:
VAJAR MASKI
9. Marin Držić:
DUBROVAČKE
VRAGOLIJE
10. A. N. Ostrovski:
DEVOJKA
BEZ MIRAZA
11. Antun Karagić:
KOKICE

SEZONA 1963/64.

1. Dž. Herliki — V. Nobl:
FARMERKE
2. Loren Hansberi:
GROŽĐE NA SUNCU
3. Vera Panova:
KAKO SI, MOMČE

4. Stevan Sremac —
Milan Đoković:
ZONA ZAMFIROVA
5. Čedo Vuković:
MRTVO DUBOKO
6. Jaroslav Hašek —
Aleksandar Aranicki:
DOBRI VOJNIK
ŠVEJK
7. Miroslav Krleža:
VUČJAK
8. Robert Toma:
KLOPKA ZA 8
BESPOMOĆNIH
ŽENA
9. Branislav Nušić:
PROTEKCIJA
10. Žan Rasin:
FEDRA
11. Viljem Šekspir:
BOGOJAVLJENSKA
NOĆ

SEZONA 1964/65.

1. August Šenoa:
ČUVAJ SE
SENJSKE RUKE
2. Noel Kauard:
KRATAK SUSRET
3. Jovan Sterija Popović:
POKONDIRENA
TIKVA
4. Miroslav Krleža:
BALADE PETRICE
KEREMPUHA
5. Tomislav Ketig:
RUŽIČASTA NOĆ
6. Molijer:
UČENE ŽENE
7. Ilija Okruglić — Sremac:
SACURICA
I ŠUBARA
8. Ežen Jonesko:
STOLICE
9. Vlada Bulatović — Vib:
BUDILNIK
10. Klod Manije:
OSKAR

SEZONA 1965/66.

1. Žan Anuj:
POKUS ILI
KAŽNJENA LJUBAV
2. Miroslav Krleža:
GOSPODA
GLEMBAJEVI

3. V. V. Škvarkin:
TUĐE DETE
4. Pavao Bačić:
SALAŠARI SILOM
VAROŠANI
5. Žozef Keserling:
ARSENIK
I STARE ČIPKE
6. Efraim Kišon:
VENČANICA
7. Velimir Subotić:
PROZIVKA
8. Semi Fejn:
LJUBIMICA
DIVLJEG ZAPADA

SEZONA 1966/67.

1. Viljem Šekspir:
HAMLET
2. Jovan Sterija Popović:
ZLA ŽENA
3. Ferenc Dunai:
HLAČE
4. Irvin Šo:
FILIP I JONA
5. Vratislav Blažek:
TREĆA ŽELJA
6. Andrej Uspenski
DEVOJKA SA
PEGAVIM LICEM
7. Matija Poljaković:
ODE BOLTO
NA OGLED
8. Pjetro Garini:
LJUBAV NA
ITALIJANSKI NAČIN
9. Matija Poljaković:
KAD BOG
ĐAVOLU KUMUJE

SEZONA 1967/68.

1. Euripid:
MEDEJA
2. Antun Karagić:
KATICA
3. Rene de Obaldi:
VETAR U GRANAMA
SASAFRASA
4. Leonid Rahmanov:
NEMIRNA STAROST
5. Matija Poljaković:
BOLTO NA FRONTI
6. Petar Pecija Petrović:
OJ DIKO MOJA
7. Bora Stanković:
KOSTANA

8. Žorž Fejdo:
MAČKA U DŽAKU
9. Fridrih Direnmat:
POSJET STARE DAME
10. Molijer:
GRAĐANIN PLEMIĆ

SEZONA 1968/69.

1. Branislav Nušić:
MISTER DOLAR
2. Duško Roksandić:
PTICE BEZ JATA
3. Nil Simon:
BOSONOZI U PARKU
4. Kalderon:
SUDAC ZALAMEJSKI
5. Aldo de Benedeti:
DVA TUCETA
CRVENIH RUŽA
6. Milan Begović:
BEZ TREĆEG
7. Ivica Ivanac:
VATRA
8. Luiđi Pirandelo:
LIOLA
9. Miroslav Mitrović:
PONOĆNA PROVALA
10. Agata Kristi:
MIŠOLOVKA

SEZONA 1969/70.

1. Matija Poljaković:
JEDNA CURA
STO NEVOLJA
2. Marija Jurić-Zagorka:
GRICKA VJEŠTICA
3. Viljem Šekspir:
ŽIVOT I SMRT
KRALJA DŽONA
4. Jovan Sterija Popović:
LAŽA I PARALAŽA
5. Platon:
ODBRANA
SOKRATOVA I SMRT
6. A. P. Čehov:
TRI SESTRE
7. Joakim Vujić:
ŠNAJDERSKI KALFA
ILITI SESTRA
IZ IRIGA
8. Bertolt Breht:
DOBRI ČOVEK
IZ SEČUANA
9. Vilijem Henli:
GOSPODA DOLI
IMA LJUBAVNIKA

SEZONA 1970/71.

1. Milan Ogrizović:
HASANAGINICA
2. Petar Kočić:
JAZAVAC PRED
SUDOM
3. Branislav Nušić:
POKOJNIK
4. Josip Frojdenrajh:
GRANIČARI
5. Robert Bolt:
PRAVI ČOVEK
TOMAS MOR
6. Leonid Zarin:
VARŠAVLJANKA
7. Piter Ustinov:
NAPOLA NA DRVETU
8. Eduardo de Filipino:
VENČANJE NA
ITALIJANSKI NAČIN
9. N. V. Gogolj:
REVIZOR
10. Zoran Petrović:
PENDŽERI RAVNICE

SEZONA 1971/72.

1. Pero Budak:
KLUPKO
2. Bogdan Čiplić:
DOŠAO JE BAN
3. Ivo Brešan:
PREDSTAVA
HAMLETA U SELU
MRDUŠA DONJA
4. Edvard Olbi:
KO SE BOJI
VIRDŽINIJE VULF
5. Ferdinand Brunner:
ELIZABETA
ENGLESKA
6. Henrik Ibzen—Artur Miler:
NEPRIJATELJ
NARODA
7. Ezen Labiš:
DAJTE DA SE
ZAGRLIMO, FOLVIL
i
Žorž Fejdo:
NE MOTAJ SE OKOLO
GOLA GOLCATA
8. Džo Orton:
ŠTA JE VIDEO SOBAR

SEZONA 1972/73.

1. Jozef Stajn:
GUSLAČ NA KROVU
2. Branislav Nušić:
DR
3. Jovan Kesar:
ZADUŽEN SAM
ISPRED FRAKCIJE
DI TI RAZBIJEM
VILICU
4. Petko Vojnić-Purčar:
DOLAZIŠ OPET,
ADAME
5. Ivica Jakočević:
ALBINA MIJANA
6. Judžin O'Nil:
ELEKTRI PRISTAJE
CRNINA
7. Mihail Sebastijan:
BEZIMENA ZVEZDA
8. Dušan Radović:
ŽENSKI RAZGOVORI

SEZONA 1973/74.

1. Redžinald Rouz:
DVANAEST
GNEVNIH LJUDI
2. Kosta Trifković:
IZBIRAČICA
3. Miroslav Krleža:
NA RUBU PAMETI
4. Nil Sajmon:
HOTEL PLACA
5. Žorž Fejdo:
SILOM MUŽ
6. Maksim Gorki:
MALOGRAĐANI
7. Ištvan Erkenj:
MACJA IGRA
8. Branko Ćopić:
DOŽIVLJAJI
NIKOLETINE
BURSAČA

SEZONA 1974/75.

1. Žarko Komanin:
PELINOVO
2. Fadil Hadžić:
NARUČENA
KOMEDIJA
3. Branislav Nušić:
SUMNJIVO LICE

4. Branislav Nušić—Borislav Pekić:
TAJ LUDI, LUDI,
LUDI ... RAT
5. Kole Čašule:
CRNILA
6. Mihalj Majtenji:
PROGNANIK

7. Fadil Hadžić:
HITLER
U PARTIZANIMA
8. Stevan Pešić:
DARINKA
IZ RAJKOVCA

Drama na mađarskom jeziku

SEZONA 1945/46.

1. Balázs Béla:
BOSZORKÁNYTÁNC)
(Vrзино kolo)
2. Branislav Nušić:
GYANÚS SZEMÉLY
(Sumnjivo lice)
3. Háy Gyula:
TISZAZUG
(Tisin budžak)
4. Móricz Zsigmond:
SÁRI BÍRÓ
(Kmet Šari)
5. Zilahy Lajos:
FATORNYOK
(Drvene kule)
6. Leonyid Rahmanov:
VIHAROS ALKONYAT
(Nespokojna starost)
7. Carlo Goldoni:
A HAZUG
(Lažljivac)
8. Sárközi György:
DOZSA GYÖRGY
(Doža Đerđ)
9. Vaszilij Skvarkin:
A FÁTTYÚ
(Tuđe dete)
10. APRILISI
VIDÁM EST
(Veselo aprilsko veče
4 jednočinke)
11. Szigligeti Ede:
CSIKÓS
(Konjušar)
12. ARNYÉK ÉS FÉNY,
drámai játékok
(Senka i svetlost,
dramske igre)

SEZONA 1946/47.

1. Török Sándor:
ÁPRILIS
(April)
2. Branislav Nušić:
A KÉPVISELŐ
(Narodni poslanik)
3. SZIVÁRVÁNY
(Duga, muzička i
plesna narodna revija
u 3 čina)
4. Konsztantyin Szimonov:
OROSZ EMBEREK
(Ruski ljudi)
5. Marcel Pagnol:
TOPAZ
(Topaz)
6. Herman Heijermans:
REMÉNY
(Nada)
7. Molnár Ferenc:
LILIAM
(Liliom)
8. Kacsóh Pongrác:
JANOS VITÉZ
(Janoš Vitez)
9. Molière:
DANDIN GYÖRGY
(Žorž Danden)
10. Móricz Zsigmond:
LUDAS MATYI
(Ludaš Maća)

SEZONA 1947/48.

1. G. B. Shaw:
AZ ÖRDÖG
CIMBORAJA
(Đavoljev učenik)

2. J. B. Priestley:
VÁRATLAN VENDEG
(Inspektor je došao)
3. Konsztantyin Szimonov:
AZ ORSZÁG KÉRDESE
(Rusko pitanje)
4. Leonyid Vitkovics:
V. Szolvlyev:
A CSENDHABORÍTÓ
(Rušimir)
5. Pierre Augustin—Caron
de Beaumarchais:
A SZEVIILLAI
BORBÉLY
(Figarova ženidba)
6. Valetyin Petrovics
Katajev:
HÁJRA
(Ura)
7. Branislav Nušić:
A MINISZTER
FELESÉGE
(Gospođa ministarka)

SEZONA 1948/49.

1. James D'Usseau—
Arnaud Gow:
MÉLYEK A
GYÖKEREK
(Duboki su koreni)
2. Charles Dickens:
HÁZITŰCSÖK
(Cvrčak na ognjištu)
3. Molière:
A BOTCSINALTA
DOKTOR
(Silom lekar)
4. Makszim Gorkij:
A ZSELYEZNOV-HAZ
ASSZONYA
(Vasa Železnova)
5. Ben Jonson:
VOLPONE
(Volpone)
6. Jože Horvat:
CSAK A VAK
NEM LÁTJA
(Prst pred nosom)
7. Weigand József:
KÉZ A KÉZBEN
(Ruka u ruci)

SEZONA 1949/50.

1. Drago Gervais:
JÁVITHATATLANOK
(Reakcionari)

2. Szergej Vlagyimirovics:
Mihalkov:
A VÖRÖS
NYAKKENDŐ
(Crveni šal)
3. G. B. Shaw:
WARRENNÉ
MESTERSÉGE
(Zanat gospođe Voren)
4. Branislav Nušić:
A MEGBOLDOGULT
(Pokojnik)
5. Szirmai Albert:
MÉZES KALACS
(Medeni kolač)

SEZONA 1950/51.

1. Henrik Ibsen:
KISÉRTETEK
(Áveti)
2. Weigand József:
ÖRDÖGŰZÖK
(Isteruj đavola)
3. Branislav Nušić:
A GYÁSZOLÓ CSALÁD
(Ožalošćena porodica)
4. Jovan Sterija-Popović:
A ZSUGÓRI
(Kir Janja)
5. Bródy Sándor:
A TANITÓNŐ
(Učiteljica)
6. Csiky Gergely:
INGYENÉLŐK
(Gotovani)
7. Jacoby Viktor:
LEÁNYVÁSÁR
(Sajam devojaka)
8. Csepreghy Ferenc:
SÁRGA CSIKÓ
(Žuto ždrebe)

SEZONA 1951/52.

1. Drago Gervais:
SÓK HŰHÓ
EGY SZOBAÉRT
(Radi se o stanu)
2. August Strindberg:
JULIA KISSZONY
(Gospođica Julija)
3. Szirmai Albert:
MÁGNÁS MISKA
(Magnat Miška)
4. Bogdánfi Sándor:
VASS PÉTER
(Petar Vaš)

5. Komor Gyula:
ALADAR NEM SZAMAR
(Aladar nije magarac)
6. Nicolo Macchiavelli:
MANDRAGORA
(Mandragora)
7. Indig Ottó:
EMBER A HÍD ALATT
(Čovek pod mostom)
8. Molnár Ferenc:
JÁTEK
A KASTELYBAN
(Igra u dvorcu)
9. Kálmán Imre:
MARICA GRÓFNÓ
(Grofica Marica)
10. Hunyadi Sándor:
PUSZTAI SZÉL
(Vetar nad pustom)
11. Carlo Goldoni:
A LEGYEZŐ
(Lepeza)

SEZONA 1952/53.

1. Csepreghy Ferenc:
A PIROS
BUGYELLARIS
(Crveni budelar)
2. Zilahy Lajos:
ZENEBŐHÓCOK
(Muzički pajaci)
3. G. B. Shaw:
CANDIDA
(Kandida)
4. Franz Schubert:
HÁROM A KISLÁNY
(Tri devojčice)
5. Sinkó Ervin:
ELÍTÉLTEK
(Osudnici)
6. Vas Gereben:
A NEMZET
NAPSZÁMOSAI
(Narodni nadničari)
7. Aldo Benedetti:
HUSZONNÉGY
PIROS RÓZSA
(Dva tuceta crvenih ruža)
8. Sulhóf József:
KIDÓLT A MAJUSFA
(Srušilo se majsko drvo)
9. William Shakespeare:
A MAKRANCOS
HÖLGY
(Ukročena goropad)

10. Dario Niccodemi:
HAJNALBAN,
DÉLBEN, ESTE
(Ujutru, upodne, uveče)
11. Jovan Sterija-Popović:
FULLENTŐ ES HAZUG
(Laža i paralaža)
12. Walter Hasenclever:
TALPIG URIEMBER
(Gospodin od glave do pete)
13. Móricz Zsigmond:
URI MURI
(Gospodska terevenka)
14. Milan Begović:
KI A HARMADIK?
(Bez trećega)

SEZONA 1953/54.

1. Kvazimodo Braun István:
A MAGDICS-ÜGY
(Slučaj Magdič)
2. Alfred Hennequin:
HÁROM KÁLAP
(Tri šešira)
3. Miroslav Krleža:
A GLEMBAY-URAK
(Gospoda Glembajevi)
4. René Fauchois:
SZEGÉNY MAVRIER
(Siromah Marcije)
5. Matija Poljaković:
NAPRAFORGÓK
(Kao suncokreti)
6. M. V. Rettlom:
A CSIZMAS KANDŰR
(Mačak u čizmama)
7. Lilian Hellmann:
KIS RÓKAK
(Male lisice)
8. Molnár Ferenc:
DELILA
(Delila)
9. Tóth Ede:
AZ ELHAGYOTT
SZERETŐ
(Ostavljeni ljubavnik)
10. Richter János:
ÁLARC NÉLKŰL
(Bez maske)
11. Dragutin Dobričanin:
KÖZÖS LAKÁS
(Zajednički stan)
12. Huszka Jenő:
GŰL BABA
(Đul Baba)

SEZONA 1954/55.

1. Tudor Muscatescu:
A TITANIC-KERINGŐ
(Valcer Titanik)
2. Bíró Lajos:
SÁRGA LILIAM
(Žuti ljiljan)
3. Dario Niccodemi:
VAKARCS
(Skampolo)
4. William Shakespeare:
A SZENTIVÁNEJI
ÁLOM
(San letnje noći)
5. Charles Dickens:
COPPERFIELD DÁVID
(David Koperfeld)
6. Johann Strauss:
DENEVÉR
(Slepi miš)
7. Pedro Galderon
de la Barca:
KÉT SZÉK KÖZT
A PAD ALATT
(Između dve stolice
na podu)
8. Sinko Ervin:
SZÖRNYŰ
SZERENCSE
(Strahovita sreća)
9. Sulhóf József:
A
PARASZTKISASSZONY
(Gospođica seljanka)

SEZONA 1955/56.

1. Nyikolaj Vasziljevics
Gogol:
A REVIZOR
(Revizor)
2. G. Bernard Shaw:
PYGMALION
(Pigmalion)
3. Arthur Miller:
A SALEMI
BOSZORKÁNYOK
(Salemske veštice)
4. Kvazimodo Braun István:
FIZETŐVENDÉG
(Gost koji plaća)
5. Frederico Garcia Lorca:
VÉRES MENYEGZŐ
(Krvava svadba)
6. Jovan Sterija-Popović:
A FELFUVALKODOTT
TÖKFEJ
(Pokondirena tikva)

7. George Axelrod:
HÉTÉVI HŰSÉG
(Sedmogodišnja
vernost)
8. Abrahám Pál:
HAWAI RÓZSAJA
(Havajska ruža)
9. Móricz Zsigmond:
PACSIRTASZÓ
(Ševin pev)

SEZONA 1956/57.

1. John Boynton Priestly:
ADÁM ÉS ÉVA
(Adam i Eva)
2. Herman Wouk:
LÁZADÁS
A CAINE-HAJÓN
(Pobuna na brodu
Kejn)
3. Branislav Nušić:
A PROTEKCIÓ
(Protekcija)
4. Jean de Hartog:
ÚTITARSÁK
(Saputnici)
5. Eduardo de Filippo:
VANNAK MÉG
KISÉRTETEK
(Sablasti još postoje)
6. Kvazimodo Braun István:
KÜLÖNÖS FŐPRÓBA
(Neobična
generalna proba)
7. Marc-Gilbert Sauvajon:
EDUARD
GYERMEKEI
(Eduardova deca)
8. Barta Lajos:
ZSUZSI
(Žuža)
9. Kálmán Imre:
CSÁRDÁSKIRALYNŐ
(Kraljica čardaša)

SEZONA 1957/58.

1. Gabriela Zapolska:
FINOM ÚRIHAZ
(Moral gospođe
Dulske)
2. Jean de Letraz:
MACKÓ
(Meca)
3. Makszim Gorkij:
ÉJJELI
MENEDEKHELY
(Na dnu)

4. Franz és
Paul Schönthan:
A SZABIN NŐK
ELRABLASA
(Otmica Sabinjanki)
5. Sulhóf József:
SE ELEJE, SE VÉGE
(Ni početka ni kraja)
6. Majtényi Mihály:
HARMADIK ABLAK
(Treci prozor)
7. Jean-Paul Sartre:
TISZTESSÉGTUDÓ
UTCALANY
(Bludnica dostojna
poštovanja)
8. Kálmán Imre:
MONTMARTREI
IBOLYA
(Ljubičica
sa Monmantra)

SEZONA 1958/59.

1. Oscar Wilde:
CSAK SZILARD
LEGYEN
(Važno je biti Ernest)
2. Barta Lajos:
SZERELEM
(Ljubav)
3. Novak Novak
és Bora Savić:
AMERIKAI
NAGYNÉNI
(Tetka iz Amerike)
4. Babay József:
HÁROM SZEGÉNY
SZABÓLEGÉNY
(Tri siromašne
šnajderske kalfe)
5. Guilherme Figueiredo:
A RÓKA
MEG A SZŐLŐ
(Lisica i grožđe)
6. Ivan Cankar:
BETANIA KIRALYA
(Kralj Betajnove)
7. Berislav Kosier:
TARANTELLA
(Tarantela)
8. Kállai István:
TAVASZI KERINGŐ
(Proletnji valcer)

SEZONA 1959/60.

1. Fehér Klára:
NEM VAGYUNK

ANGYALOK (Nismo anđeli)

2. Pierre Carlet de
Chamlain de Marivaux:
A SZERELEM
ÉS VÉLETLEN
JÁTEKA
(Igra ljubavi
i slučaja)
3. John Osborne:
DÜHÖNGŐ IFJÚSÁG
(Osvrni se u gnjevu)
4. Peter Bejach:
A LEHETETLEN NŐ
(Nemoguća žena)
5. Ray Lawler:
A TIZENHETEDIK
BABA NYARA
(Leto sedamnaeste
lutke)
6. Raul Praxy:
A MILLIARDOS
(Milijarder)
7. V. Lippay Etelka:
BOLDOGSÁG
RÉSZLETRE
(Sreća na rate)
8. Alexandra Kiritescu:
SZARKAFÉSZEK
(Svračije gnezdo)
9. Richard Nash:
AZ ESŐCSINÁLÓ
(Čovek koji donosi
kišu)
10. Leo Fall:
SZTAMBUL RÓZSAJA
(Stambulska ruža)

SEZONA 1960/61.

1. Aleksandar Obrenović:
VALTOZATOK
(Varijacije)
2. Szűcs György
ELVÉSZEM
A FELESEGEM
(Oženiću se svojom
ženom)
3. Őrsi Ferenc:
FEKETE
VENTILLATOR
(Crni ventilator)
4. John Osborne:
A KOMÉDIÁS
(Zabavljač)
5. Leon Kruczkowski:
A SZABADSÁG ELSŐ
NAPJA
(Prvi dan slobode)

6. Otto Leck Fischer:
KIMENŐ
(Izlazak)
7. Rácz György:
CSÓKOT KÉREK
(Molim poljubac)
8. Anton Pavlovics Csehov:
HAROM SZERELEM
ÉS A TÖBBI
(Tri ljubavi i drugo
»Prosidba«, »Svadba«
i »Medved«)
9. Marcel Aymé:
NEM AZ EN FEJEM
(Tuđa glava)
10. Csimarek — Semsej —
Nádassy:
ÉRDEKHAZASSÁG
(Brak iz računa)

SEZONA 1961/62.

1. Max Frisch:
BIEDERMANN
ÉS A GYÚJTOGATÓK
(Biderman i palikuće)
2. Vereczkey Zoltán:
FERJEK PAPUCSBAN
(Muževi papučici)
3. V. Lippay Etelka:
FŐ A NYUGALOM
(Nemojte se
uzrujavati)
4. Pavel Kohout:
ILYEN NAGY
SZERELEM
(Takva velika ljubav)
5. Dario Fo:
KUTYAVASÁR
(Sajam pasa)
6. Lope de Vega:
A KERTÉSZ
KUTYAJA
(Vrtlarov pas)
7. Abay Pál:
SZERESS BELEM!
(Zaljubi se u mene)
8. Ivan Cankar:
JERNEJ, A SZOLGA
(Sluga Jernej
i njegovo pravo)
9. Kisfaludy Károly:
KERŐK
(Prosioci)

SEZONA 1962. 63.

1. Kállai István:
AZ IGAZSÁG

- HAZHOZ JÖN
(Pravda dolazi sama)
2. Kvazimodo Braun István:
A TÓPARTI HÁZ
(Kuća na obali)
3. Nicola Manzari:
Ó, MAI GYEREKEK!
(O, današnja deca!)
4. Miroslav Krleža:
LÉDA
(Leda)
5. Bertolt Brecht:
KOLDÜSOPERA
(Prosjačka opera)
6. Barácius Zoltán:
FINOM KIS
TARSASÁG
(Otmeno društvanje)
7. Dunai Ferenc:
A NADRÁG
(Pantalone)

SEZONA 1963/64.

1. Marcel Achard:
AZ OSTOBA LÁNY
(Luckasta devojka)
2. Kertész Imre:
CSACSIFOGAT
(Magareća zaprega)
3. Eugene O'Neill:
BOLDOGTALAN
HOLD
(Mesec za nesrećne)
4. Tersánszky Józsi Jenő:
KAKUK MARCI
(Kakuk Marci)
5. Viktor Rozov:
FELNŐNEK
A GYEREKEK
(Kad deca odrastu)
6. Jirzy Jurandot —
Tabi László:
SPORTOL
AZ ASSZONY
(Žena se bavi
sportom)
7. Luigi Pirandello:
AZ EMBER,
AZ ÁLLAT
ÉS AZ ERÉNY
(Čovek, životinja
i vrlina)
8. Shelagh Delaney:
EGY CSEPP MÉZ
(Ukus meda)
9. Duško Roksandić:
ANDREA
(Andreja)

SEZONA 1964/65.

1. William Shakespeare:
SOK HÚHÓ
SEMMIÉRT
(Mnogo vike
ni oko čega)
2. Oskar Davičo:
KÖLTEMÉNY
(Pesma)
3. Gyárfás Miklós:
FÉRFIAKNAK TILOS
(Zabranjeno
za gospodu)
4. Tabi László:
MOST MAJD
ELVÁLIK
(Sad će se sve
razjasniti)
5. Aleyander Breffort:
IRMA, TE ÉDES
(Slatka Irma)
6. Jevgenyij Svarc:
A MEZTELEN
KIRÁLY
(Goli kralj)
7. John Millington Synge:
A NYUGATI VILÁG
BAJNOKA
(Junak sa Zapada)
8. Tóth Miklós:
JEGYGYŰRŰ
A MELLÉNYZSEBBEN
(Burma u džepu
od prsluka)
9. Agatha Christie:
EGÉRFOGÓ
(Mišolovka)

SEZONA 1965/66.

1. Ranko Marinković:
GLÓRIA
(Glorija)
2. Branislav Nušić:
DR.
(Dr)
3. Gyárfás Miklós:
EGÉRŰT
(Provući se kroz
iglene uši)
4. Madách Imre:
AZ EMBER
TRAGÉDIÁJA
(Čovekova tragedija)
5. Slawomir Mrożek:
HEKUSOK
(Policajci)

6. Ábrahám Pál:
BÁL A SAVOYBAN
(Bal u hotel Savoju)
7. Kvizimodo Braun István:
LUKÁCS
EVANGÉLIUMA
(Evangelje po Luki)
8. Arisztophanész:
LÜSZISZTRATÉ
(Lizistrata)

SEZONA 1966/67.

1. Slavko Kolar:
MAGAM URA VAGYOK
(Svoga tela gospodar)
2. Marc Camoletti:
LESZÁLLÁS
PÁRIZSBAN
(Sletanje u Parizu)
3. Brendan Behan:
A TŰSZ
(Talac)
4. Piero Barillet—
Jean-Pierre Grédy:
A KAKTUSZ VIRÁGA
(Kaktusov cvet)
5. Fényes Szabolcs:
MAYA
(Maja)
6. John Boynton Priestley:
VESZÉLYES FORDULÓ
(Opasna okuka)
7. Marcel Mithois:
FÉRJVADÁSZAT
(Lov na muževe)
8. Alekszej Nyikolajevics
Arbuzov:
EGY SZERELEM
TÖRTÉNETE
(Irkutska priča)
9. Franz és Paul Schönthan:
A SZABIN NŐK
ELRABLÁSA
(Otmica Sabinjanki)

SEZONA 1967/68.

1. Nádasy László:
FELESEG
FÉRJ NÉLKÜL
(Žena bez muža)
2. Háy Gyula:
ISTÉN, CSÁSZAR
PARASZT
(Bog, car i seljak)
3. Robert Thomas:
NYOLC NŐ
(Osam žena)

4. Örkény István:
TÓTÉK
(Porodica Tot)
5. Michel André:
LULU
(Lulu)
6. Brandon Thomas:
CHARLEY NÉNJE
(Čarlijeva tetka)
7. Török Dezső:
A GYEREKEKET
A GÓLYA HOZZA
(Decu donosi roda)
8. Marin Držić:
MÁRÓ BÁCSI
(Dundo Maroje)
9. Murry Shisgal:
SZERELEM, Ó!
(Oh, ljubav)
10. Giulio Scarnicci—
Renzo Tarabusi:
KAVIÁR ÉS LENCSE
(Kavijar i sočivo)

SEZONA 1968/69.

1. Molnár Ferenc:
DOKTOR ÚR
(Gospodin Doktor)
2. Heltai Jenő:
NAFTALIN
(Naftalin)
3. Katona József:
BÁNK BÁN
(Bank Ban)
4. Ábrahám Pál:
VIKTÓRIA
(Viktorija)
5. Alfonso Paso:
ÖN IS LEHET
GYILKOS
(I vi možete biti ubica)
6. Deák Ferenc:
AFONYÁK
(Borovnica)
7. Raffai Sarolta:
EGYSZÁL MAGAM
(Usamljena)
8. Albert Camus:
CALIGULA
(Kaligula)

SEZONA 1969/70.

1. Csiky Gergely:
A NAGYMAMA
(Baka)
2. Claude Magnier:
EGY BŐRÖND

- BOLDOGSÁGA
(Oskar)
3. Bertold Brecht:
KURAZSI MAMA
(Majka Hrabrost
i njena deca)
4. Robert Thomas:
SZEGÉNY DÁNIEL
Siromah Danijel, ili
Klopka za bespomoćnog
čoveka)
5. Pietro Garinei—
Sandro Giovannini:
TIGRIS A GARÁZSBAN
(Laku noć, Betina)
6. Eugene O'Neill:
UTAZÁS AZ
ÉJSZAKÁBA
(Dugo putovanje u noć)
7. Zilahy Lajos:
AZ IMRÖSZI
BOSZORKÁNY
(Veštica iz Imbroza)
8. Lehár Ferenc:
A MOSOLY ORSZAGA
(Zemlja smeška)

SEZONA 1970/71.

1. Claude Magnier:
MONA MARIE
MOSOLYA
(Osmeh Mona Marije)
2. Szakonyi Károly:
ADÁSHIBA
(Greška u prenosu)
3. Háy Gyula:
MOHÁCS
(Mohač)
4. Nyikolaj Gogol:
EGY ÓRÜLT NAPLÓJA
(Dnevnik jednog ludaka)
5. Rade Pavelkić:
NAPFOLTOK
(Sunčane pege)
6. Jean Paul Sartre:
PISZKOS KEZEK
(Prljave ruke)
7. Jean Anouilh:
NŐI ZENEKAR
(Ženski orkestar)
8. Anthony Shaffer:
MESTERDETEKTÍV
(Majstor detektiv)
9. Deák Ferenc:
LÉGSZOMJ
(Žeđ za vazduhom)
10. Somerset Maugham:
IMADOK
FÉRJHEZMENNI

- (Obožavam
da se udajem)
11. Agatha Christie:
TIZ KICSI NEGER
(Deset malih Crnaca)
12. Tóth Miklós:
ELCSERÉLT
VOLEGÉNY
(Zamenjen mladoženja)

SEZONA 1971/72.

1. Vörösmarty Mihály:
CSONGÓR ÉS TÜNDE
(Congor i Tinde)
2. Tamási Áron:
ENEKES MADÁR
(Ptica pevačica)
3. William Shakespeare:
II. RICHARD
(Richard II)
4. Georges Feydeau:
BOLHA A FULBE
(Buva u uhu)
5. Méhes György:
FERFIHŰSÉG
(Muska vernost)
6. Jacques Audiberti:
MENYASSZONY
BECSAPOTT
(Prevarena nevesta)
7. Friedrich Dürrenmatt:
A NAGY ROMULUS
(Romul Veliki)
8. Hermann Gresicker:
VIII. HENRIK
ÉS HAT FELESEGE
(Henrik VIII i
njegovih šest žena)
9. Dale Wassermann—
Mitch Leigh:
LA MANCHA LOVAGJA
(Vitez od Lamanča)

SEZONA 1972/73.

1. Fehér Klára—
Nemes László:
HONOLULU
(Honolulu)
2. Peter Shaffer:
JÁTÉK A SÖTETBEN
(Igra u mraku)
- Tóth Ferenc:
JOB
(Jov)
4. Natalia Ginzburg:
JÓKEDVEMBEN
VETTEK EL
(Nočas te ženim)

5. Moliere:
SCAPIN FURFANGJAI
(Skapenove podvale)
6. Tennessee Williams:
AZ IGUANNA
EJSZAKAJA
(Noć Iguane)
7. Branislav Nušić:
A GYASZOLO CSALAD
(Ožalošćena porodica)
8. Mihail Bulgakov:
IVAN A RETTENTŐ
(Ivan Grozni)

SEZONA 1973/74.

1. Leonard Gersche:
A PILLANGOK
SZABADOK
(Leptiri su slobodni)
2. Görgy Gábor:
HANDABASA
(Tajne pod velom)
3. Anton Pavlovics Csehov:
SIRALY
(Galeb)
4. Miroslav Krleža:
GOLGOTA
(Golgota)
5. Harvey Schmidt—
Tom Jones:
FANTASZTIKUS
(To je fantastično)
6. Emil Braginszkij—
Eldar Rjazanov:
MA EJJEL
MEGNOSULÖK
(Nočas se ženim)
7. Német László:
VILLÁMFENYNEL
(Pod svetlošču munje)
8. Milan Grgić—
Alfi Kabiljo:
JALTA, JALTA
(Jalta, jalta)

SEZONA 1974/75.

1. Szigligeti Ede:
LILÍOMFI
(Liliomfi)
2. Bogdánfi Sándor:
BUNÓSOK
(Krivci)
3. Gobby Fehér Gyula:
A SZABADSÁG
PILLANATA
(Trenutak slobode)

4. Jovan Sterija-Popović:
FÜLLENTŐ ÉS
HAZUG
(Laža i paralaža)
5. Euripidész—Sartre:
TRÓJAI NŐK
(Trojanke)
6. Bertolt Brecht:
A KAUKÁZISI

- KRÉTAKÖR
(Kavkaski krug kredom)
7. Robert Thomas:
A PAPAGÁJ ÉS A
ZSARU
(Papagaj i policajac)
8. Valentyin Katajev:
BOLOND VÁSÁRNAP
(Luda nedelja)

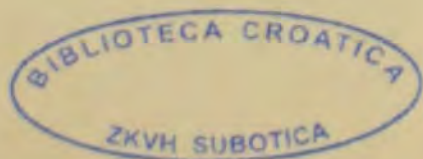
* Preuzeto iz *Naše pozornice* — *Színpadunk*, lista Subotičkog narodnog pozorišta — Népszínháza, br. 1 sezona 1975/76.

BELEŠKA O PISCU

Ivanka Rackov, profesor jugoslovenske književnosti bavi se pisanjem udžbenika iz srpskohrvatskog jezika za učenike osnovnih i srednjih škola narodnosti Vojvodine, kojih je do sada objavila deset. Već skoro četvrt veka s pažnjom prati pozorišni život u Subotici, te je u tom vremenu napisala nekoliko stotina članaka, prikaza i kritika u dnevnim listovima: u novosadskom »Dnevniku«, »Subotičkim novinama«, pozorišnim listovima i časopisima »Vojvođanska scena«, »Scena« i »Pozorište« (Novi Sad) i »Naša pozornica — Színpadunk« (Subotica). Dugogodišnji je saradnik i Radio-Novog Sada i Radio-Subotice.

Kao književnik, uglavnom, piše pripovetke, saradujući u časopisima »Bagdala«, osječkoj »Reviji«, »Uznetu« (subotički časopis na mađarskom jeziku) i »Rukoveti«. Objavila je i knjigu pripovedaka TO JE ONAJ ŽIVOT u izdanju subotičkog »OSVITA« 1974. godine.

Dobitnik je Oktobarske nagrade grada Subotice 1964. godine. Član je Udruženja pozorišnih kritičara i teatrologa SR Srbije.

S A D R Ž A J

Predgovor	— — — — —	5

ZGRADA SA KORINTSKIM STUBOVIMA

Zgrada sa korintskim stubovima	— — — — —	11

IZ POZORIŠNE PROŠLOSTI SUBOTICE

Gostovanja Srpskog narodnog pozorišta (1862—1914)	— — — — —	23
Pozorišni život između dva rata	— — — — —	43

TRI DECENIJE

Kratak osvrt na rad Narodnog pozorišta — Nepszinhaza u Subotici (1945—1975)	— — — — —	71
Umetničko osoblje po dramama (1945—1975)	— — — — —	95
Lajčo Lendvai	— — — — —	101
Slava Bulgakov	— — — — —	107
Jelka Asić	— — — — —	111
Ana Skenderović	— — — — —	117
Klara Peić	— — — — —	121
Eržika Kovačević	— — — — —	125
Geza Kopunović	— — — — —	129
Petar Radovanović	— — — — —	133
Laslo Pataki	— — — — —	137
Marija Čeh Sabo	— — — — —	141
Ištvan Sabo	— — — — —	145
Mihalj Virag	— — — — —	149
Repertoar po dramama (1945—1975)	— — — — —	155
Beleška o piscu	— — — — —	173

Ivanka Rackov
IZ POZORIŠNOG ALBUMA SUBOTICE

Izdavač
»OSVIT«
Izdavačko odeljenje časopisa
RUKOVET

Redaktor i tehnički urednik
IVO POPIĆ

Korektori
RADOVAN BJELOGRLIĆ
MIRKO RUKAVINA

Lektor
JOSIP BULJOVČIĆ

Naslovna strana
TIBOR PETRIK

Za izdavača
JOSIP KLARSKI

Na osnovu rešenja broj 413-388/76, izdatog od Sekretarijata za prosvetu, nauku i kulturu SAPV u Novom Sadu 23. novembra 1976. godine oslobođeno od svih poreza na promet.